

20762

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE PLANLAMASI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE NÜFUS VE EĞİTİM DE FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şener Büyükoztürk
Danışman: Prof. Dr. Mahmut Adem

Ankara
Mayıs 1992

ÖNSÖZ

Eğitim, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın önemli bir çoğaltanıdır.Nüfusun her kesiminin her tür ve düzeydeki eğitim hizmetinden eşit bir biçimde yararlanmasının sağlanması çağdaş toplumların yaşamsal bir ilkesidir.Buna göre, eğitimin tüm nüfusa yaygınlaştırılması ve bunun yanısıra toplumda eğitsel fırsatların eşitlenmesi önceliği olan bir sorundur.

Türkiye'de eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliğinin düzeyini belirlemeye çalışan ve benzerlerinden de yaş yapısı çözümlemesiyle farklılaşan bu araştırmanın bulgularının eğitim planlaması çalışmalarına ışık tuta-bileceği umulmaktadır.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
ÖNSÖZ	111
ÇİZELGELER	VI
ŞEKİLLER	1X
HARİTALAR.....	1X

BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	11
Önem	12
Sayıltılar	13
Sınırlılıklar	13
Tanımlar	14
Yöntem	16
Araştırma Modeli	16
Verilerin Derlenmesi	16
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu	17
2. BULGULAR VE YORUM	19
Öğrenci Yaş Piramitleri	20
Yaş Yapısı ve Tek Yaşlara Göre Okullaşma Oranı	21
Değerlendirme	27
Nüfusun Okur-Yazarlığı	43
Bölgesel-Yöresel	43
İller	47
Kentsel-Kırsal	49
Kız-Erkek	51
Değerlendirme	52

Temel Eğitim	54
İlkokul Çağ Nüfusunun Okullaşma Oranı	55
Bölgesel-Yöresel	55
İller	59
Kentsel-Kırsal	61
Kız-Erkek	64
Değerlendirme	66
Ortaokul Çağ Nüfusunun(12-14) Okullaşma Oranı.	68
Bölgesel-Yöresel	68
İller	71
Kentsel-Kırsal	72
Kız-Erkek	75
Değerlendirme	76
Ortaöğretim	78
Lise Çağ Nüfusunun Okullaşma Oranı(Genel Lise)	81
Bölgesel-Yöresel	81
İller	83
Kız-Erkek	84
Değerlendirme	86
Lise Çağ Nüfusunun Okullaşma Oranı(Mesleki- Teknik)	88
Bölgesel-Yöresel	88
İller	91
Kız-Erkek	92
Değerlendirme	94
3. ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	96
Özet	96
Sonuç	103
Öneriler	104
KAYNAKÇA	107
EKLER	110

ÇİZELGELER

	<u>SAYFA</u>
1. TÜRKİYE'DE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI ...	23
2. TÜRKİYE'DE YAŞA VE BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞMA ORANLARI	26
3. MARMARA BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	29
4. İÇ ANADOLU BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	31
5. EGE BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	33
6. AKDENİZ BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	35
7. KARADENİZ BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	37
8. DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	39
9. GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	41
10. AVRUPA TOPLULUĞU VE KOMŞU ÜLKELERDE NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI	43
11. BÖLGELERE GÖRE 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI	44

12. KALKINMADA 1. VE 2. DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELERDE 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI	46
13. 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU ON İL	47
14. BÖLGELERE VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI	50
15. YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZAR ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER	51
16. 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ ERKEK VE KADIN NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER	52
17. BÖLGELERE GÖRE ZORUNLU ÖĞRENİM ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI	55
18. İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞMA ORANI	57
19. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI	59
20. İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI İLLER İTİBARIYLA	61
21. KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI	62
22. KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE İLKOKUL OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER	63
23. İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN VE ÖĞRENİME DEVAM EDENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI	64
24. AT ÜLKELERİ VE KOMŞU ÜLKELERDE TEMEL EĞİTİMDE NET OKULLAŞMA ORANLARI	65
25. ORTAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELER İTİBARIYLA OKULLAŞMA ORANI	69

26. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE ORTAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI	71
27. ORTAOKUL OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER	72
28. KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE OR- TAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI	74
29. KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE OR- TAOKUL OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER	75
30. ORTAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN VE ÖĞRENİME DEVAM EDENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI ..	76
31. BÖLGELERE GÖRE ORTAÖĞRETİM ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI	78
32. AVRUPA TOPLULUĞUNDA VE KOMŞU ÜLKELERDE ORTAÖĞRETİMDE NET OKULLAŞMA ORANI	80
33. LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞ- MA ORANI(GENEL)	81
34. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI(GENEL)	83
35. LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞ- MA ORANI	84
36. ORTAÖĞRETİM ÇAĞ NÜFUSU VE BUNLARDAN GENEL LİSEYE DEVAM EDENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORAN- SAL DAĞILIMI	86
37. LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞ- MA ORANI(MESLEKİ-TEKNİK)	89
38. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI(MESLEKİ-TEKNİK) ..	91
39. LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER(MESLEKİ- TEKNİK)	92
40. ORTAÖĞRETİM ÇAĞ NÜFUSU VE BUNLARDAN MES- LEKİ-TEKNİK LİSE ÖĞRENİM GÖRENLERİN CİNSİ- YETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI	94

ŞEKİLLER

1. Türkiye Öğrenci Yaş Piramidi	24
2. Marmara Bölgesi Öğrenci Yaş Piramidi	30
3. İç Anadolu Bölgesi Öğrenci Yaş Piramidi ..	32
4. Ege Bölgesi Öğrenci Yaş Piramidi	34
5. Akdeniz Bölgesi Öğrenci Yaş Piramidi	36
6. Karadeniz Bölgesi Öğrenci Yaş Piramidi ...	38
7. Doğu Anadolu Bölgesi Öğrenci Yaş Piramidi.	40
8. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Öğrenci Yaş Pi- ramidi	42

HARİTALAR

1. Bölgelere Göre Okur-Yazarlık Oranı	45
2. İllere Göre Okur-Yazarlık Oranı	48
3. Bölgelere Göre Zorunlu Öğrenim Çağ Nüfusu- nun Okullaşma Oranı	56
4. Bölgelere Göre İlkokulda Okullaşma Oranı .	58
5. İllere Göre İlkokulda Okullaşma Oranı	60
6. Bölgelere Göre Ortaokulda Okullaşma Oranı.	70
7. İllere Göre Ortaokulda Okullaşma Oranı ...	73
8. Bölgelere Göre Ortaöğretimde Okullaşma Ora- nı	79
9. Bölgelere Göre Genel Ortaöğretimde Okullaş- ma Oranı	82
10.İllere Göre Genel Ortaöğretimde Okullaşma Oranı	85
11.Bölgelere Göre Mesleki-Teknik Ortaöğretim- de Okullaşma Oranı	90
12. İllere Göre Mesleki-Teknik Ortaöğretimde Okullaşma Oranı	93

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Problem

Günümüzde uluslararası kimi sözleşmelerde ve hemen her ülkenin anayasa ve yasalarında eğitim, kişinin temel haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu, çağdaş yaşamın vazgeçilmez temel ilkelerinden biri sayılmaktadır. Dolayısıyla eğitim, sosyal hukuk devletinin temel görevlerinden biri olarak görülmektedir.

Fransız kalkınma uzmanı Jean Fourestie, "geri kalmış bir ülke, eğitimde de geri kalmış bir ülkedir" diyerek eğitim kalkınma ilişkisinin önemini vurgulamıştır¹. Mrs. H. H. Golden tarafından yapılan bir araştırmada ise bilisizlik ve sanayileşme arasında .87'lik uluslararası bir korelasyon saptanmıştır². Gerçekten de gönenç düzeyi yüksek gelişmiş Federal Almanya, Japonya, İngiltere gibi ülkelerde nüfusun okuma-yazma sorunu yoktur, temel eğitim çağındaki nüfusun tümü , ortaöğretim çağ nüfusunun tümüne yakın bir bölümü okullaştırılmıştır. Buna karşılık gönenç düzeyi düşük gelişmemiş ülkelerde eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Örneğin, Nüfusun okur-yazarlık oranı Sudan'da % 17, Afganistan'da % 29, Bengaldeş'te % 35'dir³. Bu ülkelerin temel eğitim ve ortaöğretim çağ nüfusularının okullaşma düzeyleri de çok düşüktür.

¹ Mahmut Adem, "Eğitim Hakkı" TODAİE İnsan Hakları Yıllığı Cilt 10-11 (Ankara:1989), s.148

² Mahmut Adem, "Eğitim Düzeninin Dengeli Gelişimi" Eğitim ve Bilim Dergisi Cilt 3 Sayı 14 (Ankara:TED Yayını, 1978), s.21

³ Mahmut Adem, "Ulusal Eğitim Politikamız" Yayınlanmış Bildiri (Ankara:1991), s.7

Serin de eğitimin toplumda fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanmasında önemli rolü olan toplumsal bir hizmet olduğunu ifade etmiştir ⁴.

Ancak, toplumun eğitimden yararlanma düzeyi ülkeden ülkeye, ülke içinde bir yöreden diğerine, hatta aynı kentte semtten semte çok önemli farklılık göstermektedir. Özellikle temel örgün eğitimden toplumun tüm bireylerinin yararlanması hemen her ülkede yasalarla güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte uygulamada yaş, cinsiyet, bölge ve sosyo-ekonomik çevre gibi değişkenlere bağlı olarak önemli farklılıkların olduğu da bilinmektedir.

1950'lerde gelişmiş ülkelerde başlayan eğitimin olabildiğince tüm nüfusa yaygınlaştırılması çabaları, böylece eğitimin demokratikleştirilmesi, eğitim talebinin giderek daha da artmasına neden olmuştur ⁵. Ancak, eğitimde talebi belirleyen değişkenler incelendiğinde bireyin gelir düzeyi ve tercihi, milli gelir düzeyi ile ülke nüfusunun yaş ve cinsiyet itibarıyla bileşiminin de önemli bir etken olduğu görülmektedir ⁶.

Bununla birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda gözlenen eğitim talebindeki hızlı artışın asıl nedeninin yüksek doğurganlığın yol açtığı öğrenim çağ nüfusundaki artış olduğu unutulmamalıdır ⁷.

Öte yandan eğitim, demografik değişkenler ve eğilimler üzerinde çok önemli bir etkendir. Tuncer'e göre her tür ve düzeydeki eğitim; doğurganlığın düşmesine, bireylerin çevreye karşı daha duyarlı hale gelmesine, toplumda sosyal

⁴ Necdet Serin, Eğitim Ekonomisi (Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları No 77, 1979), s.V

⁵ Philip H. Coombs, Eğitim Planlaması Nedir? Çev. Cemal Mihçioğlu (Ankara: Talim ve Terbiye Yayınları No 19, 1973), s.11

⁶ Serin, Ön.Ver., s.26-29

⁷ Koray Başol, Demografi: Genel ve Türkiye (İzmir: Dokuz Eylül Ü. İktisadi ve İd. Bil. Fak. Yayın. No 6, 1984), s.211

hareketliliğin yükselmesine, kadının modern kesimde istihdamına önemli bir etkendir ⁸.

Doğurganlık ile eğitim arasındaki ilişkiyi araştıran Dandekar, Hint toplumu üzerinde yaptığı incelemede; okur-yazar olmayan çiftlerin % 60'ının, ilkokulu bitirenlerin % 78'inin, bir üniversiteyi bitirenlerin % 98'inin aile planlaması konusunda bilgili olduklarını saptamıştır ⁹.

Aynı konuda Türkiye'de yapılan benzer bir araştırmada ise eğitim düzeyi düşük kadınların, eğitim düzeyi yüksek kadınlardan çok daha fazla çocuk sahibi oldukları görülmüştür ¹⁰.

Klasik İngiliz iktisatçılarından T.R.Malthus, D.Ricardo ve N.W.Senior da eğitimin nüfus artış hızını azalttığı, dolayısıyla toplumun daha huzurlu bir ortama kavuşmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir ¹¹.

Doğurganlık, toplumun eğitim düzeyinin yanısıra kalkınma düzeyi ile de doğrudan ilgilidir. Çünkü nüfus artış hızı, net kalkınma hızının hesaplanmasında kullanılan en önemli değişkenlerden biridir ¹². Yüksek doğurganlık, nüfus artış hızını yükseltecek, bu da kalkınma hızının düşmesine neden olacaktır.

Görülüyor ki, eğitim-kalkınma-nüfus arasında çok yönlü ve sürekli bir etkileşim söz konusudur.

⁸ Baran Tuncer, Gelecekte Türkiye Nüfusu ve Ekonomisi (İstanbul: Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını, 1977), s.160

⁹ Baran Tuncer, Ekonomik Gelişme ve Nüfus (Ankara: Hacettepe Üni. Yayını D-20, 1976), s.89

¹⁰ Aynı, s.120

¹¹ Serin, Ön.Ver., s.9-10

¹² Aziz Köklü, Makro İktisat (Ankara: S'Yayınları, 1984) s.145

Ülkemizde eğitim hizmetleri büyük ölçüde Devletçe finanse edilmekte ve yürütülmektedir. Çünkü Anayasa ve yasalarımıza göre eğitim hizmeti sunulması Devletin başta gelen görevlerindedir.

Eğitim hakkı temel insan haklarından biri olup, bu husus Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin(10.12.1948) 18. ve 26.maddelerinde; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisinin(20.10.1959) 7., 9. ve 51.maddelerinde açık ve ayrıntılı bir biçimde yer almıştır.

Eğitim hakkı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ve eğitimle ilgili yasalarda da yerini almıştır.

1924 Anayasası

Hükümetin nezaret ve mürakabesi altında ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir(Md:80).
İptidai tahsil bütün Türkler için mecburi, Devlet mekteplerinde meccanidir(Md:87).

1961 Anayasası

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama yapma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğretim Devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir(Md:21).

Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencileri en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır(Md:50)

1982 Anayasası

Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğretim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

.....
.....

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır(Md:42).

Milli Eğitimle İlgili Başlıca Yasalar :

İlköğretim ve Eğitim Kanunu(5.1.1961-222) ;

İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır(Md:2).

Milli Eğitim Temel Kanunu(14.6.1973-1739) ;

Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır.Eğitimde hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz(Md:4).

Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar(Md:7).

Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır.

Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır(Md:8).

Temel eğitim 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar.Temel eğitim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır(Md:22).

Temel eğitimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkânlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir(Md:27).

Eğitim ve öğretim hizmetinin, bu kanunun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur(Md:56).

Sosyal devlet anlayışına uygun olarak Devletin sorumluluğunda olan eğitim hakkına ilişkin stratejinin belirlenmesi ve yaşama geçirilmesi çok önemli bir sorundur.

Eğitim kesimine ayrılan insan, para ve fiziksel kaynakların eğitimin çeşitli tür ve düzeylerine göre dağı- lımı, eğitim planlaması çalışmalarının ve eğitim politikalarının bilimsel temelini oluşturmaktadır ¹³.

Türkiye'de eğitim planlaması, toplumsal ve ekonomik kalkınma planı içinde ele alınmakta ve uygulanmaktadır. Kalkınma planı, eğitim politikasının oluşturulması ve yn verilmesi bakımından etkin bir araçtır.

İlki 1963 yılında uygulamaya konulan kalkınma planları incelendiğinde; "eğitimde fırsat ve olanak eşitliği" ilkesinin temel politikalar arasında sayıldığı görülmektedir. Planlarda eğitim, kalkınmanın etkin bir aracı olarak tanımlanmış ve toplumsal strateji içinde yeralan ilköğretim sonrası eğitim olanaklarından toplumun tüm bireylerinin yeteneklerine göre yararlandırılmaları öngörülmüştür.

Eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması, gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biridir. Tan'a göre; "eğitsel fırsatların eşitlenmesi toplumsal fırsatları geliştirecek, toplumsal ilerleme ve ekonomik gelişme birarada gerçekleşecektir ¹⁴.

Oysa lkemizde yasalarda yer almasına ve kalkınma planlarında öngörülmesine karşın, eğitimde fırsat ve olanak eşitliği bugüne kadar sağlanamamıştır.

Türkiye'de eğitimdeki eşitsizliklerin yöresel, iller, yerleşim birimleri ve cinsiyet gibi değişik boyutları vardır ¹⁵. Bu kapsamda, eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliği- ne kimi örnekler verilebilir.

¹³ Muhsin Hesapçıoğlu, Eğitim Planlaması ve Yönetim (İstanbul:Marmara ni.Eğt.Fak.Yayını No 7, 1989), s.16

¹⁴ Mine Tan, "Eğitsel Fırsat Eşitliği" Ank.ni.Eğt. Bil.Fak.Dergisi Cilt 20 Sayı 1-2. (Ankara:1987), s.251

¹⁵ Mahmut Adem, Kalkınma Planlarında Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı (Ankara:A.ni.Eğt.Fak.Yayını No 109, 1982), s.13

1985 nüfus sayımına göre Türkiye'de her bin nüfustan 227'si okuma-yazma bilmiyordu. Bu oran, İstanbul ve Hakkari illerinde sırasıyla 118 ve 542'dir. Bu iki ilimiz arasındaki fark, okur-yazarlık konusundaki eşitsizliğin çok büyük olduğunu göstermektedir. Öte yandan kadın ve erkek nüfusun okur-yazarlık düzeyleri de çok farklıdır. Aynı yıl her bin nüfustan erkeklerin 137'si, kadınların 320'si okuma-yazma bilmiyordu ¹⁶.

1985/1986 öğretim yılında ilköğretim çağındaki (7-12) her yüz çocuktan Türkiye'de 15'i, Edirne ilinde 12'si ve Hakkari'de 36'sı bu öğrenim hizmetinden yararlanamıyordu. Edirne'de köylü ile kentli, kız ile erkek çocukların, okullaşma oranı açısından birbirine çok yakın olduğu anlaşılmıştır. Buna karşılık aynı öğretim yılında ilköğretimde okullaşma oranları köylü kızlarda % 79, köylü erkeklerde % 85 ve toplamda %82'dir. Edirne'de kent-köy ve kız-erkek nüfusun okullaşma oranları birbirine çok yakınken Hakkari'de önemli ölçüde farklılaşmaktadır. İlköğretimde kent-köy ve kız-erkek nüfusun okullaşma oranları arasındaki fark, geri kalmış illerde çok yüksek, gelişmiş illerde önemsenmeyecek derecede azdır ¹⁷.

Ortaokul çağındaki (13-15) çocukların okullaşma oranları da kent ile köy, erkek ile kız çocukları arasında çok farklıdır. Örneğin 1985/1986 öğretim yılında 13-15 yaş kümesinin ortalama okullaşma oranı % 51'dir. Bu oran kentlerde % 83, köylerde % 17'dir. Aynı oran erkek nüfus için % 65, kız nüfus için % 36'dır. Başka bir deyişle 13-15 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranı kent ile köy, erkek ile kız nüfus arasında oldukça farklıdır. Bu fark iller arasında

¹⁶ Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara: DİE Yayınları No 1369, 1989), s.68

¹⁷ Adem, 1989, Ön.Ver., s.148,150

da da vardır. Aynı öğretim yılında Ankara ilinde 13-15 yaş kümesi ele alındığında kentteki erkek nüfusun % 4'ü, kız nüfusun % 19'u öğrenim hakkından yoksundu. Kırsal kesim için bu oranlar sırasıyla % 67 ve % 89'dur. Yani başkentte temel eğitim ikinci kademedeki okullaşmada kent-köy ve cinsiyet arasında büyük eşitsizlikler bulunmaktadır¹⁸.

Lise çağındaki nüfusun(16-18) okullaşma oranında benzer eşitsizlikler görülmektedir. Örneğin 1985/1986 öğretim yılında lise çağındaki her yüz çocuktan ancak 32'si okullaştırılabilmıştır. Başka bir deyişle 16-18 yaş kümesindeki her üç çocuktan ikisi öğrenim hakkından yoksundu. Aynı yıl erkeklerin okullaşma oranı % 42, kızların % 23'tü. İllere bakıldığında; Ankara ve Eskişehir'de nüfusun yarısına yakını okullaşırken, Hakkari'de en fazla on çocuktan biri öğrenim şansına sahipti¹⁹.

Görüldüğü ki, ülke nüfusunun yaklaşık dörtte biri okuma-yazma bilmemekte, ilköğretim çağ nüfusunun beşte biri yakın bir bölümü okula gitme olanağı bulamamaktadır. Ortaokul ve lise çağ nüfuslarının okullaşma düzeyleri ise oldukça düşüktür. Aynı zamanda kentli ile köylü, erkek ile kız ve iller arasında okullaşmada önemli farklılıklar görülmektedir.

Oysa Türkiye, Avrupa Topluluğu(AT)'na üye olmaya adaydır. Bu bağlamda ülkemiz ile bazı AT ülkelerinin eğitim durumlarını karşılaştırmak yararlı olacaktır. AT içinde eğitim düzeyi en düşük ülkelere İspanya ve Yunanistan nüfusunun % 93'ü okur-yazardır. Bu iki ülkenin net okullaşma oranları ilköğretimde sırasıyla % 100 ve % 99, ortaöğretimde % 74 ve % 81'dir. Kadın ve erkek nüfusunun eğitim dü-

¹⁸ Aynı, s.150

¹⁹ Aynı, s.151

zeyleri arasındaki fark, önemsenmeyecek kadar azdır ve Belçika, Danimarka, Fransa gibi kimi ülkelerde kadın nüfusun eğitim düzeyi, erkek nüfusunkinden biraz daha yüksektir ²⁰.

Eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliği konusunda birçok bilimsel araştırma yapılmıştır. Eşitsizliği azaltıcı öncelikli önlemlerin belirlenmesi ve uygulanması için kuramsal temel oluşturmaya yönelik bu tür araştırmalarla elde edilecek verilerin eğitim planlaması çalışmalarına çok önemli katkı sağlayacağı açıktır.

Sevim Tunç'un "Türkiye'de Eğitim Eşitliği" adlı doktora tezinde, eğitim hakkının hukuki yönü bütünsel olarak ele alınmış ve fırsat eşitliği hakkında uygulamaya ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuçta; bölgelere, yerleşim birimine ve cinsiyete göre önemli eşitsizliklerin bulunduğu saptanmıştır. Anılan çalışmada eğitimin sayısal durumu değerlendirilirken kullanılan veriler genelde ikincil kaynaklardan derlenmiştir ²¹.

Mine Tan, kadının ekonomik yaşam ve eğitimdeki durumunu konu alan incelemesinde; Türkiye'de kadınların erkeklerle göre hem toplam, hem de kentsel-kırsal nüfusta eğitim olanaklarından çok daha az yararlandıklarını, buna bağlı olarak da kadının ekonomik yaşama katılımının oldukça düşük olduğunu saptamıştır ²².

Kasım Karakütük'ün araştırmasında; planlı dönem öncesi 1960/1961 öğretim yılı ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi içinde kalan 1980/1981 öğretim yılına iliş-

²⁰ Ana Britannica Karşılaştırmalı Ulusal İstatistikler (İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986), s.132-134 ; Unesco, Statistical Yearbook 1990 (Paris:1990), s.3/18-69

²¹ Sevim Tunç, Türkiye'de Eğitim Eşitliği (Ankara: A.-Üni. Eğt. Fak. Yayını N° 8, 1969)

²² Mine Tan, Kadın: Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi (Ankara: -Türkiye İş Bankası Yayını No 204, 1979)

kin veriler derlenerek ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir. Araştırmadaki öğretim haritaları, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini daha çarpıcı ve somut bir şekilde sergilemiştir. Eşitsizlikler bölgeler, iller ve cinsiyete göre saptanmıştır ²³.

Yukarıda kısa özetleri verilen her üç incelemede, eğitimdeki fırsat ve olanak eşitsizliği değişik boyutları ile ortaya konulmuştur. Ancak, okullaşmaya ilişkin hesaplamada nüfus çözümlenmesinin yapılmadığı, dolayısıyla okullaşma oranlarının net olmadığı görülmüştür.

Bu durumda, eğitimin sayısal gelişimini çözümlemede ortaya çıkabilecek olası hataları en düşük düzeyde tutabilmek için genel nüfus ve okul nüfusunun gelişmesi birlikte değerlendirilmelidir ²⁴. Nüfussal çözümleme, nüfusun yapısı ve etkilerine ilişkindir. Yaş ve cinsiyete göre nüfus yapısının incelenmesinin en kestirme yolu "yaş piramidi"dir ²⁵. Yaş yapısı çağ nüfusunun yaş ve cinsiyete göre ne kadar olduğunun ortaya çıkarılmasını, tahmin edilebilmesini, dolayısıyla okullaşma oranlarının net ve doğru olarak bulunmasını sağlar ²⁶. Ancak, burada diğer bir önemli boyut da öğrenci nüfusunun yaş yapısını ortaya çıkarmaktır. Böylece hesaplanacak okullaşma oranları, okul çağındaki nüfus dışında tek yaşlara göre de bulunabilecek ve sonuçta daha sağlıklı karşılaştırma olanağı elde edilecektir ²⁷.

²³ Kasım Karakütük, "Türkiye'nin Öğretim Haritaları" A.Üni.Sos.Bil.Enst.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Ankara:1986)

²⁴ Mahmut Âdem, Eğitim Planlaması (Ankara:A.Üni.Eğt. Fak.Yayını No 1, 1981), s.73

²⁵ Ta Ngoc Châu, Eğitim Planlamasının Demografik Yönleri.Çev.Reşide Kabadayı (Ankara:1989), s.14

²⁶ Aynı, s.25

²⁷ Aynı, s.27

Eğitim sorunu herşeyden önce bir büyüklük sorunudur. Ülke nüfusunun yaklaşık beşte biri doğrudan, tamamı ise dolaylı olarak eğitimle ilgilidir ²⁸. Yirmisekiz yıldır planlı kalkınma politikası izlenmesine karşın, eğitim planlaması yeterince yaşama geçirilememiştir. Bu alana kaynak aktarılamaması nedeniyle kadın-erkek, kent-köy değişkenlerine göre iller ve bölgelerarasında önemli boyutlara ulaşan fırsat eşitsizlikleri doğmuştur .

Bu durum da nüfus ile eğitim arasındaki ilişkinin sağlıklı olarak ortaya konulması, öncelikle genel ve okulaşan nüfus yapısının yaşlara, cinsiyete, yerleşim birimine, illere ve bölgelere göre ayrı ayrı belirlenmesini gerektirmektedir. Böylece eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliğine ilişkin daha doğru değerlendirmeler yapılabilecektir.

Bununla birlikte, Türkiye'de nüfus ile eğitim arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik ayrıntılı bir araştırma yapılmamıştır. Bu nedenle araştırmanın problemini nüfus ile eğitim arasındaki ilişkinin bölgeler, iller, yerleşim birimi, cinsiyet ve yaşlar açısından değerlendirilmesi oluşturmuştur.

Amac

Bu araştırmanın genel amacı; Türkiye'de temel eğitim ve ortaöğretimde nüfusun eğitim hizmetinden yararlanmasında fırsat ve olanak eşitsizliğinin derecesini bölgeler, iller, yerleşim birimi, cinsiyet ve yaşlara göre değerlendirmektir.

²⁸ Adem, 1981, Ön Ver., s.1

²⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınmada Öncelikli İllerde Eğitim 1984-1986 (Ankara:1987), s.15,138

Bu amaçla Őu sorulara yanıt aranmıŐtır :

1. Nüfusun yaş yapısı ve tek yaşlara göre okullaşma oranı nedir?

2. Nüfusun okur-yazarlık oranı nedir?

- a) Bölgelere,
- b) İllere,
- c) Yerleşim birimine,
- d) Cinsiyete göre.

3. İlkokul çağı nüfusunun okullaşma oranı nedir?

- a) Bölgelere,
- b) İllere,
- c) Yerleşim birimine,
- d) Cinsiyete göre.

4. Ortaokul çağı nüfusunun okullaşma oranı nedir?

- a) Bölgelere,
- b) İllere,
- c) Yerleşim birimine,
- d) Cinsiyete göre.

5. Çağ nüfusunun genel ve mesleki-teknik liselerde okullaşma oranı nedir?

- a) Bölgelere,
- b) İllere,
- c) Cinsiyete göre.

Konunun Önemi

Eğitim hakkı, cinsiyete, yaş kümelerine ve illere göre her dönemde önemli farklılıklar göstermiŐ; 1982 Anaya-

sası, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Kalkınma Planlarında belirlenen hedeflere karşın, eğitimde eşitsizlik sorununa bugüne değin beklenen çözüm bulunamamıştır.

Güncelliği ve önceliği olan bir konuda daha önce yapılmış olanlardan nüfus yapısının çözümlenmesiyle farklılaşan böyle bir araştırma ile elde edilen verilerin, eğitim planlaması çalışmalarına ışık tutabileceği, nüfus- eğitim ilişkisi konusunda ilgi duyanları düşünmeye yönlereceği, tartışmalara yol açarak yeni araştırma olanakları yaratabileceği düşünülmektedir.

Sayıtlılar

Bu araştırmanın sayıtlıları şunlardır :

1. Eğitimde sayısal değerlendirme için nüfusun okur-yazarlık ve çeşitli öğretim tür ve düzeyleri, öğrenim çağındaki nüfusunun okullaşma oranları önemli birer ölçüt olarak kabul edilmiştir.

2. Bölgelere, illere, yerleşim birimine ve cinsiyete göre nüfusun okur-yazarlık ve okullaşma oranları arasında çok önemli farklılıklar olduğu herkesçe bilinmektedir.

3. Okullaşma oranlarının doğru olarak belirlenmesi için, okullaşan nüfusun yaş yapısının bilinmesi zorunlu görülmüştür.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır :

1. Araştırma, 1985/1986 öğretim yılı ve bu yılda mevcut 67 ili kapsamaktadır.

2. Araştırmada yükseköğretim kapsam dışı tutulmuştur. Çünkü yükseköğretimde il, il okullaşma oranının hesaplanması için yeterli istatistiksel veri bulunmamaktadır.

3. Nüfus yapısı çözümlenmeleri 1985 yılı genel nüfus sayımı ile sınırlıdır. Çünkü 1990 yılında yapılan nüfus sa-

yımının, bu araştırma için yeterli ayrıntılı verileri henüz yayımlanmamıştır.

4. Araştırmada, yalnızca nüfusun bölgelere, illere, yerleşim birimine, cinsiyete ve yaşa göre eğitim durumu ele alınmıştır.

5. Nüfusun yaş yapısı çözümlemesi yerleşim birimi (kent-köy) ile sınırlıdır. Çünkü Milli Eğitim Bakanlığınca derlenen eğitim istatistiklerinde cinsiyete göre öğrenci yaş istatistikleri bulunmamaktadır.

Tanımlar

Coğrafi Bölgeler :

Akdeniz : Adana, Antalya, Burdur, Hatay, Isparta, İçel, Kahramanmaraş

Doğu Anadolu : Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van

Ege : Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak

Güneydoğu Anadolu : Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa

Karadeniz : Amasya, Artvin, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak

Marmara : Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ³⁰.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere :

1. Derecede Öncelikli Yörelere : Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Van

2. Derecede Öncelikli Yörelere : Amasya, Artvin, Çankırı, Çorum, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Malat-

³⁰ Besim Darkot ve Giusuppe Motta, Modern Büyük Atlas (İstanbul:1980), s.24-25

ya, Kahramanmaraş, Sinop, Sivas, Tokat, Şanlıurfa, Yozgat ³¹.

Çağ Nüfusu : Okul çağı nüfusudur. Temel eğitim 1. Kademe (İlkokul) için 7-11, 2. Kademe (Ortaokul) için 12-14, ortaöğretim için 15-17 yaş kümeleri çağ nüfusları olarak ele alınmıştır ³².

Demografi : Nüfus bilimi; hacmi, bünyesi ve gelişmesi başta olmak üzere nüfusu çeşitli yönleriyle inceleyen bilim dalıdır ³³.

Nüfus Yapısı : Bir kitlenin cinsiyet, yaş, öğrenim derecesi, medeni hali, meslek vb. çeşitli özellikleri itibarıyla hangi kümelere ve nasıl oluştuğunu gösterir ³⁴.

Nüfusun Yaş Yapısı : Nüfus kitlesinin tek yaşlara ya da yaş kümelerine ilişkin gösterdiği bileşim şeklidir ³⁵.

Yaş : Bireyin doğumunu izleyen yılların tam sayısı olarak ifadesidir ³⁶.

Yaş(Nüfus) Piramidi : Çeşitli yaşlardaki erkek-kadın, kent-köy vb. nüfusun sayısal durumunu gösteren şekildir ³⁷.

Okullaşma Oranı : Yaşlara göre belirlenen öğrenci sayısının ilgili yaş nüfusuna bölünüp 100 ile çarpımından elde edilen orandır.

³¹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Resmi Gazete (Ankara: Sayı 18603, 12 Aralık 1984)

³² Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Planı Beşinci Plan 1985-1989 (Ankara: 1985), s.142-143

³³ Başol, Ön.Ver., s.263

³⁴ Aynı, s.273

³⁵ Aynı, s.273

³⁶ Aynı, s.276

³⁷ Aynı, s.277

Temel Eğitim : Her yurttaşa yaşamında karşılaşacağı bireysel ve toplumsal sorunları çözmeye; toplumun değer ve düzgülerine uyum sağlamada; toplumun kurallarını uygulamada; ve üretmen olmada temel yeterlikleri kazandıran eğitimidir ³⁸.

Ortaöğretim : Temel eğitime dayalı, en az üç yıllık eğitim veren genel; mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar ³⁹.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Türkiye'de 1985/1986 öğretim yılında, nüfus-eğitim ilişkisi ve eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliği olduğu gibi betimlenmiştir. Araştırmacı, literatür taraması yaparak temel verilerin bulunduğu birincil ve diğer kaynaklara ulaşmıştır.

Verilerin Derlenmesi

Araştırmacı, amaç kısmında belirtilen soruları yanıtlayabilmek için;

1. 1985 yılı Türkiye nüfusunun iller bazında yaş, yerleşim birimi ve cinsiyet yapısına,
2. 1985 yılı 6 ve daha yukarı yaşlardaki Türkiye nüfusunun okur-yazarlık durumuna,
3. 1985/1986 öğretim yılında iller bazında yaş, yerleşim birimi ve cinsiyet itibarıyla temel eğitim ve ortaöğretimde öğrenci dağılımına ilişkin verilere gereksinim duyulmuştur.

³⁸İ. Ethem Başaran, "Temel Eğitim Politikamız Ne Olmalıdır?" Temel Eğitim ve Sorunları (Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını No 4, 1981), s.8

³⁹Milli Eğitim Temel Kanunu 1739 S.K.(1973), Md:26

Söz konusu verilerden nüfusa ilişkin olanlar Devlet İstatistik Enstitüsü(DİE)'nce yayınlanan 1985 yılı nüfus istatistiklerinden; temel eğitim ve ortaöğretimdeki öğrenci sayıları Milli Eğitim Bakanlığı(MEB)'nce yayınlanan 1985/1986 öğretim yılı eğitim istatistiklerinden tarama yolu ile derlenmiştir. Ayrıca, araştırmada kullanılmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı(DPT) ve MEB'nin konuyla ilgili yayınları da taranmıştır.

Verilerin Çözülmesi ve Yorumu

Nüfusun yaş yapısı ve eğitim durumuna ait veriler öncelikle yaşlara, illere, bölgelere, kentsel-kırsal yerleşim birimine ve cinsiyete göre kümelendirilmiştir. Daha sonra veriler aşağıdaki gibi incelenmiştir :

1. 1985 genel nüfus sayımı ve 1985/1986 öğretim yılı temel eğitim(ilkokul, ortaokul) ve ortaöğretim(genel ve mesleki-teknik) istatistikleri dikkate alınarak 6-20 yaşlardaki kentsel-kırsal nüfusun bölgelere göre öğrenci yaş piramitleri geliştirilmiştir.

2. 1985 yılı Türkiye nüfusunun 6 ve daha yukarısının bölgelere, illere, kentsel-kırsal yerleşim birimine ve cinsiyete göre okur-yazarlık oranları bulunmuştur. Okur-yazarlık oranlarına ilişkin verilerin çizelgeleri hazırlanmış, buna göre öğretim haritaları düzenlenmiştir.

3. 1985/1986 öğretim yılı için;

a) İlkokul ve ortaokul çağ nüfuslarının bölgelere, illere, kentsel-kırsal yerleşim birimine ve cinsiyete göre okullaşma oranları bulunmuştur. Okullaşmaya ilişkin veriler hazırlanan çizelgelerde gösterilmiş, buna göre öğretim haritaları düzenlenmiştir.

b) Ortaöğretim çağ nüfusunun okullaşma oranı genel ve mesleki-teknik lise için bölgelere, illere ve cinsiyete göre ayrı ayrı bulunmuştur. Okullaşma oranları çizelgelerde gösterilmiş, buna göre öğ-

retim haritaları düzenlenmiştir.

Yukarıdaki maddeler ışığında varolan durumun ortaya konulmasından sonra bu noktalardaki gelişme düzeyi, ilgili yasalar ve kalkınma planlarında yer alan politika ve hedeflere göre yorumlanmıştır.

BÖLÜM 2

BULGULAR VE YORUM

Eğitim, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temel araçlarından biridir. Nüfusun önemli bir bölümünün okur-yazar olmaması, her düzeyde okullaşma oranının düşük olması sonucu, üretimde verimliliğin düşük olacağı doğaldır. Bu anlamda eğitimin, bir ülkenin kalkınmasında yaşamsal bir öneme sahip olduğu genel kabul görmektedir.

İkinci dünya savaşından yenik çıkan Almanya ve Japonya'nın fiziksel kaynaklarını büyük ölçüde yitirmelerine karşın, çok kısa bir zamanda "ekonomik mucize" olarak da isimlendirilen kalkınmalarında en önemli etkenlerden biri, hiç şüphesiz sahip oldukları yüksek eğitim düzeyleridir⁴⁰. Günümüzde her iki ülke de dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasındadır.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında vurgulanan iyi bir yurttaş, iyi bir üretici ve tüketici türünün yetiştirilmesi herşeyden önce bireylerin yetenekleri ölçüsünde eğitim hizmetlerinden en yüksek düzeyde yararlanmalarına bağlıdır.

Eğitimin toplumsal stratejisinin temel ilkelerinden biri olan, dolayısıyla Anayasa ve eğitimle ilgili yasalarda da yerini alan "fırsat ve olanak eşitliği" ilkesine işlerlik kazandırılmasında önemli sorunlarla karşılaşılmaktadır. Sunulan eğitim hizmetlerinde özellikle bölgelere, illere, yerleşim birimine ve cinsiyete göre çok önemli boyutlara varan eşitsizliklerin olduğu bir gerçektir.

⁴⁰ John Lowe, Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış Çev. Turhan Oğuzkan (Ankara: Unesco Türk Milli Komisyonu Yay., 1985), s.35

Eğitimdeki eşitsizlik, bu araştırmada tek yaş itibarıyla nüfus çözümlemesi de yapılarak irdelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak kentsel-kırsal yerleşim birimine göre yaş yapısı çözümlemesini olanaklı kılan öğrenci yaş piramitleri incelenmiştir. Bunu, nüfusun okur-yazarlık ve öğrenim çağındaki nüfusun temel eğitim ile ortaöğretimdeki okullaşma düzeylerinin incelenmesi izlemiştir.

Öğrenci Yaş Piramitleri

Eğitimin tüm nüfusa yeterince sunulabilmesi, öncelikle eğitimde sayısal gelişmenin çözümlenmesini gerekli kılmaktadır. Eğitimi değerlendirmede okullaşma oranı bir ölçüt olarak kabul edildiğinden eğitim planlaması çalışmalarında ilk olarak nüfus yapısının incelenmesi gerekmektedir.

Nüfus yapısının çözümlenmesi; öğrenim çağındaki nüfusun ve bu nüfusun bölgesel-yöresel dağılımının net olarak saptanmasını zorunlu kılmaktadır ⁴¹. Ancak nüfus yapısının doğru çözümlenebilmesi için, yaş yapısının iyi bilinmesi zorunlu olmaktadır. Yaş yapısı, nüfusun geleceğe dönük eğilimini de göstermesi dolayısıyla, nüfus bilimi çözümlerinde önemli bir yer tutmaktadır ⁴².

Yaş yapısının çözümlenmesinde kullanılan, en etkin yol yaş piramitleridir. Chau'ya göre yaş yapısını çözümlenmede kullanılan yaş piramitlerinin eğitim planlamacısına sağlayacağı kolaylıkların başında okullaşma oranlarının net bir şekilde saptanmasına olanak tanınması gelmektedir.

⁴¹ Chau, Ön.Ver., s.9

⁴² Aynı, s.14

Genelde okullaşma oranlarının hesaplanmasında ilgili öğretim kademesindeki tüm öğrenciler alınmaktadır. Bu hesaplamada okula erken ya da geç başlayanlarla sınıfta kalanlar dikkate alınmadığından okullaşma oranları genellikle olduğundan daha fazla çıkmaktadır. Hesaplamadaki hatayı ortadan kaldırmanın ya da en aza indirmenin yolu yaşlara göre okullaşmanın bulunmasıdır. Yaş piramidinin ikinci bir kolaylığı da, öğretmen gereksinimini ortaya koymasındadır. Ancak Chau'ya göre öğretmen gereksiniminin saptanmasında yaş yapısının yanısıra, sosyal talep de önemli bir etkidir. Eğitim harcamalarının tahmin edilmesine olanak vermesi, yaş piramidinin üçüncü bir kolaylığıdır. Eğitim harcamasının dolaylı olarak okul çağ nüfusuna ve bunun toplam nüfus içindeki oransal dağılımına dayanması bunu gerektirmektedir. Yaş piramidi öğretmenler için de hazırlanabilir. Böylece öğretmenlerin yaş yapısı belirlenerek gelecekte emekliye ayrılma durumları, kıdemlerine bakılarak da eğitim harcamalarına olası etkileri tahmin edilebilir ⁴³.

Bu kapsamda, araştırmanın önemli bir bölümünü de yaş yapısı çözümlemesi oluşturmaktadır. 1985/1986 öğretim yılı için hazırlanan öğrenci yaş piramitlerinde temel eğitim ve ortaöğretim çağlarını içeren 6-20 arası yaşlar esas alınmıştır. Geliştirilen öğrenci yaş piramitleriyle, okul çağı nüfusu ve öğrenime devam edenlerin yaş yapısı kentsel-kırsal yerleşim birimine göre gösterilmiştir.

Yaş Yapısı ve Tek Yaşlara Göre Okullaşma Oranı

Çizelge 1 ve Şekil 1'in incelenmesinden; nüfusun yaş yapısı, 6-19 arası yaşlarda kentsel-kırsal nüfus ba-

⁴³ Aynı, s.21-30

kımdan yaklaşık simetrik bir gelişim izlemektedir. 20 yaş kent nüfusu ise aynı yaş köylü nüfusundan yaklaşık 1.5 kat daha fazladır. Yaş piramidinde, 7 yaşından itibaren yukarı yaşlara doğru bazı düzensizlikler görülmesine karşılık, 20 yaş dışta tutulduğunda genelde çok fazla farklılaşmadan daralan bir yapı söz konusudur. Yaş piramidinde görülen bu gelişmeye göre Türkiye'de 1966-1978 (1985 yılında 19 ve 7 yaşında olan bireylerin doğum yılları) arasında giderek azalan bir nüfus artışının olduğu söylenebilir. Yaş piramidinde tabandan tavana doğru artan bir şekilde fazla daralma (sivrilme) görülseydi, nüfus artış hızının artarak devam ettiğini belirtebilirdik⁴⁴. Oysa piramitteki daralma fazla değildir. Gerçekten, 1965-1970, 1970-1975, 1975-1980 yılları arasında Türkiye toplam nüfusunun yıllık ortalama artış hızı giderek azalmıştır (sırasıyla % 25.2, % 25.0, % 20.6)⁴⁵. 20 yaş toplam nüfusunun 19 yaş toplam nüfusundan yaklaşık 1.5 kat fazla olması ise, 1965 yılı doğum oranınının 1966 yılı doğum oranından daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tek yaşlar itibarıyla okullaşma oranları incelendiğinde (Şekil 1); okullaşma oranınının yaşlar arasında ve kent-sel-kırsal nüfusa göre önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Kentli nüfus içinde en yüksek okullaşma oranı 6 yaşında (% 107.4) ve 8 yaşındadır (% 99.4). 6 yaş kent nüfusunda okullaşma oranınının % 100'ün üzerinde çıkması, ülkede yoğun olarak yaşanan doğudan batıya, köyden kente göç olgusuna bağlanmıştır. Köylü nüfus içinde en yüksek okullaşma oranı 9 yaşında (% 92.4) ve 8 yaşındadır (% 82.5). Gerek kent-sel, gerek kırsal nüfusun yaşlara göre okullaşma oranları ilkökul çağını bitirme yaşı olan 11 yaşından sonra düşmek-

⁴⁴ Aynı, s. 22-25

⁴⁵ Devlet İstatistik Enstitüsü, Ön.Ver., s. XXIII

ÇİZELGE 1
TÜRKİYE'DE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE
GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul		Ortaokul		Lise		Okullaşma **	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	572073*	640936	614615*	407983					107.44*	63.65
7	705892	687592	658576	560414					93.30	81.50
8	688598	712876	684696	538037					99.43	82.49
9	657490	599084	614489	553413					93.46	92.38
10	650249	700724	552411	495999					84.95	70.78
11	594446	563078	179929	304243	345093	60861			88.32	64.34
12	634231	632781	70790	130267	420823	78354			77.51	32.97
13	638824	609446			381360	70300			59.70	11.35
14	602566	567131			208273	41062	177273	7161	63.98	8.50
15	623432	605440			104760	21164	247651	9338	56.53	5.04
16	569730	523315					231600	8392	40.65	1.60
17	555387	473485					149005	5165	26.83	1.09
18	567544	526635					77799	2723	13.71	0.52
19	540888	421608					46909	1755	8.67	0.42
20	767097	535260					22385	812	2.92	0.15

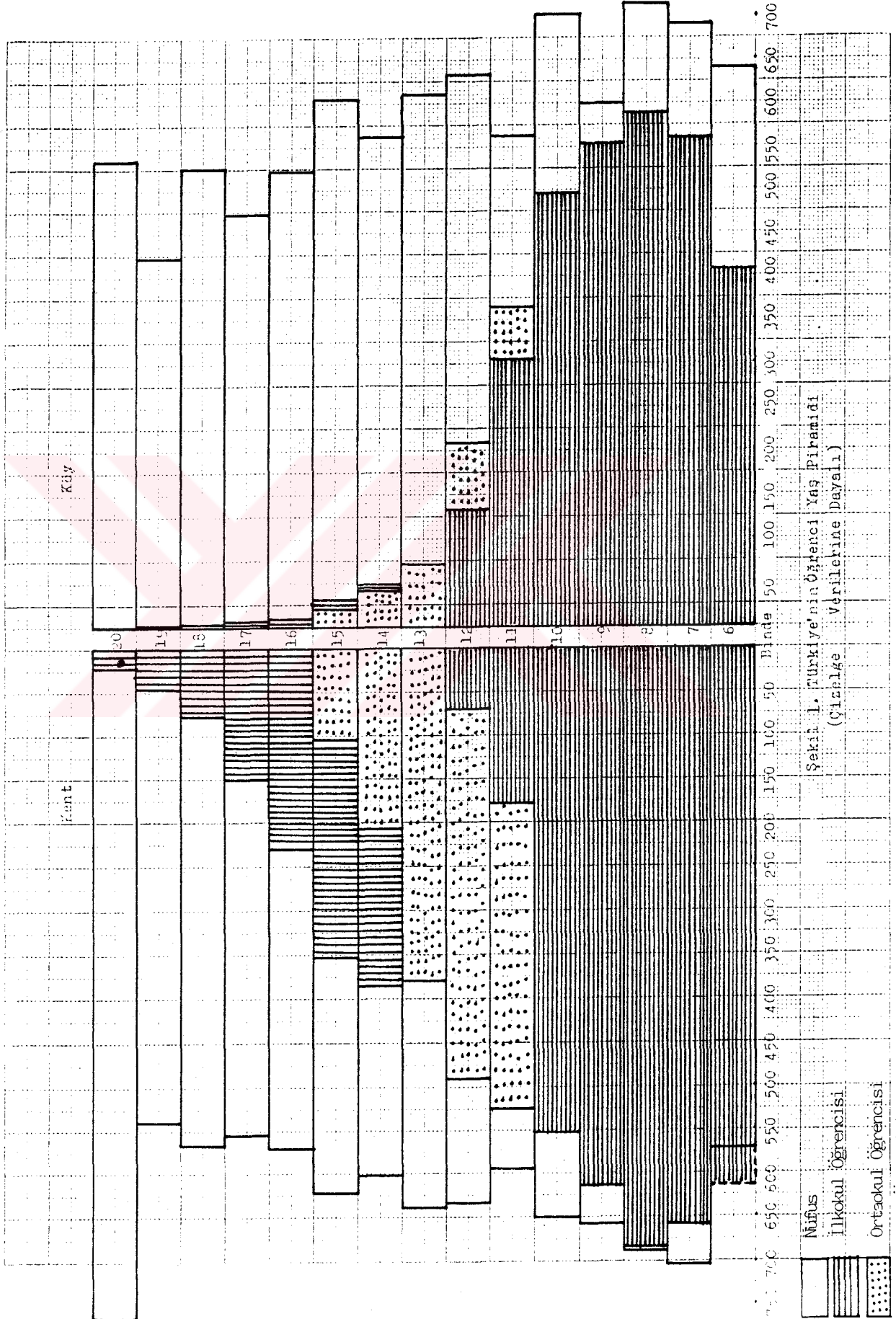
a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara: 1987)'den geliştirilmiştir.

* Kentlerdeki 6 yaş öğrenci sayısının toplam nüfustan fazla çıkmasının, / köyden-kente kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu durum için okullaşma oranı % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

** Çizelge 1'de yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 71
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 29
- . Lisede, 14-17 yaş kümesi alınır % 18'dir.

tedir.

Kentsel ve kırsal nüfusun yaşlara göre okullaşma düzeyleri karşılaştırıldığında, kentler lehine izlenen farkın okullaşmanın yüksek olduğu 7-10 arası yaşlarda azaldığı, 11-17 arası yaşlarda ise arttığı gözlenmektedir. Şekil 1 incelendiğinde, yaş piramidinde kentli ve köylü nüfusta gözlenen gelişme, birbirine oldukça yakın iken, öğrenci sayısı gelişiminin kent nüfusu lehine olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle kentsel-kırsal nüfus için piramit, 6 ve daha yukarı yaşlara doğru simetrik bir gelişim göstermekte, buna karşılık öğrenci piramidi, özellikle 10 yaşından itibaren içe basık çarpık bir görüntü izlemektedir. Bu ise, yaşların okullaşma oranı arasında kentsel nüfus lehine bir eşitsizliği çok net olarak göstermektedir.

Öte yandan ilkokula başlama yaşının kentli nüfus için 6 yaş olduğu görülürken, aynı yaştaki köylü nüfusun üçte birinin henüz okullaşmadığı görülmektedir (Şekil 1). Köylü nüfusun ilkokula başlama yaşı, genelde 7-9 arası yaşlardır. Bu durum, ortaokula geçiş yaşının da kentsel-kırsal nüfus arasında farklı olmasına neden olmaktadır. Gerçekten yaş piramidine göre, 11 yaş kent nüfusünde okulaşan nüfusun $\frac{2}{3}$ 'ü ortaokul, $\frac{1}{3}$ 'ü ilkokul öğrenimi görmektedir. Yani, kentli nüfus için 11 yaş genelde ortaokul öğrenimine başlama yaşı iken, aynı yaş köylü nüfus için ilkokulu bitirme yaşıdır.

Türkiye toplamında tek yaşlar arasında görülen eğitim eşitsizliği, tek yaşların okullaşmasının bölgesel boyutunda da görülmektedir (Çizelge 2). Buna göre temel eğitim ve ortaöğretim çağ nüfuslarını içeren 6-17 yaş kümesinde 11 ve 17 yaş dışında en yüksek okullaşma oranı Marmara bölgesindedir. Bu iki yaş için en yüksek okullaş-

ÇİZELGE 2
TÜRKİYE'DE YAŞA VE BÖLGELERE GÖRE
OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

Yaş	Toplam %	Marmara Bölgesi %	Ege Bölgesi %	Karadeniz Bölgesi %	İç		Güney Doğu Doğu	
					Anadolu Bölgesi %	Akdeniz Bölgesi %	Anadolu Bölgesi %	Anadolu Bölgesi %
6	84.30	119.16*	103.83*	83.14	87.92	87.07	54.26	50.86
7	87.48	96.72	92.24	89.66	89.48	88.94	74.74	73.39
8	90.81	104.66*	95.09	92.36	94.36	91.75	74.12	75.04
9	92.94	94.63	90.13	93.67	93.25	91.54	94.42	91.88
10	77.60	90.34	82.72	80.03	82.26	76.04	59.50	64.13
11	76.30	76.48	72.84	77.09	79.26	74.32	76.39	81.17
12	55.27	65.78	55.86	50.94	61.61	53.89	44.20	46.76
13	36.18	48.95	39.60	30.38	40.52	35.31	22.36	24.53
14	37.08	47.08	38.67	31.64	44.02	35.93	23.52	26.43
15	31.16	41.49	32.39	27.83	35.96	29.60	17.98	22.00
16	21.96	29.15	24.05	18.90	25.23	20.27	12.01	14.24
17	14.98	16.80	14.69	13.76	17.05	15.16	9.98	12.60
18	7.36	8.06	7.14	7.55	8.04	8.22	5.16	5.79
19	5.06	4.26	4.07	5.54	5.29	6.01	5.40	5.58
20	1.78	1.54	1.43	2.25	2.01	2.38	1.16	1.63

a Çizelge 1,3,4,5,6,7,8,9 verilerine göre düzenlenmiştir.

b Okullaşma oranlarına temel eğitim ve ortaöğretim öğrencileri dahildir.

* İç göç nedenine bağlı olarak okullaşma oranı % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

ma oranı İç Anadolu bölgesinde görülmektedir. Tek yaşlara göre en düşük okullaşma oranı; 6, 7 ve 9 yaşlarda Doğu Anadolu, öteki tek yaşlarda Güneydoğu Anadolu bölgesindedir.

Okullaşma oranında tek yaşlara göre bölgelerarasında görülen farklılaşma, bölgeler bazında kentsel-kırsal nüfus için de vardır. Bölgelerin yaş yapısına ve okullaşma oranına ilişkin temel veriler Çizelge 3-9, bu verilere göre her bölge için geliştirilen öğrenci yaş piramitleri Şekil 2-8'de verilmiştir. Anılan çizelgelerin ve öğrenci yaş piramitlerinin birlikte incelenmesinden ;

. Öğrenim çağındaki 6-20 yaş kümesi kentsel ve kırsal nüfus İç Anadolu, Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Türkiye toplam nüfusunda olduğu gibi birbirine oldukça yakındır. Buna karşılık Marmara, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin kentsel ve kırsal nüfusunun toplamda ve tek yaşlarda önemli ölçüde farklı olduğu görülmektedir. Bu fark, bölgelerin yaş piramitlerinde de görüleceği gibi Marmara bölgesinde kentsel nüfus lehine 3 katına, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde ise kırsal nüfus lehine 2 katına ulaşmaktadır.

. Öğrenim çağındaki 6-20 yaş kümesi kentsel ve kırsal nüfusun tek yaşlara göre okullaşma düzeyleri arasında bölgeler bazında da eşitsizlik görülmektedir. Bu eşitsizlik, 7-10 arası yaşlarda düşük, 6 yaş ile 11 ve daha yukarı yaşlarda yüksektir. Başka bir deyişle bölgelerin öğrenci yaş piramitleri, Türkiye toplam nüfusu için geliştirilen öğrenci yaş piramidine benzer bir gelişim göstermektedir.

Değerlendirme

Öğrenim çağındaki 6-20 yaş kümesinde kentsel ve

kırsal nüfus, gerek ülke genelinde, gerek İç Anadolu, Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde birbirine oldukça yakındır. Buna karşılık Marmara'da kentsel nüfus kırsal nüfusun 3 katı, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde ise kırsal nüfus kentsel nüfusun 2 katı kadardır. Buna göre ülkenin en gelişmiş bölgesi olan Marmara kentsel nüfus ağırlıklı iken, genelde dağlık bir arazi ve dağınık bir yerleşim yapısına sahip Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgeleri kırsal nüfus ağırlıklıdır.

Öte yandan temel insan haklarından biri olan "eğitim hakkı"nın Anayasal ve yasal güvenceye alınmasına ve kalkınma planlarında temel politikalar arasında sayılmasına karşın, nüfusun her kesimince yeterince ve eşit bir biçimde kullanılmadığı görülmüştür. Bu gerçek, 6-20 yaş kümesini içeren öğrenci yaş piramitlerinde somut olarak görülmektedir. Buna göre Türkiye genelinde ve bölgeler bazında tek yaşlarda ve tek yaşlara göre kentsel-kırsal nüfusun okullaşmaları arasında önemli eşitsizlikler vardır. Kentsel nüfus lehine görülen bu eşitsizlik, okullaşmanın yüksek olduğu 7-10 arası yaşlarda düşük, 6 ile 11 ve daha yukarı yaşlarda yüksektir.

İlköğrenime başlama yaşının kentsel ve kırsal nüfus için farklı olması da diğer bir önemli noktadır. İlköğrenime başlama yaşı kentsel nüfusta 6 yaş olmasına karşın, aynı yaş kırsal nüfusta en az bir yıl daha ileridir (7-9). Bu durum, kentsel ve kırsal nüfus arasındaki eşitsizliğin öğretimin başlangıcından itibaren var olduğunu göstermektedir.

Öğrenim çağındaki nüfusun tek yaşlar itibarıyla okullaşmasında görülen eşitsizlikler, nüfusun okur-yazarlık düzeyinde hangi boyuttadır?

ÇİZELGE 3.
MARMARA BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMLERİNE GÖRE
ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul Öğrenci Sayısı		Ortaokul Öğrenci Sayısı		Lise Öğrenci Sayısı		Okullaşma **	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	148104*	52202	183846*	54830*					124.13*	105.04*
7	195102	63657	192066	58215					98.44	91.45
8	187999*	66034	204436*	61432					108.74*	93.03
9	185911	65250	179834	57846					96.73	88.65
10	173722	65865	163744	52702					94.26	80.02
11	162205	58903	33507	17203	107841	10555			87.14	47.12
12	167707	59762	11124	5352	120697	12448			78.60	29.62
13	174309	63754			105298	11238			60.41	17.63
14	167613	60148			48619	5141	52272	1195	60.19	10.53
15	173813	62827			21331	2091	73185	1567	45.38	5.82
16	162880	57744					62970	1351	38.66	2.34
17	165990	60123					37331	648	22.49	1.08
18	167720	59104					17970	301	10.71	0.51
19	168015	54556					9346	146	5.56	0.27
20	207023	64187					4107	67	1.98	0.10

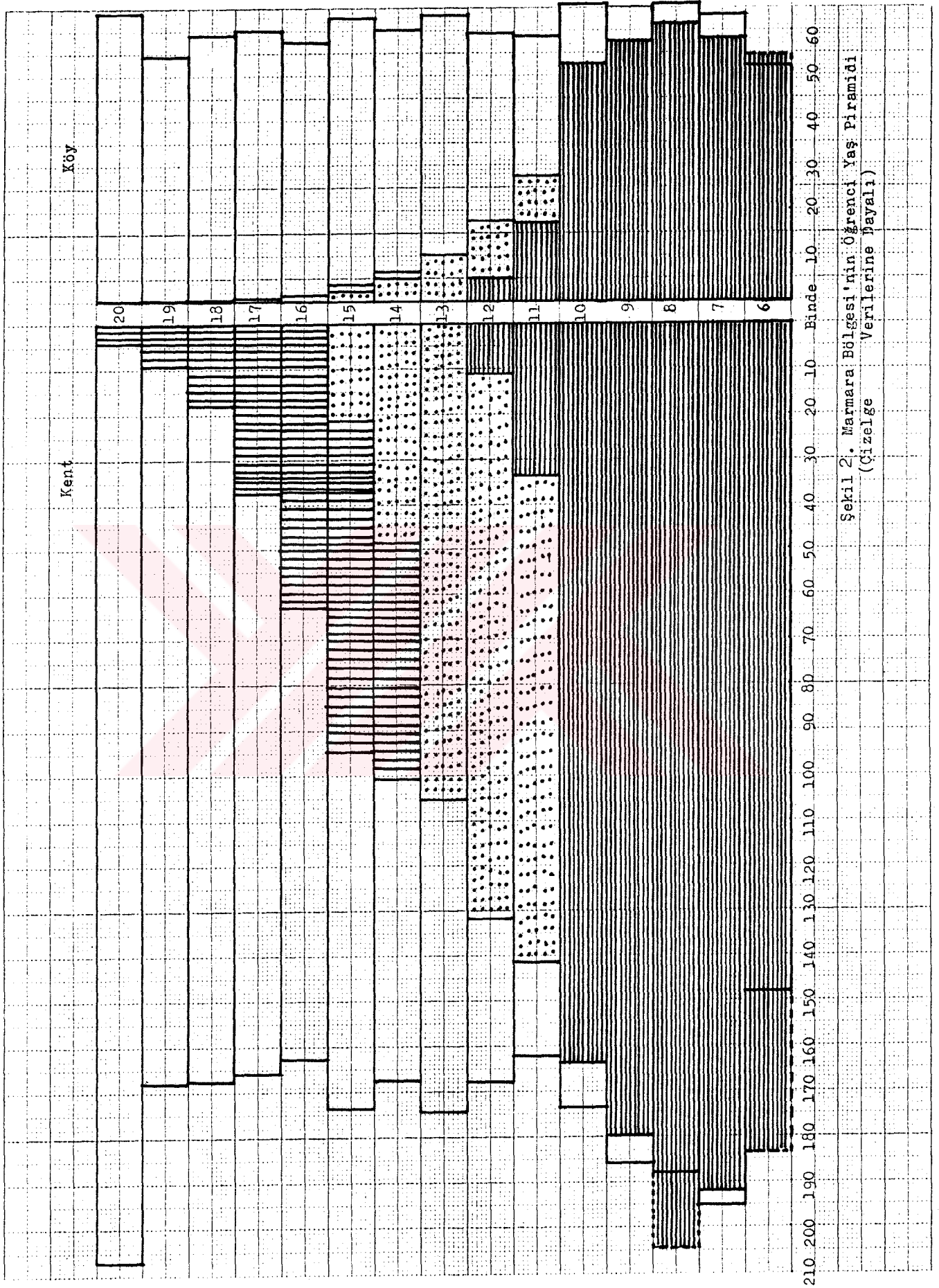
a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyol ve Ekonomik Nitelikleri Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ (Ankara:1989) Kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985 / 1986'den geliştirilmiştir.

* Kentlerdeki 6,8 ve köylerdeki 6 yaş öğrenci sayısının toplam nüfustan fazla çıkmasının, köyden-kente ve gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere göçten kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu durumlar için okullaşma oranları % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

** Çizelge 3'de yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 77,
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 39,
- . Liselerde, 14-17 yaş kümesi alınır % 25'dir.

Sekil 2. Marmara Bölgesi'nin Öğrenci Yaş Piramidi
(Çizelge Verilerine Dayalı)

ÇİZELGE 4

İÇ ANADOLU BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE
ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul		Ortaokul		Lise		Okullaşma **	
	Kent	Köy	Okullanan Nüfus Kent	Okullanan Nüfus Köy	Okullanan Nüfus Kent	Okullanan Nüfus Köy	Okullanan Nüfus Kent	Okullanan Nüfus Köy	Oranı Kent	Oranı Köy
6	111626*	98635	119220*	65641					106.80*	66.55
7	138510	109788	129074	93106					93.19	84.80
8	136593	110336	133519	99168					97.75	89.88
9	134516	98961	124168	93559					92.31	94.54
10	129713	109254	112198	84381					86.50	77.23
11	122866	94749	38417	54710	69077	10287			87.49	68.60
12	128816	102949	13414	22345	92024	15004			81.85	36.28
13	132457	102272			81325	13780			61.40	13.47
14	124890	94279			47349	8731	39000	1408	69.14	10.75
15	130379	100054			22746	4626	53487	2000	58.47	6.62
16	121503	90169					51539	1866	42.42	2.07
17	120877	81982					33482	1099	27.70	1.34
18	120912	88536					16192	648	13.39	0.73
19	116475	69170					9389	431	8.06	0.62
20	150743	84334					4553	166	3.02	0.20

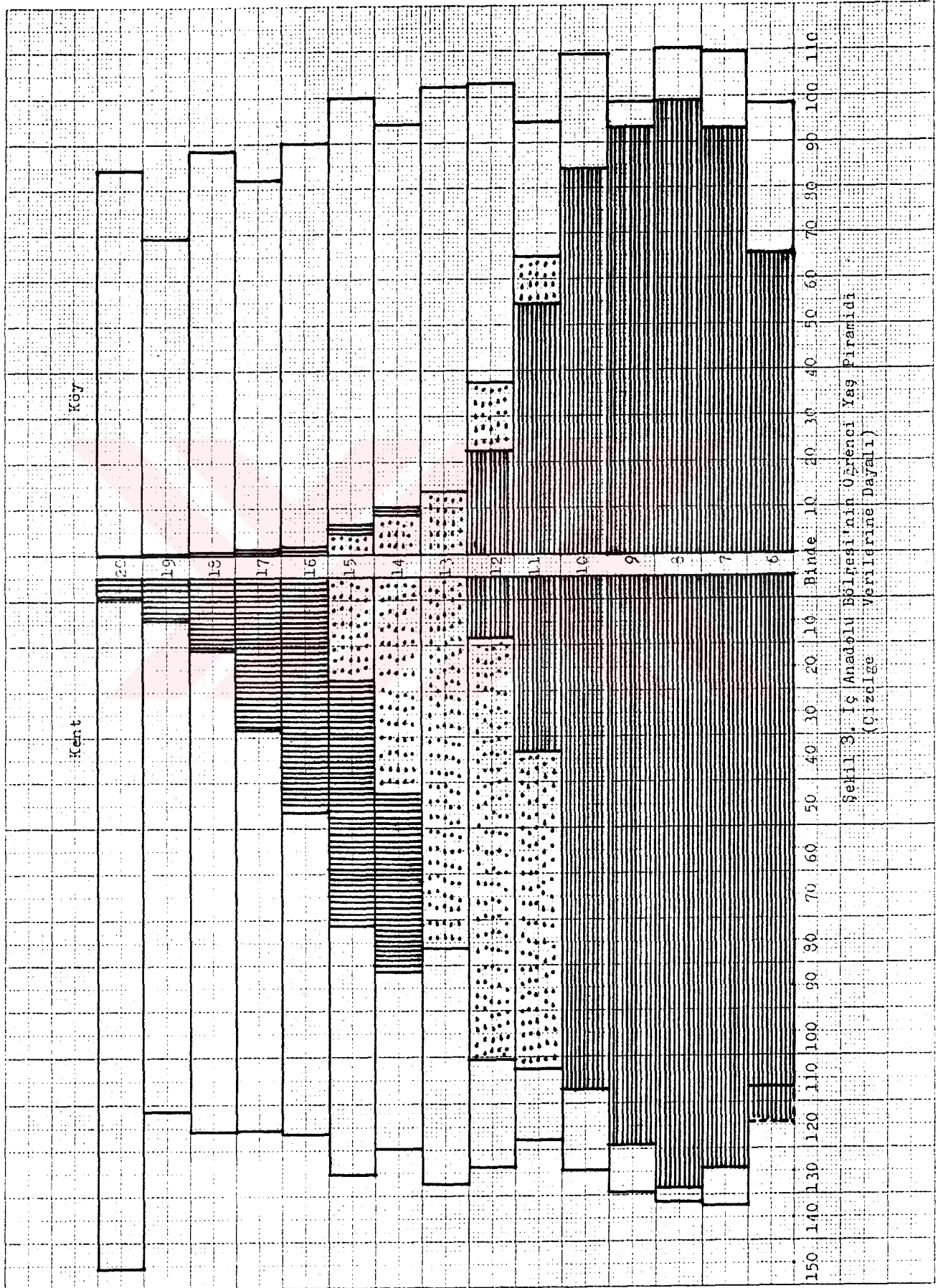
a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Ankara, Çankırı, Eskişehir Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat (Ankara: 1989) Kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985 / 1986'den geliştirilmiştir.

* Kentlerdeki 6 yaş öğrenci sayısının toplam nüfustan fazla çıkmasının, / köyden-kente göçten kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu durum için okullaşma oranı % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

** Çizelge 4'de yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 73
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 32
- . Lisede, 14-17 yaş kümesi alınır % 21'dir.

ÇİZELGE 5

EGE BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE

ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI

(1985/1986)

Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul Öğrenci Sayısı		Ortaokul Öğrenci Sayısı		Lise Öğrenci Sayısı		Okullaşma Oranı %	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	63347*	63481	73205*	58479					115.56*	92.12
7	81279	76030	76947	68155					94.67	89.64
8	79804*	78460	80174*	70320					100.46*	89.62
9	79933	75181	73352	66446					91.77	88.38
10	75828	76763	66725	59495					88.00	77.50
11	71077	69353	18668	26676	46060	10885			91.07	54.16
12	72018	71380	6468	9544	51431	12667			80.40	31.12
13	74426	74621			47814	11200			64.24	15.01
14	71110	70766			23263	5666	24648	1287	67.36	9.82
15	73332	74615			10990	2502	33106	1321	60.13	5.12
16	67887	68944					31870	1038	46.95	1.51
17	68897	67748					19441	633	28.22	0.93
18	68516	67896					9414	331	13.74	0.49
19	66467	58414					4929	159	7.42	0.27
20	106768	56995					2252	95	2.11	0.17

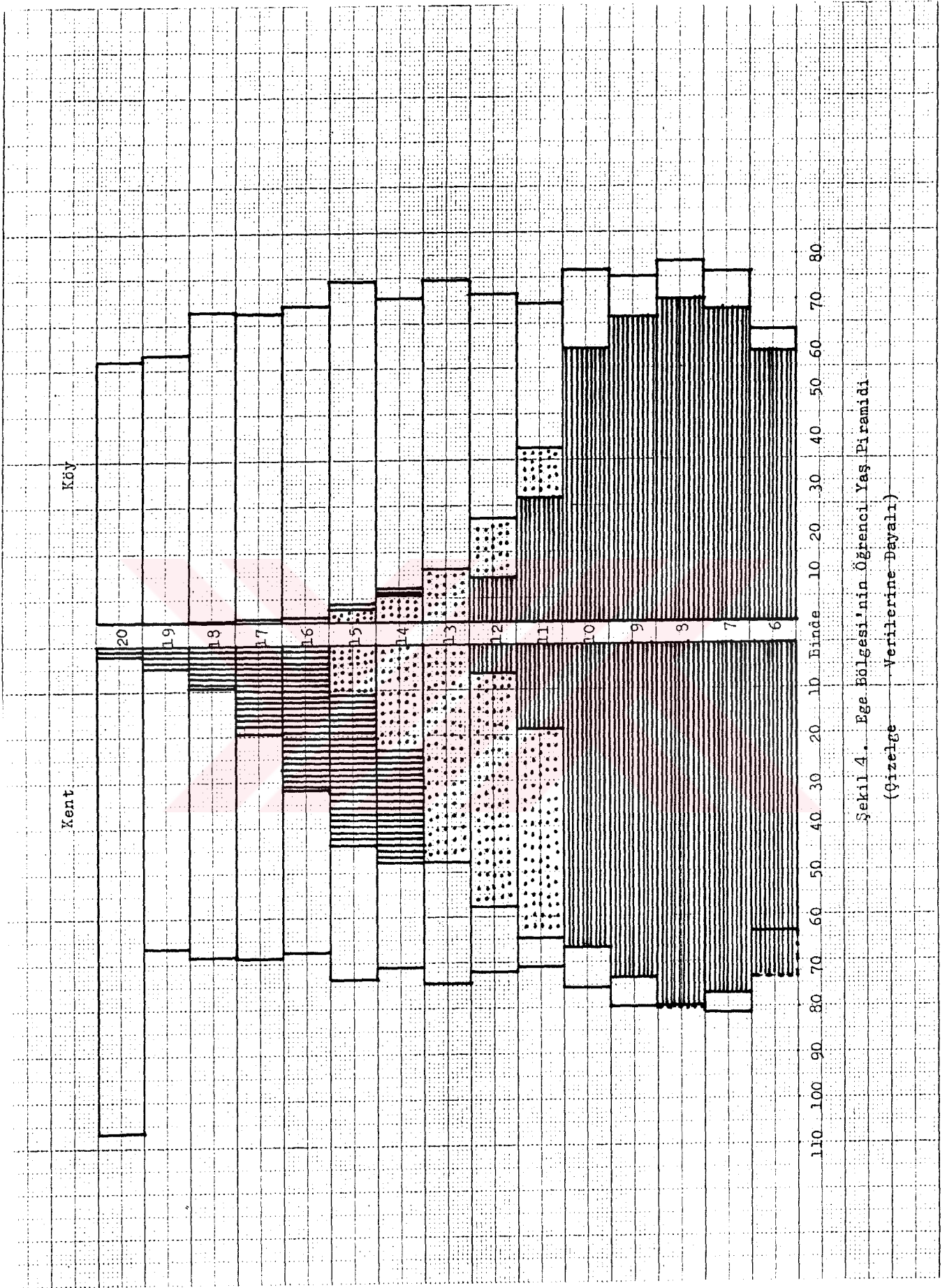
a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak (Ankara: 1989) Kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985 / 1986'den geliştirilmiştir.

* Kentlerdeki 6 ve 8 yaş öğrenci sayısının toplam nüfustan fazla çıkmasının, / köyden-kente göçten kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu durumlar için okullaşma oranları % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

** Çizelge 5'de yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 73,
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 31,
- . Lisede, 14-17 yaş kümesi alınır % 20'dir.

ÇİZELGE 6

AKDENİZ BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE
ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul		Ortaokul		Lise		Okullaşma **	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	75677*	77887	77252*	56451					102.08*	72.48
7	91031	86262	83598	74080					91.83	85.88
8	89367	89532	86382	77766					96.66	86.86
9	84635	79215	76192	73799					90.02	93.16
10	84519	88518	67871	63704					80.30	71.97
11	75992	76374	26271	39571	38341	9058			85.02	63.67
12	80210	82934	11064	16361	49498	11317			74.94	33.37
13	80423	81344			47332	9782			58.85	12.02
14	76064	77077			26131	6102	21750	1036	62.95	9.26
15	72453	80537			12989	3351	29277	1450	53.87	5.96
16	70368	72042					27528	1340	39.12	1.86
17	66557	64493					18989	879	28.53	1.36
18	68130	70613					11044	356	16.21	0.50
19	62096	57269					6875	301	11.07	0.53
20	85825	66723					3495	135	4.07	0.20

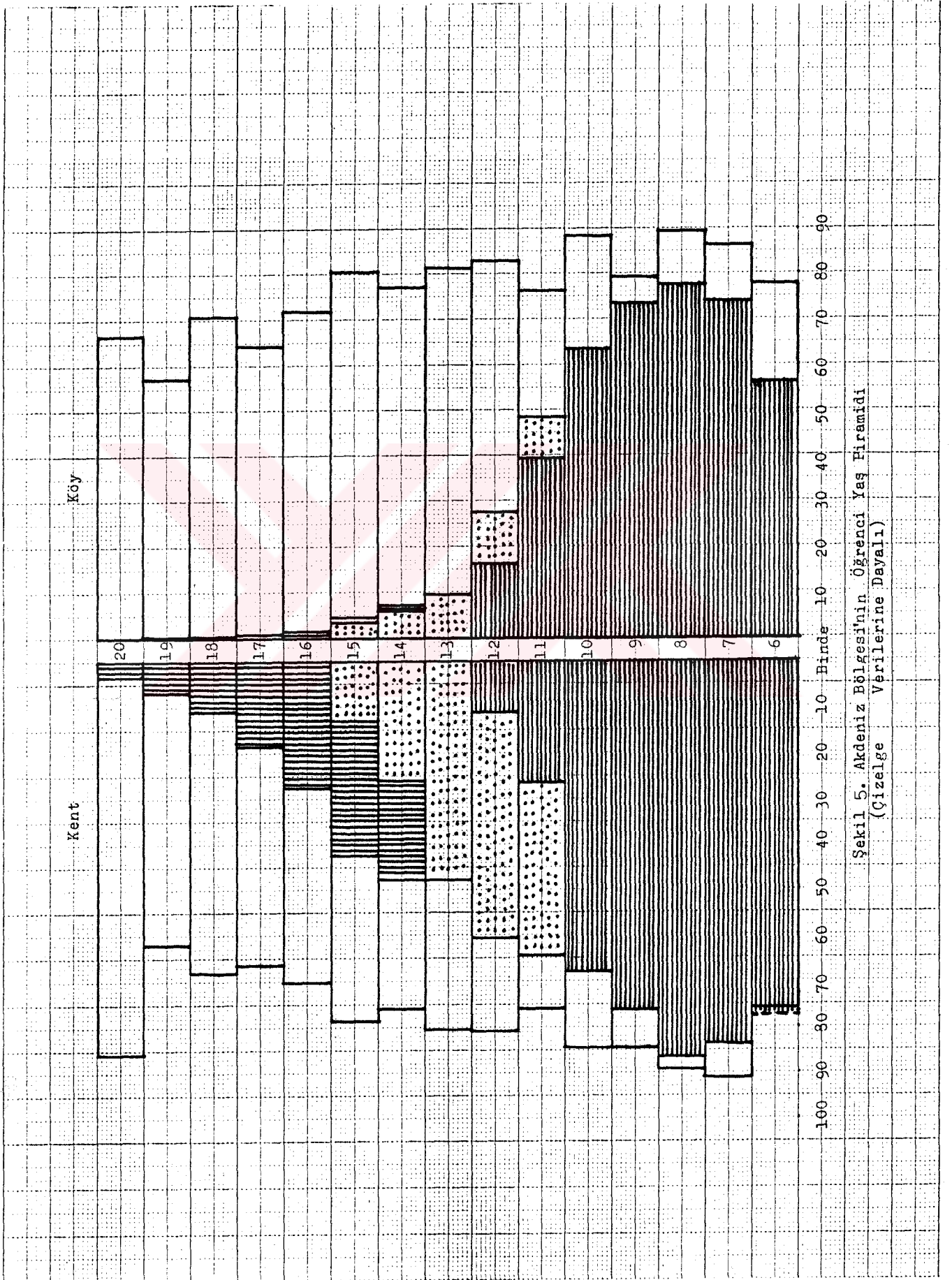
a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Adana, Antalya, Burdur, Hatay, Isparta, İçel, K.Maraş, (Ankara: 1989) Kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986'den geliştirilmiştir.

* Kentlerdeki 6 yaş öğrenci sayısının toplam nüfustan fazla çıkmasının, / köyden kente göçten kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu nedenle söz konusu durum için okullaşma oranı % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

** Çizelge 6'da yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 71,
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 27,
- . Lisede, 14-17 yaş kümesi alınır % 17'dir.

Şekil 5. Akdeniz Bölgesinin Öğrenci Yaş Piramidi
(Çizelge Verilerine Dayalı)

ÇİZELGE 7
KARADENİZ BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE
ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul Öğrenci Sayısı		Ortaokul Öğrenci Sayısı		Lise Öğrenci Sayısı		Okullaşma Oranı %	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	53944*	140790	60727*	101169					112.57*	71.86
7	66197	153564	64077	132971					96.80	86.59
8	65497*	155456	66506*	137577					101.54*	88.50
9	62940	137725	59817	128143					95.04	93.04
10	62073	152712	55101	116797					88.77	76.48
11	59729*	134041	18105*	73627	43446*	14208			103.05*	65.53
12	65179	143882	5973	29857	52504	18171			89.72	33.38
13	67137	143793			47902	16171			71.35	11.25
14	62340	132708			27550	9695	22606	1856	80.46	8.70
15	62652	134791			15583	4875	32086	2398	76.08	5.40
16	56999	119226					31094	2222	54.55	1.86
17	53131	106947					20555	1465	38.69	1.37
18	52353	114499					11310	781	22.56	0.68
19	50696	96953					7700	475	15.19	0.49
20	66101	115178					3844	230	5.82	0.20

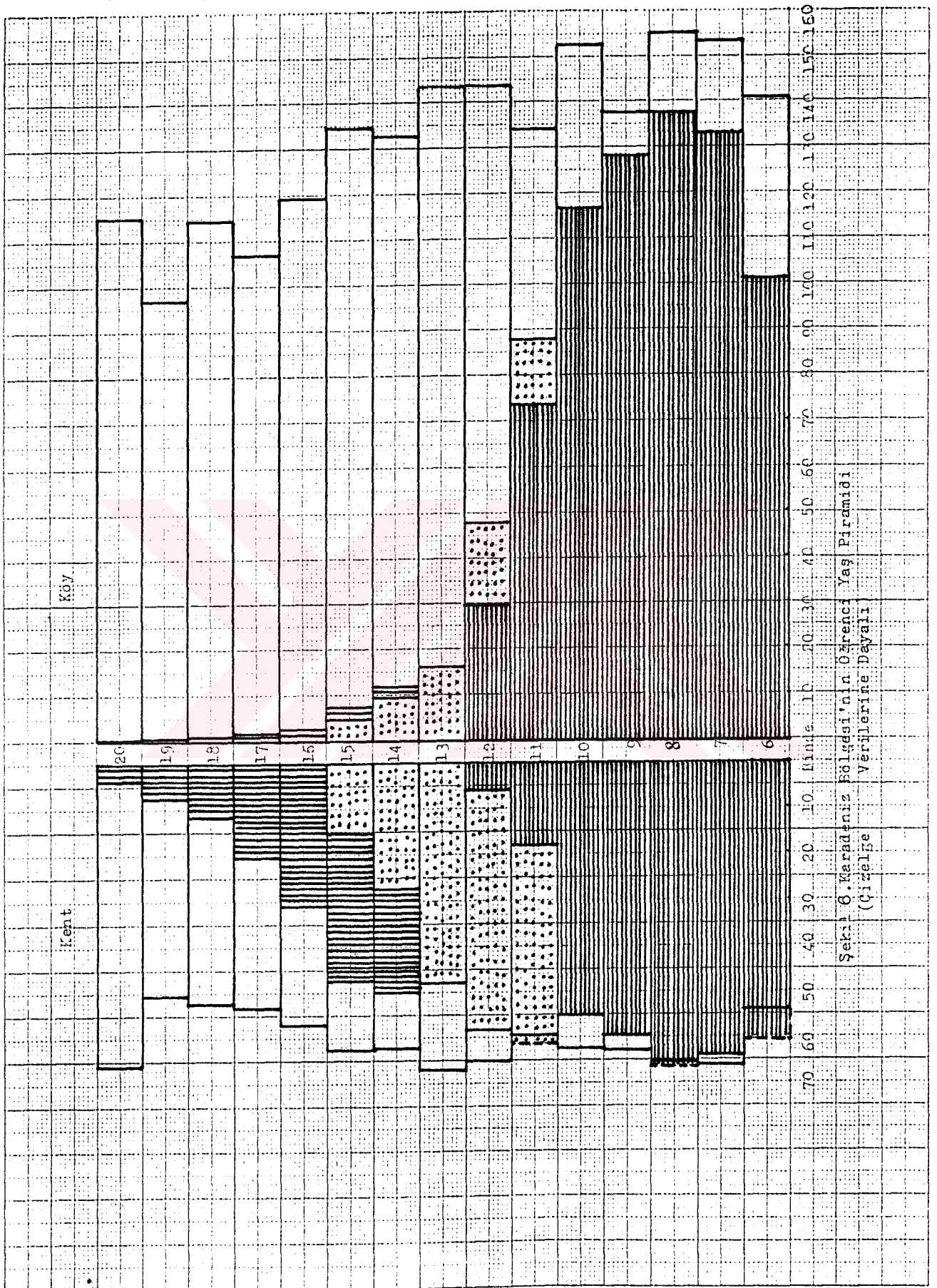
a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Anayasa, Artvin, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak (Ankara: 1989) Kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986'den geliştirilmiştir.

* Kentlerdeki 6, 8 ve 11 yaş öğrenci sayısının toplam nüfustan fazla çıkmasının / köyden kente göçten kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu durumlar için okullaşma oranları % 100'ün üzerinde çıkmıştır.

** Çizelge 7'de yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 72
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 25
- . Liselerde, 14-17 yaş kümesi alınır % 16'dır.

ÇİZELGE 8
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE
ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

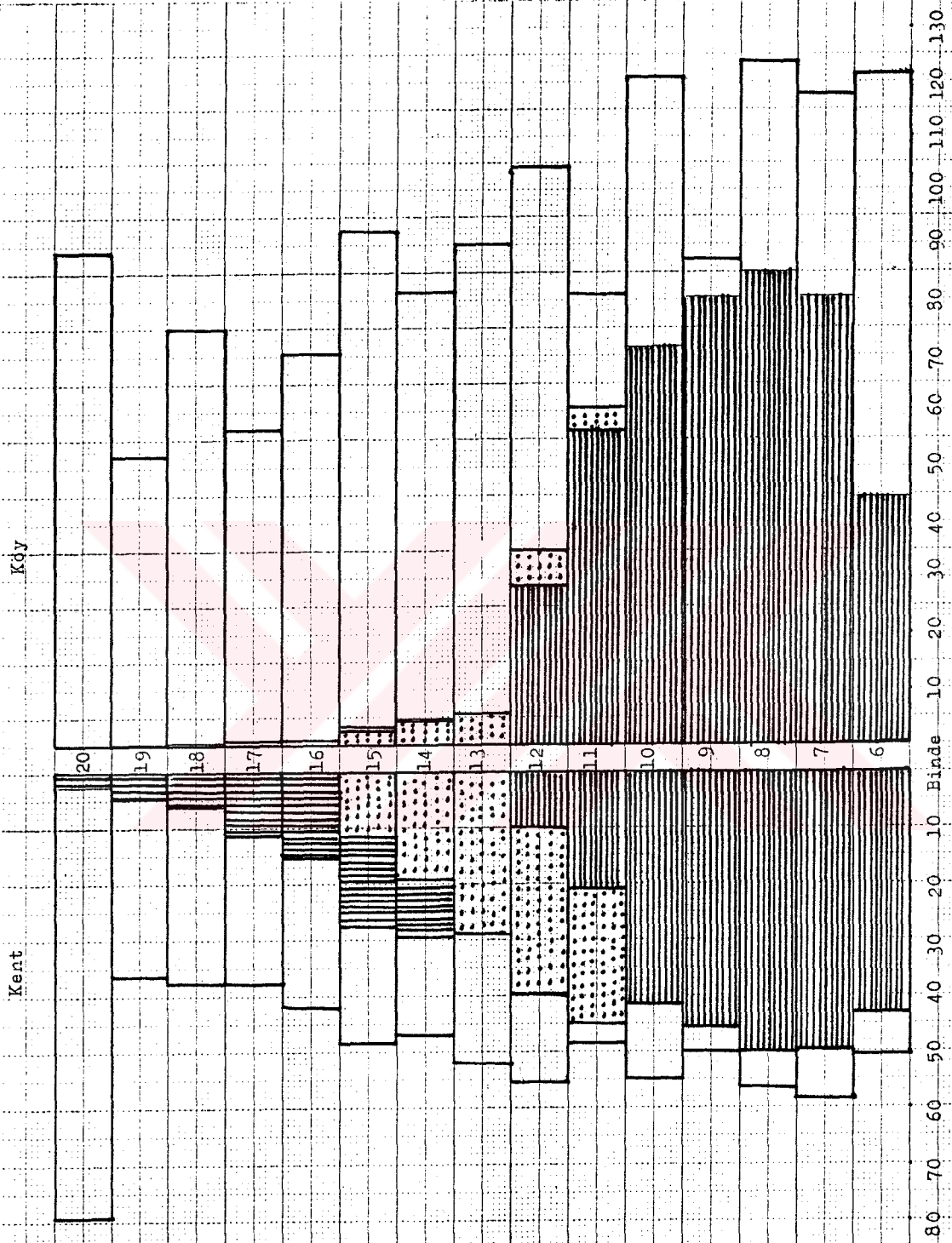
Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul Okullanan Nüfus		Ortaokul Okullanan Nüfus		Lise Okullanan Nüfus		Okullaşma Oranları %	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	50765	121509	42968	44678					84.64	36.77
7	58348	117807	49474	80694					84.79	68.50
8	56344	123852	50095	85130					88.91	68.74
9	49914	87211	45502	80484					91.16	92.29
10	55088	121118	41438	71555					75.22	59.08
11	48650	81347	20948	56204	23954	4408			92.30	74.51
12	56445	104683	9923	28767	29798	6384			71.64	33.58
13	52319	90218			29177	5782			55.77	6.41
14	47014	81438			19302	4175	10169	300	62.69	5.50
15	48352	92534			11667	2680	16150	498	57.53	3.43
16	42197	70614					15597	472	36.96	0.67
17	37877	56805					11551	375	30.50	0.66
18	37702	74986					6276	253	16.65	0.34
19	36504	51923					4743	194	12.99	0.37
20	79230	89326					2646	99	3.34	0.11

a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van (Ankara: 1989) Kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985 / 1986'den geliştirilmiştir.

* Çizelge 8'de yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 63,
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 20,
- . Lisede, 14-17 yaş kümesi alınır % 12'dir.

Şekil 7. Doğu Anadolu Bölgesi'nin Öğrenci Yaş Piramidi
(Çizelge Verilerine Dayalı)

ÇİZELGE 9
GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE YAŞA VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE
ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI
(1985/1986)

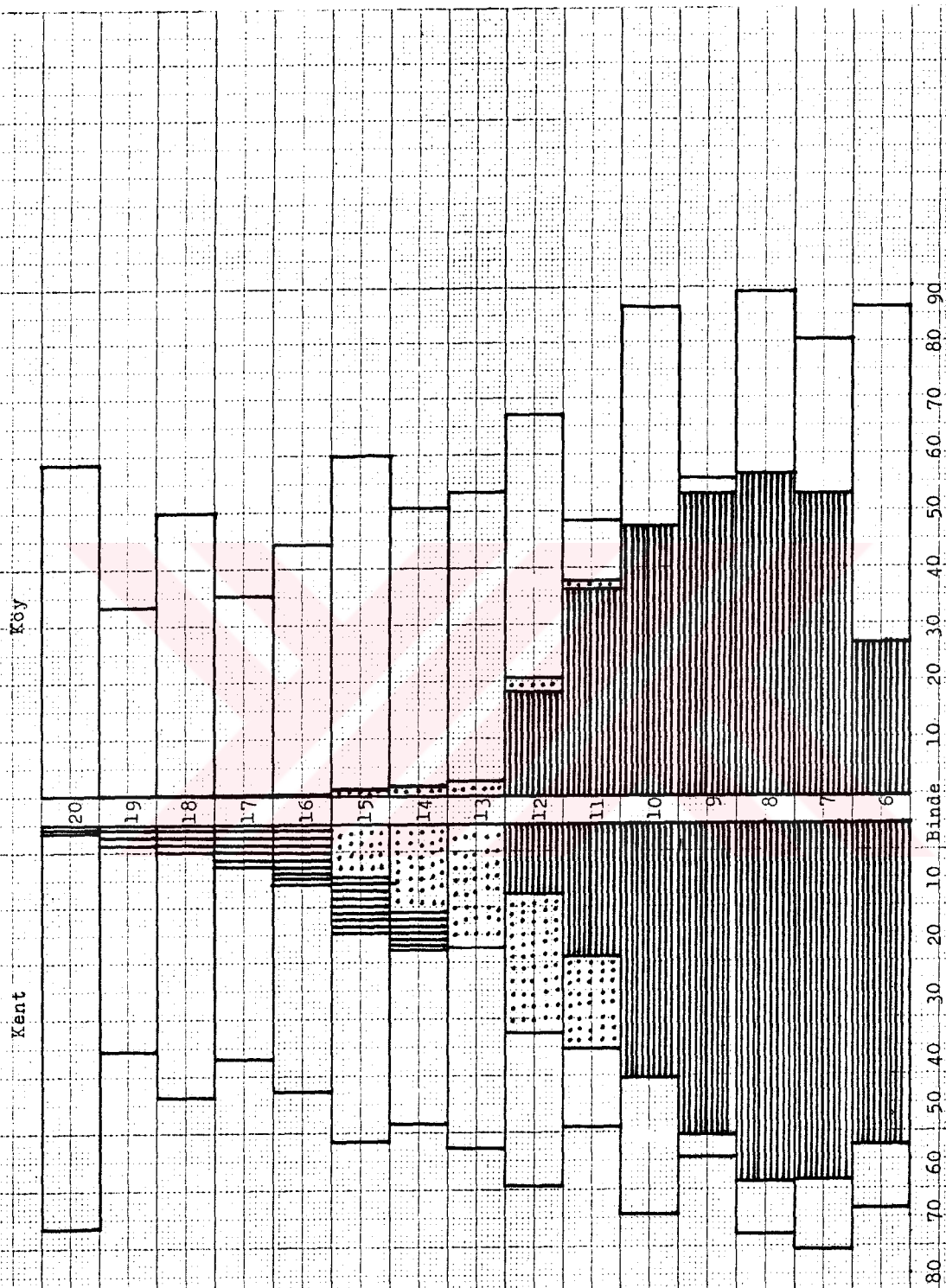
Yaş	Toplam Nüfus		İlkokul		Ortaokul		Lise		Okullaşma	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
6	68610	86432	57397	26735					83.66	30.93
7	75425	80484	63340	53193					83.98	66.09
8	72994	89206	63584	56644					87.11	63.50
9	59.641	55541	55624	53136					93.26	95.67
10	69306	86494	45334	47365					65.41	54.76
11	53927	48311	24013	36252	16374	1460			74.89	78.06
12	64256	67191	12824	18041	24871	2363			58.66	30.37
13	57753	53444			22512	2347			38.98	4.39
14	53535	50715			16059	1552	6829	79	42.75	3.22
15	56451	60082			9454	1039	10360	104	35.10	1.90
16	47896	44576					11002	103	22.97	0.23
17	41998	35387					7656	66	18.23	0.19
18	48711	51001					5093	53	10.46	0.10
19	40365	33323					3927	49	9.73	0.15
20	71407	58517					1493	20	2.09	0.03

a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa (Ankara: 1989) kitapları,

b Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985 / 1986'den geliştirilmiştir.

* Çizelge 9'da yer alan verilere göre ortalama okullaşma oranı,

- . İlkokulda, 6-12 yaş kümesi alınır % 63,
- . Ortaokulda, 11-15 yaş kümesi alınır % 17,
- . Lisede, 14-17 yaş kümesi alınır % 9'dur.

Şekil 8. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Öğrenci Yaş Piramidi
(Çizelge Verilerine Dayalı)

Nüfusun Okur-Yazarlığı

Bölgesel-Yöresel

1985 nüfus sayımına göre ülkemizin 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusu 43 112 337 olup, bunun % 77.3'ü okuma-yazma biliyor, geriye kalan % 22.7'si okuma-yazma bilmiyordu. Buna göre hemen hemen her dört kişiden biri okuma-yazma bilmiyordu. Bugün bu alanda nispi bir gelişme gerçekleştirilmiş olsa bile yine de sorun önemini sürdürmektedir.

Nüfusun okur-yazarlık oranı konusunda Türkiye; hem üye olmak istediği AT ülkelerinden, hem de İran, Irak ve Suriye hariç komşu ülkelere göre çok geri durumdadır (Çizelge 10).

ÇİZELGE 10

AVRUPA TOPLULUĞU VE KOMŞU ÜLKELERDE

NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI (%)

+:Ve daha yukarı:

Ülke	Ok-Yz.			Ülke	Ok-Yz.		
	Yaş	Yıl	Oranı		Yaş	Yıl	Oranı
Belçika	-	83	99.0	Portekiz	15 ⁺	83	78.2
Danimarka	14 ⁺	84	99.5	İspanya	14 ⁺	84	92.8
Fransa	-	82	98.8	İngiltere	15 ⁺	83	99.9
Federal Almanya	15 ⁺	84	99.0	Bulgaristan	15 ⁺	84	95.5
Yunanistan	14 ⁺	82	92.6	SSCB	15 ⁺	84	99.8
İrlanda	15 ⁺	82	100.0	İran	15 ⁺	85	42.7
İtalya	15 ⁺	84	93.9	Irak	15 ⁺	83	43.4
Lüksemburg	15 ⁺	82	98.0	Suriye	10 ⁺	84	65.7
Hollanda	15 ⁺	84	100.0	Türkiye	15 ⁺	85	75.9

^a Ana Britannica Karşılaştırmalı Ulusal İstatistikler (İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986),

^b DİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara: 1989)'den derlenmiştir.

Çizelge 10'a göre nüfusun okur-yazarlık oranı konusunda Türkiye, AT ülkelerinin tümünden, SSCB, Bulgaristan'dan

çok geride olup, Suriye, İran , Irak'tan ilerdedir. Buna karşılık ülkemizin kimi bölgelerinde, yörelerinde, illerinde nüfusun okur-yazarlık oranı, diğer birçok toplumsal-ekonomik kalkınma göstergelerinde ülkemizden geri olan Suriye'den de geri olduğu görülmektedir.

Nüfusun okur-yazarlık oranı; her ülkede olduğu gibi ülkemizde de kalkınmışlık düzeyine göre bölgesel-yöresel olarak farklılaşmaktadır.

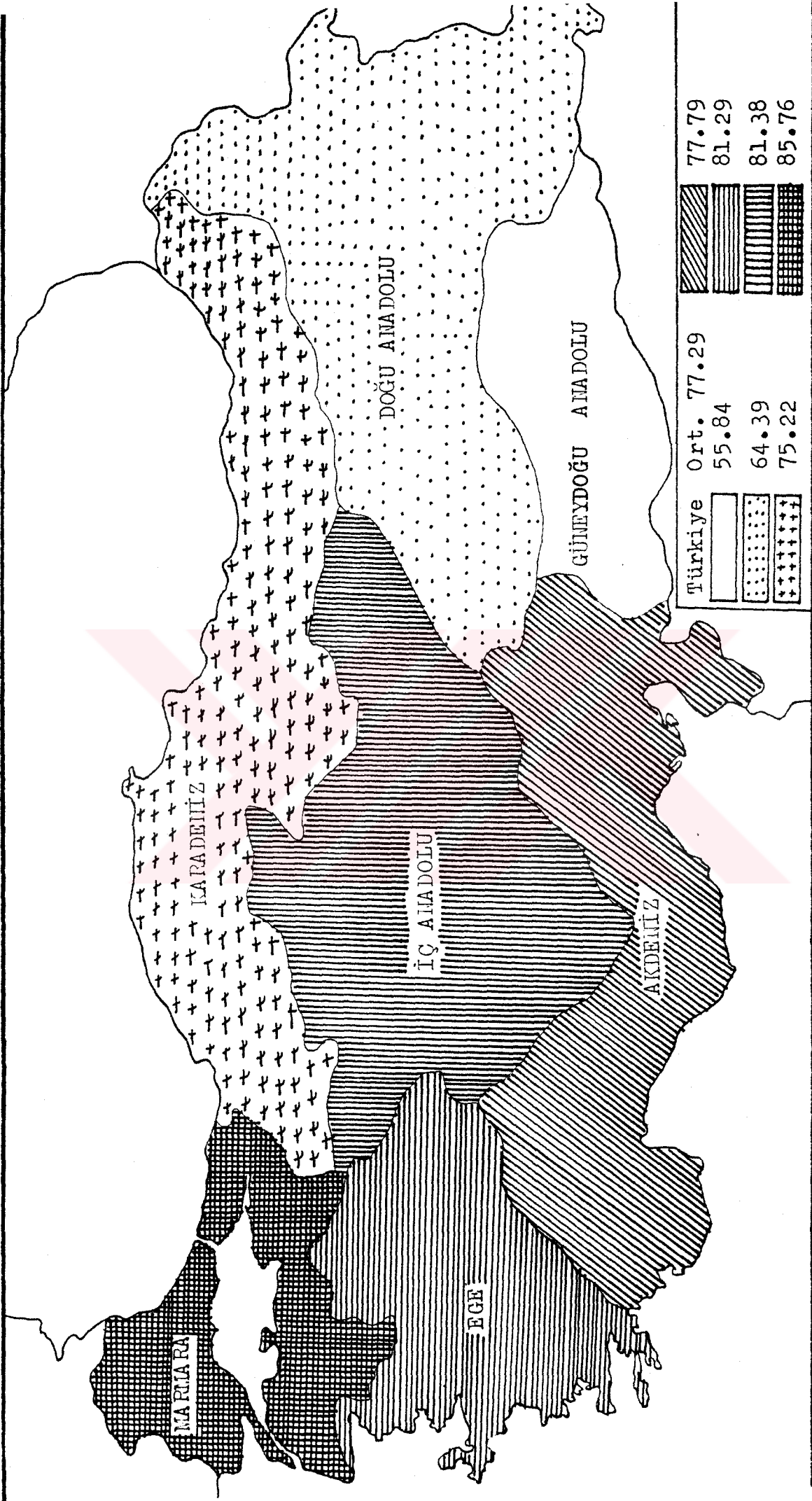
Çizelge 11 ve Harita 1 incelendiğinde, Türkiye'de nüfusun okur-yazarlık oranı en yüksek olan bölge Marmara'dır(% 85.8).Bunu % 81.4 ile İç Anadolu, % 81.3 ile Ege, % 77.8 ile Akdeniz, % 75.2 ile Karadeniz ve % 64.4 ile Doğu Anadolu izlemektedir.Buna karşılık nüfusun okur-yazarlık oranının en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur(% 55.8).

ÇİZELGE 11
BÖLGELERE GÖRE 6 VE DAHA YUKARI NÜFUSUN
OKUR-YAZARLIK ORANI

Bölge	Nüfus	Okur-Yazar Nüfus	Okur-Yazarlık Oranı 1985 (%)
Marmara	9 775 450	8 383 703	85.8
İç Anadolu	7 878 042	6 411 159	81.4
Ege	5 912 183	4 805 765	81.3
Akdeniz	5 177 715	4 027 744	77.8
Karadeniz	6 757 552	5 082 925	75.2
Doğu Anadolu	4 213 586	2 713 141	64.4
G.Doğu Anadolu	3 397 809	1 897 325	55.8
Toplam	43 112 337	33 321 762	77.3

^xDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989)'den geliştirilmiştir.

Başka bir deyişle Marmara bölgesinde her bin kişiden 142'sinin okuma-yazma bilme^{me}sine karşılık, Güneydoğu Anadolu'da aynı oran 442, yani Marmara'nın üç katından fazladır.

Harita 1: Bölgelere Göre Okur-Yazarlık Oranı
(1985 Yılı, 6 ve Daha Yukarı Yaşlar, %)

DPT'ca belirlenmiş birçok ölçüte(ulaştırma, elektrik, içme suyu, kanalizasyon gibi alt yapı hizmetleri ile tarımsal ve sanayi üretim vb.) göre değerlendirilerek "Kalkınmada Öncelikli Yörelere" olarak kabul edilen illerde nüfusun ortalama okur-yazarlık oranı, Güneydoğu Anadolu bölgesinden daha yüksektir(% 64.6).

Çizelge 12'de görüldüğü gibi Kalkınmada 1.Derecede Öncelikli yörelerde nüfusun okur-yazarlık oranı % 56.8'dir.2.Derecede Öncelikli yörelerde bu oran % 69.8'dir. Bu oran; Türkiye ortalaması(% 77.3) ile Doğu Anadolu bölgesinin okur-yazarlık oranları arasında bir düzeydedir. Bu oranlara göre, kalkınmamış bölge ve yörelerde nüfusun okur-yazarlık oranı düşük, kalkınmış bölgelerde ise yüksektir.Aradaki fark, kalkınmışlık farkına bağlı olarak değişmektedir.

Bu da, ünlü Fransız kalkınma uzmanı Prof. Jean Fourastie'nin "Geri kalmış bir ülke, eğitimde de geri kalmış bir ülkedir." özdeyişini ne güzel doğrulamaktadır.

ÇİZELGE 12

KALKINMADA 1. VE 2.DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELERDE 6 VE DAHA YUKARI YAŞ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI(1985)

Yöre	Nüfus	Okur-Yazarlık	
		Nüfus	Oranı (%)
1.Derecede Öncelikli	4 503 001	2 558 541	56.8
2.Derecede Öncelikli	6 771 644	4 726 564	69.8
Toplam	11 274 645	7 285 105	64.6

^XDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989)'den geliştirilmiştir.

İller

Türkiye'de nüfusun okur-yazarlık oranı bir bölgeden diğerine, bir ilden diğerine önemli farklılık göstermektedir.

Okur-yazarlık oranı en yüksek ve en düşük 10 il Çizelge 13 ve Harita 2'de verilmiştir. Nüfusun okur-yazarlık oranının en düşük olduğu 10 ilden 9'u kalkınmada birinci derecede öncelikli, biri de (Şanlıurfa) ikinci derecede öncelikli ildir. Bu 10 ilden Bingöl (% 57.6) dışında kalan illerde okur-yazarlık oranı, bu alanda en düşük düzeyde olan Güneydoğu Anadolu bölgesindeki orandan (% 55.8) da düşüktür.

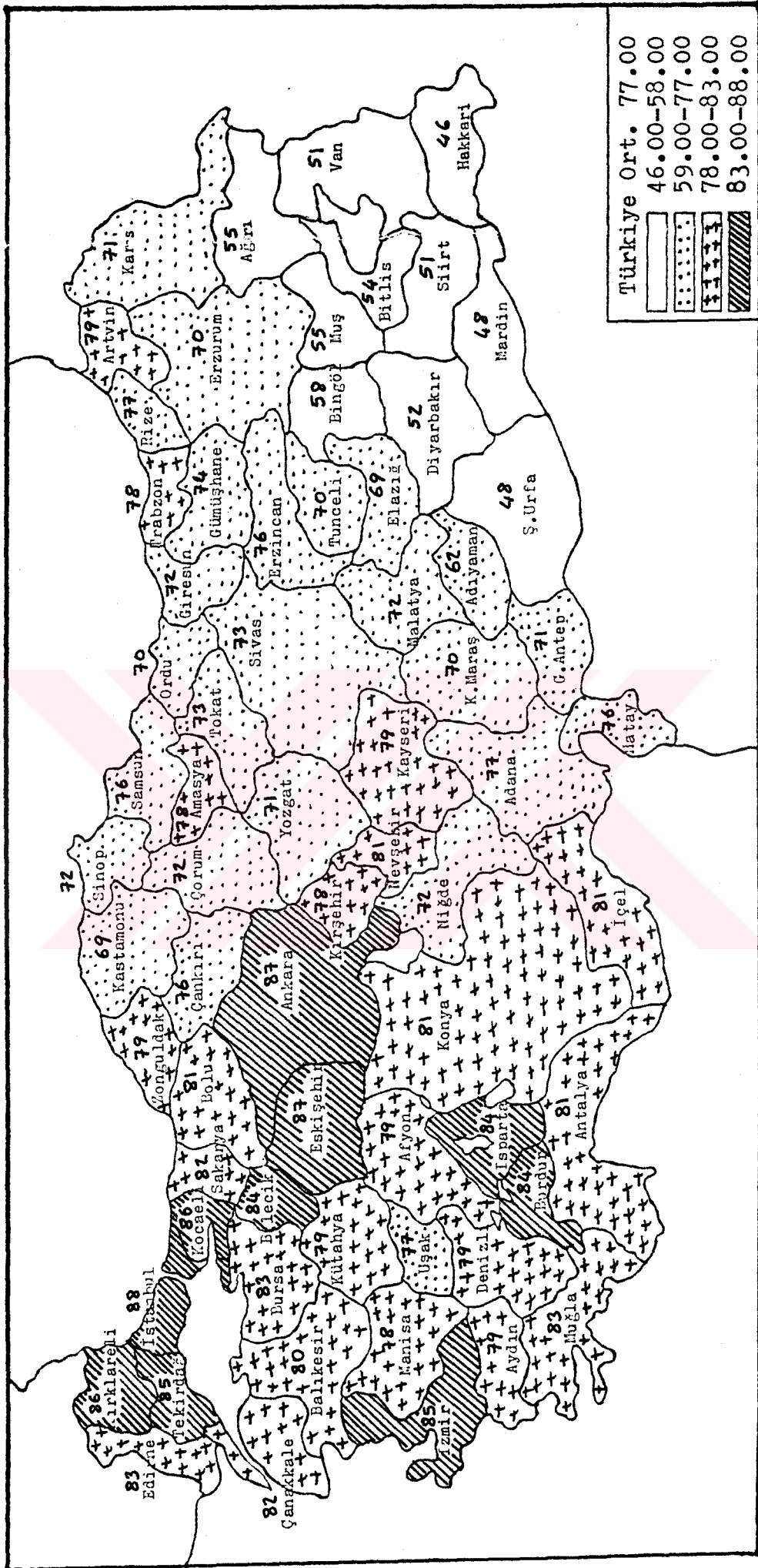
ÇİZELGE 13

6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU ON İL (1985)

En Yüksek İller		En Düşük İller	
İlin Adı	Okur-Yazarlık Oranı (%)	İlin Adı	Okur-Yazarlık Oranı (%)
İstanbul	88.2	Bingöl	57.6
Eskişehir	87.2	Muş	55.4
Ankara	86.8	Ağrı	54.8
Kırklareli	86.0	Bitlis	53.9
Kocaeli	85.9	Diyarbakır	52.2
İzmir	85.3	Van	50.8
Tekirdağ	85.1	Siirt	50.7
Isparta	84.0	Mardin	48.0
Bilecik	83.9	Şanlıurfa	47.9
Burdur	83.9	Hakkari	45.8

^XEK 1'den özetlenmiştir.

Çizelgeye göre her 1000 nüfustan 118'i okuma-yazma bilmeyen İstanbul'da okur-yazarlık oranı en yüksektir. Buna karşılık her 1000 nüfustan 542'sinin okumaz-yazmaz ol-

Harita 2: İllere Göre Okur-Yazarlık Oranı
(1985 Yılı, 6 ve Daha Yukarı Yaşlar, %)

duğu Hakkari, okur-yazarlık oranının en düşük olduğu il-
dir.

Okur-yazarlık oranının en düşük olduğu illerin tü-
mü, toplumsal ve ekonomik anlamda en geri kalmış iki böl-
gede(Doğu ve Güneydoğu Anadolu) olmasına karşın, bu ora-
nın en yüksek olduğu iller Karadeniz dışında diğer dört
bölgede bulunmaktadır.

Harita 2'ye göre Sinop'tan İçel'e bir çizgi çekil-
diğinde, okur-yazarlık oranı ortalamanın üstünde olan 32
ilden 27'si bu çizginin batısında, yalnızca 5'i doğusunda
görölmektedir.Okur-yazarlık oranı ortalamanın altında o-
lan 35 ilden 32'si sözü edilen çizginin doğusunda, buna
karşılık 3'ü batısındadır.Diğer yandan en yüksek okur-ya-
zarlık oranına sahip 10 ilin tamamı çizginin batısındaki,
en düşük 10 ilin tamamı ise anılan çizginin doğusundaki
illerdir.

Kentsel-Kırsal

Kentli ve köylü nüfus arasındaki okur-yazarlık far-
kı çok büyük boyutlardadır.Çizelge 14'e göre kentlerde %
83.8 olan okur-yazarlık oranı, köylerde % 69.7'dir.Kent-
köy arasında okur-yazarlık oranındaki fark, bölgeler ve
illerrarasında görölen farklılaşmaya paralellik göstermek-
tedir.

Bölgelerarasında okur-yazarlık oranı en yüksek Mar-
mara ile en düşük Güneydoğu Anadolu bölgelerinin sıralama-
daki yerleri kent-köye göre yapılan sıralamada da değişme-
mektedir.Gerek kent,gerek köy nüfusunun okur-yazarlık oranı
arasındaki fark, Marmara ile Güneydoğu Anadolu bölgeleri
arasında çok büyük olmasına karşın, İç Anadolu, Ege, Kara-
deniz ve Akdeniz arasında aynı derecede değildir.Doğu Ana-
dolu bölgesi Türkiye ortalamasının altında, Güneydoğu Ana-

dolu'nun hemen üstünde bir okur-yazarlık düzeyine sahiptir.

ÇİZELGE 14

BÖLGELERE VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZARLIK ORANI (1985)

Bölge	Nüfus		Okur-Yazar Nüfus		Okur-Yazar Oranı (%)	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
Marmara	7 206 755	2 568 695	6 334 133	2 049 570	87.9	79.8
İç Anadolu	4 682 616	3 195 426	4 058 396	2 335 276	86.7	73.6
Ege	3 109 123	2 803 060	2 675 072	2 130 693	86.0	76.0
Karadeniz	2 216 752	4 540 800	1 862 736	3 220 189	84.0	70.9
Akdeniz	2 680 415	2 497 300	2 179 126	1 848 618	81.3	74.0
D.Anadolu	1 558 228	2 625 358	1 209 047	1 504 094	76.1	57.3
G.D.Anadolu	1 736 408	1 661 401	1 146 350	750 975	66.0	45.2
Toplam	23 220 297	19 892 040	19 464 860	13 856 902	83.8	69.7

^XDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı:Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989)'den geliştirilmiştir.

Marmara bölgesinde her 1000 kentli nüfustan 121'i, her 1000 köylüden 202'si okumaz-yazmaz olmasına karşılık, Güneydoğu Anadolu'da aynı sayılar sırasıyla 340 ve 548'dir.

Bölgelerarasında gözlenen kent-köy farkı, il bazında da görülmektedir.Çizelge 15'e göre kentlerde okur-yazar oranının en yüksek olduğu il Eskişehir'dir(% 89.7), bu oranın en yüksek olduğu köyler ise İstanbul ilinin köyleridir(% 85.7).Buna karşılık kentsel nüfusta okur-yazar oranının en düşük olduğu il Şanlıurfa'dır(% 58.6), kırsal nüfusta en düşük il ise Hakkari'dir(% 34.1).

Dikkati çeken diğer bir nokta da, okur-yazarlığın yüksek olduğu illerde kent-köy arasındaki farkın daha az olmasına karşın, düşük olduğu illerdeki fark daha büyüktür. Örneğin, İstanbul'da her 1000 kişi içinde okur-yazar

olmayanların sayısı kent için 117 ve köy için 143 iken, Hakkari'de aynı rakamlar sırasıyla 303 ve 659'dur. Birinci durumda kent-köy farkı 26, ikinci durumda 356'dır (EK 1).

ÇİZELGE 15

YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE 6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN OKUR-YAZAR ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER (1985)

İl	En Yüksek Okur-Yaz. Oranı (%)		En Düşük Okur-Yaz. Oranı (%)	
	Kent	Köy	Kent	Köy
Eskişehir	89.7	-	-	-
İstanbul	-	85.7	-	-
Şanlıurfa	-	-	58.6	-
Hakkari	-	-	-	34.1

X EK 1'den özetlenmiştir.

Kız-Erkek

Nüfusun okur-yazarlığı konusunda gözlenen doğu-batı, kent-köy vb. fark, kadın ve erkek nüfus arasında da çok önemli boyutlardadır.

Çizelge 16'ya göre 1985 yılında 6 ve daha yukarı yaşlardaki erkek nüfusun % 86.4'ünün okur-yazar olmasına karşılık, bu oran kadın nüfus için % 68.0'dır. Başka bir deyişle her 1000 kadın nüfustan 320'sinin okumaz-yazmaz olmasına karşılık, aynı sayı erkekler için 136'dır. Buna göre erkek nüfus kadın nüfustan 2.5 kat daha üstün durumda bulunmaktadır.

Erkek ve kadın nüfusun okur-yazarlık oranlarının en yüksek olduğu il İstanbul, en düşük olduğu il Hakkari'dir. İstanbul'daki erkek nüfusun okur-yazarlık oranı % 93.7, kadın nüfusun ise % 82.1'dir. Aynı oranlar Hakkari için sırasıyla % 63.4 ve % 23.4'tür. Buna göre, İstanbul ili er-

kek nüfusun hemen tamamı, kadın nüfusun ise beşte dördünden fazlası okur-yazardır. Hakkari'de erkek nüfusun üçte ikisi, kadın nüfusun da ancak dörtte biri okur-yazardır. Önemli bir nokta da Hakkari ili erkek nüfusunun okur-yazarlık düzeyinin İstanbul ili kadın nüfusun okur-yazarlık düzeyinden de oldukça düşük olmasıdır. Bu durum, daha önceki incelemelerde olduğu gibi okur-yazarlığın cinsiyete göre olduğu gibi, özellikle yörenin kalkınmışlık düzeyine paralel bir değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

ÇİZELGE 16

6 VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ ERKEK VE KADIN NÜFUSUN
OKUR-YAZARLIK ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK
OLDUĞU İLLER (1985)

İli	Okur-Yazarlık Oranı (%)	
	Erkek	Kadın
İstanbul	93.7	82.1
Hakkari	63.4	23.4
Türkiye Toplamı	86.4	68.0

^XEK 1'den özetlenmiştir.

Öte yandan AT ülkelerinde kadın nüfusun genelde okur-yazarlık sorunu olmamakla birlikte, İspanya gibi kimi ülkelerde kadın nüfusun okur-yazarlık oranı, erkek nüfusun okur-yazarlık oranından daha yüksektir ⁴⁶. Bu da, Türkiye'deki kadın nüfusun okur-yazarlık sorununun uluslararası boyutunu göstermektedir.

Değerlendirme

Eğitim hakkı, 1982 Anayasası (Md:42) ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda (Md:7) açıkça tanımlanarak yasa güvencesi altına alınmıştır.

Eğitim, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-

⁴⁶Ana Britannica, Ön.Ver., s.130-135

1967); bireylere doğal ve toplumsal çevrelerini tanımak ve bilinçli davranışlarda bulunmak olanağı veren, gönenc ve mutluluğu artıran en önemli sosyal hizmetlerden biri olarak nitelendirilmiştir ⁴⁷.İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında(1968-1972) ise bireylerce, vatandaşlık haklarının kullanılması ve görevlerinin yerine getirilmesi için okur-yazarlık eğitimine önem verileceği açıklanmıştır ⁴⁸.Bu husus, bunu izleyen diğer kalkınma planlarında da çeşitli biçimlerde yinelenmiştir.

Buna karşılık, 1985 nüfus sayımına göre nüfusun yaklaşık dörtte biri temel okuma-yazma eğitiminden yoksundur.Yani, nüfusun her dört kişisinden biri yasa güvencesi olmasına ve planlarda öngörülmesine karşın, en temel eğitim hakkından bile yararlanamamakta, bilisizliğin karanlığına sürüklenmektedir.Buna göre, bir ulusun çağdaşlaşması yolunda önemli engellerden biri sayılan okuma-yazma bilmezlik ⁴⁹, ülkemiz için de önceliği olan bir sorundur.

Nüfusun okur-yazarlık düzeyinin düşük olması yanında, kalkınmış yöre ve illerin geri kalmış yerlerden, kentli nüfusun köylüden, erkek nüfusun kadınlardan çok daha yüksek okur-yazarlık düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.Okuma-yazma eğitiminden yararlanmada ortaya çıkan bu eşitsizlik, Milli Eğitim Temel Kanununda tanımlanan "genellik ve eşitlik"(Md:4), "fırsat ve imkân eşitliği"(Md:8) ilkelerinin gerçekleştirilemediğini gös-

⁴⁷ DPT, Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl 1963-1967 (Ankara:1963), s.441

⁴⁸ DPT, Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl 1968-1972 (Ankara:1967), s.159

⁴⁹ Lowe, Ön.Ver., s.67

termektedir.Oysa eğitimde fırsat ve olanak eşitliği ilkesi uygulamaya konulan tüm kalkınma planlarının temel stratejisi ve politikaları içinde de yer almıştı.

Okuma-yazma eğitimini izleyen eğitsel süreç "temel eğitim" kademesidir.Bundan sonraki kısımda "Nüfusun temel eğitimden yararlanma düzeyi nedir?" sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Temel Eğitim

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda 6-14 yaş kümesi nüfus zorunlu öğrenim çağı olarak kabul edilmiştir. Bu yaş kümesi, ilkokul ve ortaokul yani temel eğitim çağ nüfusunu oluşturmaktadır.Temel eğitim çağ nüfusu(6-14) ne ölçüde okullaştırılabilmıştır? Bunun eleştirel bir yaklaşımla incelenerek değerlendirilmesinin yapılması yararlı olacaktır.

Çizelge 17 ve Harita 3'e göre, 6-14 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranı % 70 olup, bu çağda zorunlu eğitimden dışlanan çocuk sayısı 3 435 581'dir.Aynı oran sırasıyla Marmara'da % 80.2, İç Anadolu'da % 73.1, Ege'de % 72.7, Akdeniz'de % 69. , Karadeniz'de % 68.8, Doğu Anadolu'da % 59.2 ve Güneydoğu Anadolu'da % 58.8'dir.Başka bir deyişle, zorunlu öğrenim çağındaki her bin çocuktan Marmara bölgesinde 198, Güneydoğu Anadolu bölgesinde bunun iki katından fazlası 412 çocuk zorunlu eğitimden dışlanmaktadır.

Çizelge 17'de yeralan verilerden zorunlu ve Devlet okullarında parasız olan temel eğitimde okullaşma oranının, yalnızca toplumsal ve ekonomik anlamda daha gelişmiş Marmara, İç Anadolu ve Ege'de Türkiye ortalamasının üstünde, diğer dört bölgede ise altında olduğu anlaşılmaktadır.

Aynen nüfusun okur-yazarlığında olduğu gibi, temel eğitim çağındaki nüfusun okullaşmasında da bölgelerarası eşitsizlik çok net olarak görülmektedir.

ÇİZELGE 17
BÖLGELERE GÖRE ZORUNLU ÖĞRENİM ÇAĞ NÜFUSUNUN
OKULLAŞMA ORANI(1985)

Bölge	Çağ Nüfusu 6-14	Öğrenci Sayısı 6-14	Okullaşma Oranı (%)
Marmara	2 118 247	1 697 972	80.2
İç Anadolu	2 081 210	1 520 497	73.1
Ege	1 324 857	963 640	72.7
Akdeniz	1 477 661	1 028 373	69.6
Karadeniz	1 859 707	1 280 094	68.8
Doğu Anadolu	1 403 070	830 840	59.2
G.Doğu Anadolu	1 193 265	701 020	58.8
Toplam	11 458 017	8 022 436	70.0

^a DİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

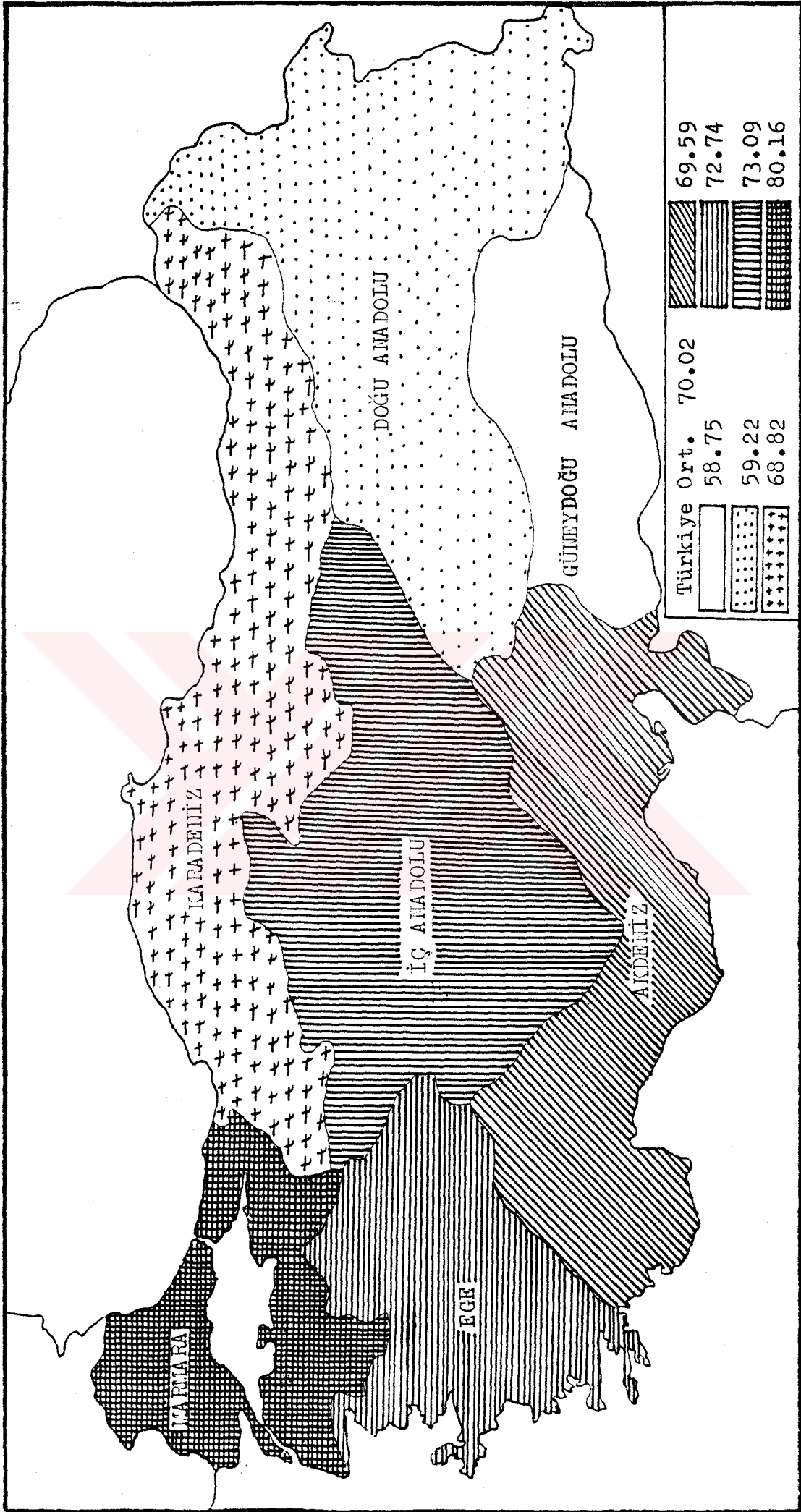
^b MEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Öte yandan Türkiye'de her nedenli zorunlu öğrenim yasal olarak 6-14 yaş kümesi nüfusu içeriyorsa da, uygulamada zorunlu öğretim olarak temel eğitim birinci kademesi, yani ilkokul kabul edilegelmiştir. Hatta, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun değişik 24. ve 25.maddelerinde 8 yıllık ilköğretim okulu öngörülmeyle birlikte, bugün ortaokul öğrenimi gören öğrencilerin yalnız % 10.5'i ilköğretim okulunda, geri kalan % 89.5'i diğer ortaokullarda öğrenim görmektedirler. Bu nedenle bu araştırmada, ilkokul ve ortaokul ayrı ayrı ele alınmıştır.

İlkokul Çağındaki Nüfusun Okullaşma Oranı

Bölgesel-Yöresel

Çizelge 18 ve Harita 4'ün incelenmesinden, 1985/1986 öğretim yılında ilkokul çağındaki 7-11 yaş kümesi toplam

Harita 3: Bölgelere Göre Zorunlu Öğrenim Çağ Nüfusunun Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, 6-14 Yaş, % Olarak)

nüfusunun okullaşma oranı % 79.2'dir. Bu oran; Marmara için % 83.4, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde % 81.2, Ege'de % 79.5, Akdeniz'de % 79.2 ile Türkiye ortalaması ve üstünde iken, diğer iki bölgemizde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sırasıyla % 72.7 ve % 72.1, yani genel ortalamanın altındadır.

ÇİZELGE 18

İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE

OKULLAŞMA ORANI (1985/1986)

Bölge	Çağ Nüfus 7-11	Öğrenci Sayısı 7-11	Okullaşma Oranı (%) ^x
Marmara	1 224 648	1 020 985	83.4
Karadeniz	1 049 934	852 721	81.2
İç Anadolu	1 185 286	962 300	81.2
Ege	763 708	606 958	79.5
Akdeniz	845 445	669 234	79.2
Doğu Anadolu	799 679	581 524	72.7
G.Doğu Anadolu	691 329	498 485	72.1
Toplam	6 560 029	5 192 207	79.2

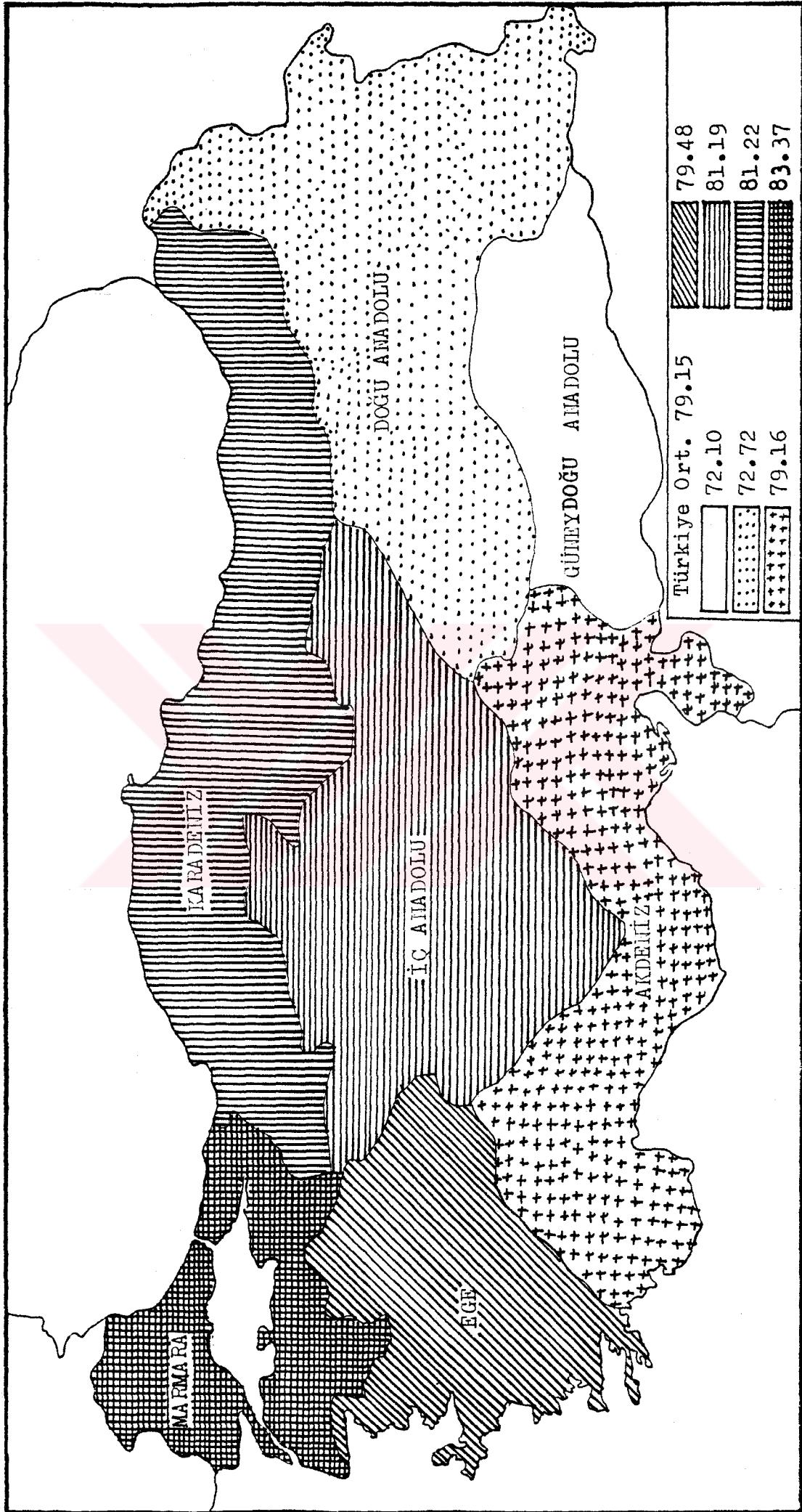
^xOkullaşma oranına çağ nüfusu(7-11) dışında kalan 1 443 651 öğrenci dahil edilmemiştir.

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Genelde 1985 yılında 1 367 822 çocuk ilkökul öğreniminden dışlanmış. Böylece 6 yaşında kaderleriyle başbaşa bırakılmıştır. Bu, Türkiye için büyük Atatürk'ün dediği gibi ayıptır.

Bölgelerin toplumsal ve ekonomik kalkınmışlık düzeyi ile ilkökul çağındaki nüfusun okullaşması arasında yakın bir ilişki olup olmadığına bakıldığında, Kalkınmada 1. Derecede Öncelikli yörelerde ortalama okullaşma oranının (% 69.7), Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir (Çizelge 19). Aynı biçimde Kalkınmada 2. Derecede Öncelikli illerde, ilkökulda ortalama okullaşma oranı (% 78.8) da ülke ortalamasının altındadır. Çizelge 18 ve 19'dan bu düzey öğretimde okullaşma oranının

Harita 4: Bölgelere Göre İlkokulda Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

en düşük olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinin(% 72.1), kalkınmada 1. ve 2.derecede öncelikli yörelerin arasında yer aldığı görülmektedir.

ÇİZELGE 19

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI(1985/1986)

Yöre	Çağ Nüfusu (7-11)	Öğrenci Sayısı (7-11)	Okullaşma Oranı (%)
1.Derecede Öncelikli	928 473	647 085	69.7
2.Derecede Öncelikli	1 140 439	898 468	78.8
Toplam	2 068 912	1 545 553	74.7

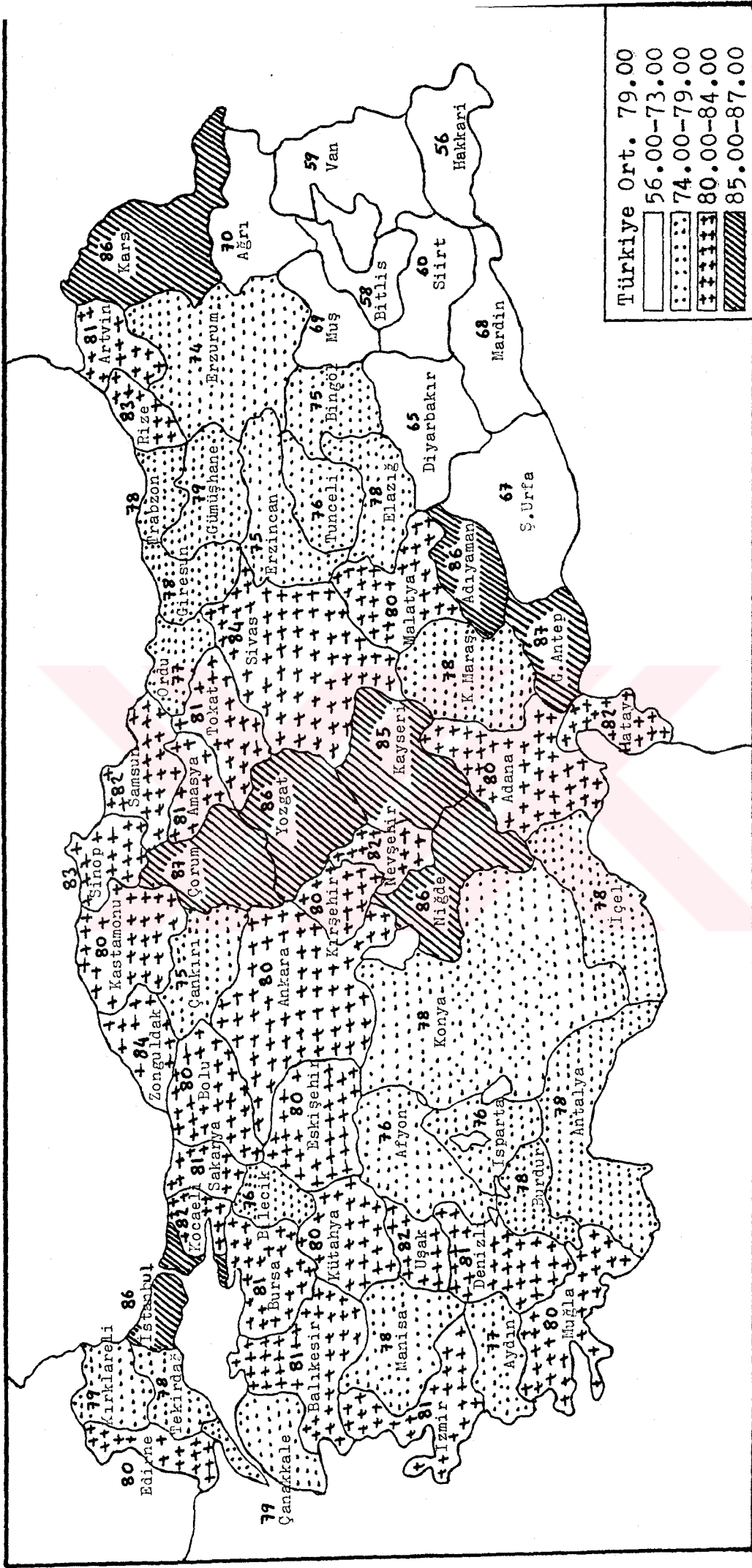
^a DİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^b MEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 195/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

İller

Okur-yazarlıkta ve okullaşma oranında görülen bölgesel-yöresel eşitsizlik, illerarası düzeyde de görülmektedir.

EK 2, Çizelge 20 ve Harita 5'in incelenmesinden, 1985/1986 öğretim yılında ilkokul çağındaki nüfusun okullaşma oranının en yüksek olduğu ilk on il; Gaziantep, Çorum, İstanbul, Kars, Yozgat, Adıyaman, Niğde, Kayseri, Sivas ve Zonguldak olup, bu illerde sözü edilen oran % 87.2 ile % 83.7 arasında değişmektedir. Bu iller arasında en düşük ile en yüksek arasındaki fark % 3.5'tir. Buna karşılık en düşük on il; Erzurum, Ağrı, Muş, Mardin, Şanlıurfa, Diyarbakır, Siirt, Van, Bitlis ve Hakkari olup, bu on ilimizdeki en düşük(% 56.2) ve en yüksek(% 73.6) okullaşma oranı arasındaki fark % 7.4'tür. Görülüyor ki; Gaziantep'te

Harita 5: İllere Göre İlkokulda Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

her 100 çocuktan 13'ü ilkokul öğrenimi olanağı bulamazken, Hakkari ilinde bu sayı 44'tür.

ÇİZELGE 20

İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI
İLLER İTİBARIYLA (1985/1986)

En Yüksek İller		En Düşük İller	
İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)	İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)
Gaziantep	87.2	Erzurum	73.6
Çorum	87.1	Ağrı	69.9
İstanbul	85.9	Muş	68.6
Kars	85.8	Mardin	68.0
Yozgat	85.8	Şanlıurfa	67.0
Adıyaman	85.6	Diyarbakır	65.3
Niğde	85.6	Siirt	60.0
Kayseri	84.8	Van	59.2
Sivas	84.3	Bitlis	58.6
Zonguldak	83.7	Hakkari	56.2

^X EK 2'den özetlenmiştir.

Türkiye Haritası üzerinde Giresun'dan Gaziantep'e bir çizgi çekildiğinde ilkokul okullaşma oranları ortalamanın üstünde bulunan 35 ilden 32'sinin çizginin batısında, 3'ünün doğusunda kaldığı görülmektedir. Okullaşma oranları ortalamanın altında kalan 32 ilden ise 15'i batıda, 17'si doğuda kalmaktadır. Okullaşmanın en düşük olduğu 9 ilin tamamı çizginin doğusunda kalır iken, yüksek olduğu 8 ilden ancak biri doğusunda görülmektedir.

Kentsel-Kırsal

Türkiye'de ilkokul çağ nüfusunun okullaşmasında genelde kent-köy arasında çok büyük bir fark görülmemekle birlikte konu yakından incelendiğinde kimi çarpıcı noktalar görülmektedir. Çizelge 21'e göre ilkokul çağ nüfusunun genel okullaşma oranı % 79.2 iken, bu oran kentler için % 81.6, köyler

için % 76.7'dir. Buna göre anılan yılda kentli çocuklardan 606 574'ü, köylü çocuklardan 761 248'i 6 yaşında eğitim şansını tümüyle yitirmektedir. Böylece bu çocukların eğitimi 6 yaşında ellerinden alınmış olmaktadır. Ayrıca kentli-köylü çağ nüfusun hemen hemen eşit olmasına karşın köylü nüfusunun daha büyük bölümü zorunlu ilkokuldan dışlanmış bulunmaktadır. Öte yandan İç Anadolu bölgesi kırsal kesiminde ilkokul çağ nüfusunun okullaşma oranı (% 81.2), Türkiye genel ortalamasının üstünde iken, Güneydoğu Anadolu için aynı oran % 68.5'tir. İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde kırsal kesimde ilkokul okullaşma oranı, Türkiye ortalamasının üstündedir. Çizelge 21'den kentlerde en düşük okullaşma oranının (% 76), kırsal kesim Türkiye ortalaması düzeyinde bulunması, ilkokul çağ nüfusunun okullaşmasında kent-köy farkını çok açık ve net olarak ortaya koymaktadır.

ÇİZELGE 21

KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI (1985/1986)

Bölge	Çağ Nüfusu (7-11)		Öğrenci Sayısı (7-11)		Okullaşma Oranı (%)	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
Marmara	904 939	319 709	773 587	247 398	85.5	77.4
Karadeniz	316 436	733 498	263 606	589 115	83.3	80.3
Ege	387 921	375 787	315 866	291 092	81.4	77.5
İç Anadolu	662 198	523 088	537 376	424 924	81.2	81.2
Akdeniz	425 544	419 901	340 314	328 920	80.0	78.3
D. Anadolu	268 344	531 335	207 457	374 067	77.3	70.4
G.D. Anadolu	331 293	360 036	251 895	246 590	76.0	68.5
Toplam	3 296 675	3 263 354	2 690 101	2 502 106	81.6	76.7

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

İlkokul çağ nüfusunun okullaşmasında kentlerle köyler arasında azımsanmayacak fark olmasının yanında, Çizelge 22, kentlerle kentler, köylerle köyler arasında da çok önemli fark olduğunu göstermektedir. 1985/1986 öğretim yılında ilkokul çağ nüfusu Sakarya ili kentsel kesimde % 92 oranında okullaşmasına karşılık, aynı oran Bitlis ili için % 60.3'tür. Aradaki fark 31.7'dir. Yine aynı yaş kümesi nüfusun Çorum ili kırsal kesimde okullaşma oranı % 88.9 olmasına karşılık, bu oranın Hakkari ilinde % 47.7 olduğu belirlenmiştir. Aradaki fark 41.2'dir. Buna göre bu düzey öğrenimde okullaşma oranı, dolayısıyla eğitimde eşitsizlik köylerde kentlerden çok daha büyüktür.

ÇİZELGE 22

KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE İLKOKUL OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER(1985/1986)

İli	En Yüksek Okullaşma Oranı(%)		En Düşük Okullaşma Oranı(%)	
	Kent	Köy	Kent	Köy
Sakarya	92.0	-	-	-
Çorum	-	88.9	-	-
Bitlis	-	-	60.3	-
Hakkari	-	-	-	47.7

^XEK 2'den özetlenmiştir.

EK 2'deki çizelgelerin ve Harita 5'in incelenmesinden; ilkokul çağ nüfusunun okullaşma oranının en düşük olduğu Hakkari ilinde kentsel kesimde bu oranın % 79 olmasına karşılık, kırsal kesimde % 47.7 olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle bu ilimizin kentsel yörelerinde 7-11 yaş kümesi her 100 çocuktan 21'i, kırsal yörelerinde 52'si daha zorunlu ve Devlet okullarında parasız olan öğretim düzeyinde, eğitim dizgesinden tümüyle dışlanmaktadır.

Bu ilimizde kent-köy farkı 31'dir.

Aynı biçimde bu düzey öğretimde okullaşma oranının en yüksek olduğu Sakarya ilinde kentsel kesimde okullaşma oranı % 92, kırsal kesimde % 76.7'dir. Bu ilimizde anılan öğretim düzeyinde her 100 çocuktan eğitimden dışlanan sayı kentler için 8, köyler için 23 olup, kent-köy arasındaki fark 15, Hakkari ilindeki yarısından da azdır.

Kent-köy arasında gözlenen bu eşitsizlikler, kadın-erkek arasında da geçerli midir?

Kız-Erkek

Çizelge 23'e göre inceleme konusu olan 1985/1986 öğretim yılında, ilkokul çağındaki tüm nüfusun % 48.5'inin kadın olmasına karşılık, bu kesimden okullaşan nüfusun % 47.2'sini kadınlar oluşturmaktadır. Aynı oranlar erkekler için sırasıyla % 51.5 ve % 52.8'dir. Aradaki fark 1.3'dür.

ÇİZELGE 23

İLKOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN VE ÖĞRENİME DEVAM EDENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (1985/1986)

	Erkek			Kadın		
	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
Çağ Nüfusu (7-11)						
İçindeki Oranı (%)	51.5	51.8	51.2	48.5	48.2	48.8
İlkokul Öğrencileri İçindeki Oranı (%)	52.8	52.3	53.0	47.2	47.3	47.0

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Buna göre 7-11 yaş kümesi nüfusun okullaşması erkekler lehine bir gelişim göstermektedir. Bu eşitsizlik, kentli nüfusta azalırken köylü nüfusta artmaktadır.

Öte yandan Avrupa Topluluğuna(AT) üye ülkeler ile komşu ülkelerin ilköğretimdeki okullaşma oranları incelendiğinde(Çizelge 24) ; AT ülkelerinde kadın ve erkek nüfusun okullaşma düzeyi genelde aynı olmakla birlikte Belçika, Federal Almanya, İrlanda ve İngiltere'de kadın nüfusun okullaşma oranının erkeklerle göre biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Kalkınmışlık bakımından Türkiye'den daha alt düzeyde bulunan İran, Irak ve Suriye'de ilköğretimde kadın nüfusun okullaşma oranının Türkiye genel ortalamasından çok daha yüksek ve AT ülkeleri düzeyine yakın olması dikkat çekicidir.

ÇİZELGE 24

AT ÜLKELERİ VE KOMŞU ÜLKELERDE TEMEL EĞİTİMDE NET OKULLAŞMA ORANI

Ülke	Yaş	Okullaşma Oranı (%)			Ülke	Yaş	Okullaşma Oranı (%)		
		Top.	Er.	Kad.			Top.	Er.	Kad.
Belçika	6-11	93	93	94	Portekiz	6-11	100	100	100
Danimarka	7-12	-	-	-	İspanya	6-10	100	100	100
Fransa	6-10	97	97	97	İngiltere	5-10	96	95	96
F.Almanya	6-9	82	81	83	Bulgaristan	7-14	98	98	98
Yunanistan	6-11	99	99	99	SSCB	7-11	-	-	-
İrlanda	6-11	89	88	90	İran	6-10	88	94	82
İtalya	6-10	96	96	96	Irak	6-11	86	92	81
Lüksemburg	6-11	-	-	-	Suriye	6-11	97	100	91
Hollanda	4-11	-	-	-	Türkiye	7-11	79	-	-

^xEK 3'ten özetlenmiştir.

^aİtalya ve Bulgaristan'a ait veriler 1984 yılı, diğer veriler 1985 yılı verileridir.

^b" - " ile gösterilen bölümler için veri bulunamamıştır.

Değerlendirme

Eğitim hakkının temel insan haklarından biri olarak kabulü ile ortaya çıkan ve bireyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlayan temel eğitim, toplumsal ve ekonomik gelişme sürecinde önemli bir işleve de sahiptir⁵⁰. Temel eğitime ilişkin ulusal amaç ve politikalar, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 22., 23. ve 24. maddelerinde açıkça yer almıştır. Anılan yasa ile temel eğitimin, 6-14 yaş kümesi nüfusunun eğitim ve öğretimini içerdiği, bu eğitimin zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu açıklanmaktadır. Temel eğitimin tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılması konusu kalkınma planlarının toplumsal stratejisi içinde yer almış ve uygulamaya ilişkin önlemler açıklanmıştır. Ancak uygulamanın değerlendirilmesinden, bu ulusal amacın gerçekleştirilemediğini görmekteyiz. 1985/1986 öğretim yılında 6-14 yaş kümesi temel eğitim çağ nüfusunun her onundan üçü bu eğitim olanağından yararlanamamıştır.

Temel eğitim çağ nüfusunun okullaşmasında görülen bu sorun, gerçekte, temel eğitim süreci içinde kalan ilkökul ve ortaokul düzeyindeki eğitimin yaygınlaştırılmamasından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan, "ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve Devlet okullarında parasızdır" hükmü 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununu ile 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yer almasına karşılık, 1985/1986 öğretim yılında Türkiye'de ilkökul çağındaki (7-11) her beş çocuktan birinin okullaştırılmadığını, yani eğitim dizgesinden dışlandığı saptanmıştır.

İlköğretim çağındaki tüm nüfusun okullaştırılması,

⁵⁰ Başaran, Ön.Ver., s.8

kalkınma planlarının toplumsal stratejisi içinde de yer almıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanan 15 yıl süreli perspektif planda, ilkokul çağ nüfusunun tümünün 1971/1972 öğretim yılında okullaştırılması öngörülmüş⁵¹ ve bu hedef ikinci, üçüncü ve dördüncü planda yinelenmiştir. Beşinci planda, ilkokulda okulsuzluk sorununun çözüldüğü belirtilerek planın her dilimi için % 100 okullaşma hedeflenmiştir⁵². Altıncı planda ise çağ nüfusunun tümüne yakınının okullaştığı vurgulanarak bir sayısal hedef saptanmamıştır⁵³.

Oysa, 1985/1986 öğretim yılı verilerine göre ilkokul çağ nüfusunun okullaşma oranı, bu yıl için beşinci planda öngörülen hedeften % 20.8 sapma ile (% 79.2) gerçekleşmiştir. Aynı yıl için aynı oran, MEB'nin bir incelemesinde % 92.5 olarak bulunmuştur⁵⁴. Bu incelemede, yaş çözümlenmesi yapılmadığından söz konusu oranın olduğundan daha yüksek hesaplandığı görülmektedir.

AT ülkelerinde ve hatta toplumsal-ekonomik kimi göstergeler bakımından Türkiye'den daha geri düzeyde bulunan komşu ülkelere Bulgaristan, İran, Irak ve Suriye'de ilköğretim çağ nüfusunun tümüne yakınının okullaştığı dikkate alındığında, sorunun uluslararası boyutu da önem kazanmaktadır.

Sunulan eğitim hizmetlerinin yetersiz olmasının yanısıra herkesçe eşit bir biçimde tüketildiği de söyle-

⁵¹ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Kalkınma Planı: Birinci Beş Yıl 1963-1967 (Ankara:1963), s.450

⁵² DPT, 1985, Ön.Ver., s.141

⁵³ DPT, Kalkınma Planı: Altıncı Beş Yıl 1990-1994 (Ankara:1985), s.292

⁵⁴ MEB, Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler 1923-1988 (Ankara:1988), s.204

nemez."Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği" ilkesi, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda(Md:8) açıkca tanımlanmış ve kalkınma planlarında eğitime ilişkin temel politikalar arasında sayılmış olmasına karşın, eğitimdeki eşitsizliğin çok büyük boyutlara ulaştığı görülmüştür.Yapılan incelemede,ilkokul çağındaki çocuklardan kalkınmış bölge-yöre-illerde yaşayanların diğer yerlerde yaşayanlardan, kentlerde yaşayanların köydekilerden, erkek nüfusun kadınlardan daha fazla okullaşma olanağına sahip oldukları saptanmıştır.

Zorunlu öğrenim çağı nüfusunun 1.kademesi olan 7-11 yaş kümesinin okullaşma düzeyinin ulusal ve uluslararası boyuttaki durumunu inceledikten sonra, söz konusu çağ nüfusunun 2. kademesinin(12-14 yaş kümesinin) okullaşma düzeyi ne durumdadır?

Ortaokul Çağ Nüfusunun(12-14) Okullaşma Oranı

Bölgesel-Yöresel

İlkokul okullaşma oranında görülen bölgesel-yöresel eşitsizlikler, ortaokulda da biraz derinleşerek sürmektedir. Çizelge 25 ve Harita 6 incelendiğinde, 1985/1986 öğretim yılında tüm ortaokul çağ nüfusunun okullaşma oranı % 32.6'dır. Çağ nüfusunun 2.5 milyona yakın bölümü 12.yaşında tümüyle eğitim olanağını yitirmiş bulunmaktadır.Aynı oran; bölgeden bölgeye, aynı bölge içinde ilden ile, kentten köye, kadın erkeğe çon önemli ölçüde farklılık göstermektedir.Anılan öğretim düzeyinde en yüksek okullaşma oranı Marmara bölgesinde (% 43.8) görülmekte,onu sırasıyle İç Anadolu(% 37.7),Ege(% 35), Akdeniz(% 31.4), Karadeniz(% 28), Doğu Anadolu(% 22) izlemekte, en düşük oran Güneydoğu Anadolu'da(% 20.1) görülmektedir. Buna göre, 12-14 yaş kümesi 100 nüfustan Marmara'da 66'sı, Güneydoğu Anadolu'da 80'i ortaokula girişte

eğitimden tünden dışlanmaktadır.

ÇİZELGE 25
ORTAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELER İTİBARIYLA
OKULLAŞMA ORANI (1985/1986)

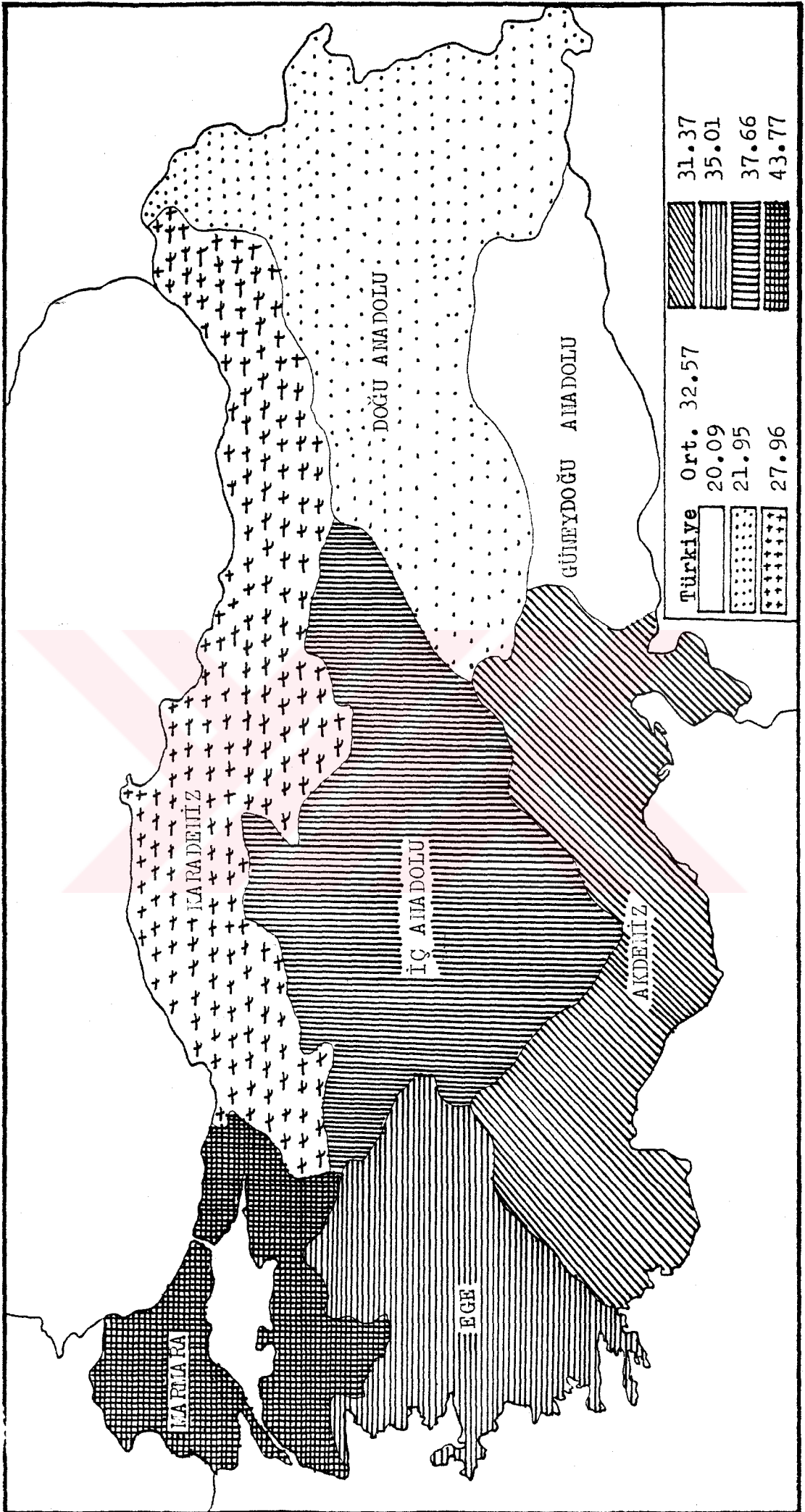
Bölge	Çağ Nüfusu (12-14)	Öğrenci Say. (12-14)	Okullaşma ^x Oranı (%)
Marmara	693 293	303 441	43.8
İç Anadolu	685 663	258 213	37.7
Ege	434 321	152 041	35.0
Akdeniz	478 652	150 162	31.4
Karadeniz	615 039	171 993	28.0
Doğu Anadolu	431 117	94 618	22.0
G.Doğu Anadolu	346 894	69 704	20.1
Toplam	3 684 979	1 200 172	32.6

^xOkullaşma oranına çağ nüfusu(12-14) dışında kalan 654 699 öğrenci dahil edilmemiştir.

^aDiE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Öte yandan kalkınmada öncelikli yörelerde ortaokul çağ nüfusunun ortalama okullaşma oranı % 22.2'dir. Bu oran, yedi bölge içinde en düşük olan Güneydoğu Anadolu bölgesinin düzeyine çok yakın olup, Türkiye ortalamasının çok altındadır. Bu kesimdeki okullaşma oranı, Kalkınmada 1. Derecede Öncelikli yörelerde ortalama % 17.8'dir. Başka bir deyişle toplumsal-ekonomik gelişmişlik düzeyi yönünden ülkemizin en gerisinde sayılan bu yörelerde, her 100 çocuktan 82'si ortaokula girişte bir daha dönüşü olmamak üzere eğitim dizgesinden dışlanmaktadır. Aynı sayı, Kalkınmada 2. Derecede Öncelikli yöreler için ortalama 75'tir. Bu da, Türkiye ortalamasının altındadır (Çizelge 26).

Harita 6: Bölgelere Göre Ortaokulda Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

ÇİZELGE 26
KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE ORTAOKUL ÇAĞ
NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI (1985/1986)

Yöre	Çağ Nüfusu (12-14)	Öğrenci Sayısı (12-14)	Okullaşma Oranı (%)
1.Derecede Öncelikli	472 772	84 316	17.8
2.Derecede Öncelikli	647 718	163 991	25.3
Toplam	1 120 490	248 307	22.2

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı:Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

İller

İncelemeye konu olan öğretim yılında ortaokul çağ nüfusunun okullaşma oranındaki fark; ülkenin doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine çok büyük boyutlardadır.Çizelge 27 ve Harita 7'ye göre Eskişehir'de ortaokul çağ nüfusunun yarısından fazlası(% 51) öğrenimini sürdürebilirken, Ağrı ilinde yalnızca % 11'i bu hizmetten yararlanabilmektedir.

Öte yandan, ortaokulda okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üstünde olan iller genellikle ülkenin batısında, Türkiye ortalamasının altında olan iller de doğusunda bulunmaktadır.Harita 7'de de görüleceği gibi Samsun-Hatay arasında çizilecek çizginin doğusunda kalan illerden üçü dışında anılan okullaşma oranı Türkiye ortalamasının(% 33) altında, buna karşılık batısında kalan illerden ondördü dışında diğer illerin tümü ülke ortalamasının üstündedir.

Çizelge 27'de Ortaokul çağındaki nüfusun okullaşmasında, illerarasında çok belirgin farklar olduğu görülmektedir.En yüksek okullaşma oranına sahip Eskişehir(% 51.2)

ile en düşük okullaşma oranına sahip Ağrı(% 10.6) illeri arasındaki oransal fark, 40.6'dır.Öte yandan bu düzey öğrenimde en ileri 10 ilin, Artvin dışında dokuzu batıda, buna karşılık en geri 10 ilin tümü doğudadır; bunlardan dokuzunun kalkınmada birinci derecede, birinin de ikinci derecede öncelikli yörelerdeki iller olduğu görülmektedir. Oysa ilköğretim düzeyindeki okullaşmada Doğu ile Batı arasındaki eşitsizlik bu denli keskin değildi(Çizelge 20).Haritada 7'de de görüldüğü gibi, inceleme konusu okullaşma oranında, Türkiye ortalamasına eşit ve üstünde olan 26 ilden yalnızca 3'ü Doğuda, 23'ü Batıda, Türkiye ortalamasının altında olan 41 ilden çoğu(23'ü) Doğuda, bu sayının yarısından azı(18'i) Batıdadır.

ÇİZELGE 27

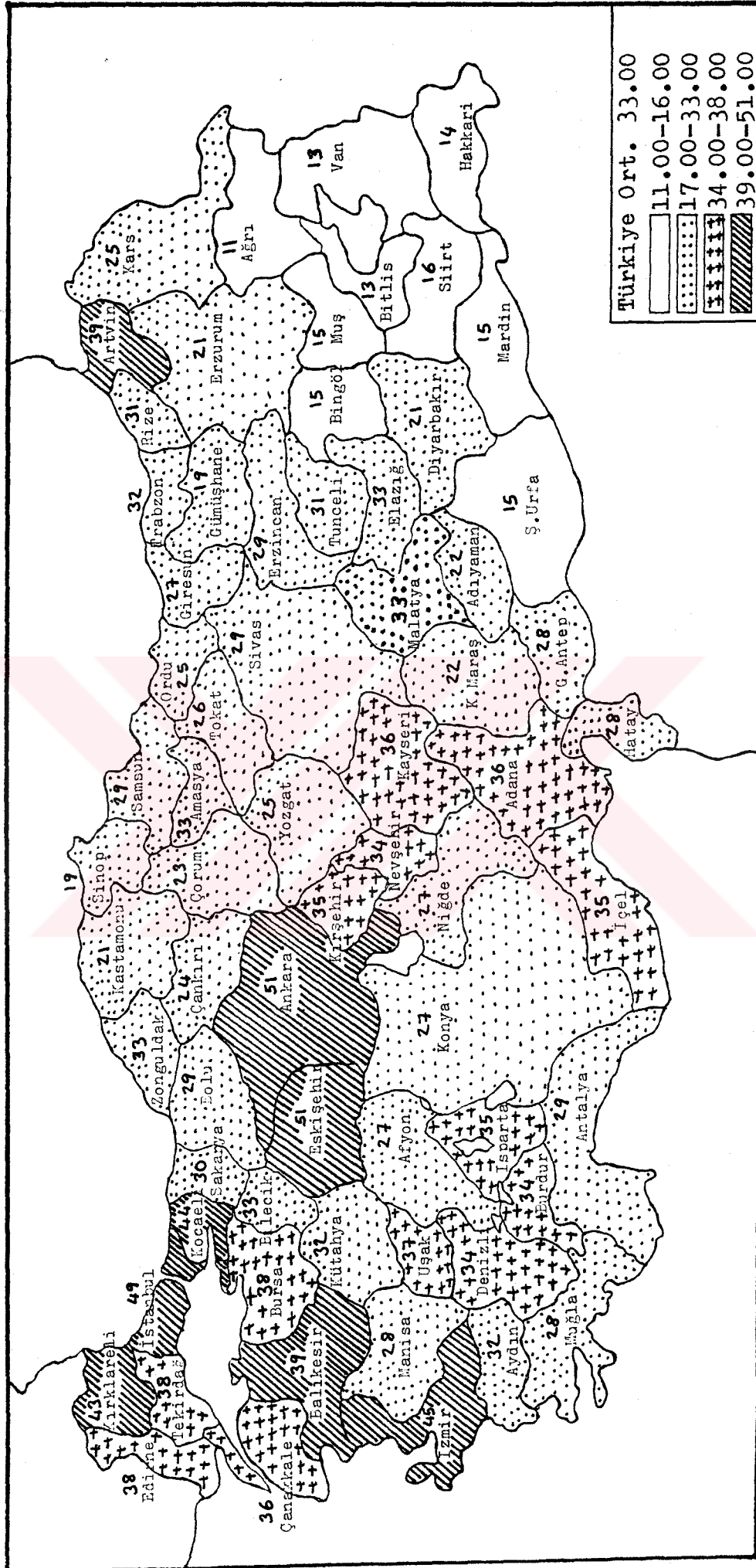
ORTAOKUL OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER(1985/1986)

En Yüksek İller		En Düşük İller	
İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)	İlini Adı	Okullaşma Oranı (%)
Eskişehir	51.2	Gümüşhane	18.7
Ankara	51.2	Siirt	16.1
İstanbul	48.8	Şanlıurfa	15.4
İzmir	44.8	Mardin	15.0
Kocaeli	43.8	Bingöl	14.8
Kırklareli	42.8	Muş	14.7
Balıkesir	39.3	Hakkari	13.5
Artvin	39.1	Bitlis	13.4
Bursa	38.3	Van	13.2
Tekirdağ	37.9	Ağrı	10.6

^XEK 2'den özetlenmiştir.

Kentsel-Kırsal

1985/1986 öğretim yılında 12-14 yaş kümesi ortaokul

Harita 7: illere Göre Ortaokulda Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

çağ nüfusunun ortalama okullaşma oranı % 32.6 olup, kentlerde bu oran % 53.9, köylerde % 10.5'tir. Anılan yılda çağ nüfusundan kentlerde 865 165'i, köylerde 1 619 642'si tüm eğitim fırsatını yitirmektedir. Oysa kentli-köylü nüfus hemen hemen birbirine eşittir. Başka bir deyişle Çizelge 28'e göre anılan yaş kümesi nüfus içinde ortalama her 100 çocuktan kentlerde 46'sı, köylerde 90'ı henüz 12 yaşında tüm eğitim şansını yitirmektedir. Buradan kentli çocukların köylü yaşlılarından bir kat daha şanslı oldukları görülmektedir (46-90). Aynı yaş kümesi çocuklar, ortaokul öğreniminde kentten köye, bir bölgeden ötekine çok önemli eşitsizliklerle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Güneydoğu Anadolu bölgesinde kentlerde her 100 çocuktan 36'sı ortaokulda öğrenim görme olanağına sahip olmasına karşın, aynı bölgenin köylü çocukları için bu oran, kentlerdekinin ondan birisi (% 3.6) düzeyindedir. Aynı oranlar Karadeniz bölgesinde sırasıyla % 65.7 ve % 10.5'tir.

ÇİZELGE 28

KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ORTAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI (1985/1986)

Bölge	Çağ Nüfusu (12-14)		Öğrenci Sayısı (12-14)		Okullaşma Oranı (%)	
	Kent	Köy	Kent	Köy	Kent	Köy
Karadeniz	194 656	420 383	127 956	44 037	65.7	10.5
İç Anadolu	386 163	299 500	220 698	37 515	57.2	12.5
Ege	217 554	216 767	122 508	29 533	56.3	13.6
Marmara	509 629	183 664	274 614	28 827	53.9	15.7
Akdeniz	237 297	241 355	122 961	27 201	51.8	11.3
D. Anadolu	154 778	276 339	78 277	16 341	50.6	5.9
G.D. Anadolu	175 544	171 350	63 442	6 262	36.1	3.6
Toplam	1 875 621	1 809 358	1 010 456	189 716	53.9	10.5

^a DİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^b MEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/-1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Konuya il düzeyinde yaklaşıldığında, kent-köy arasındaki fark daha da büyümekte, hatta yakın gelecekte ulaşılması mümkün olmayan bir uçuruma dönüşmektedir. Çizelge 29'a göre, inceleme konusu öğretim yılında Artvin ilindeki ortaokul çağındaki nüfustan her 1000 kentli çocuktan 941'i öğrenim görürken, aynı oranın Hakkari ili köylü çocukları için yalnızca 3 olduğu görülmektedir. Bu iki ilin kentli ve köylü çocukları arasındaki eşitsizlik kabul edilemez boyutlardadır. Çizelge 29 ve EK 2'den, Artvin'in köylü çocukları(% 26) ile Hakkari'nin kentli çocuklarının(% 28.5) bu öğrenimdeki şansları birbirine oldukça yakın görünmektedir.

ÇİZELGE 29

KENTSEL-KIRSAL YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE ORTAOKUL OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER(1985/1986)

İli	En Yüksek Okullaşma Oranı (%)		En Düşük Okullaşma Oranı (%)	
	Kent	Köy	Kent	Köy
Artvin	94.1	-	-	-
Kırklareli	-	25.8	-	-
Şanlıurfa	-	-	28.4	-
Hakkari	-	-	-	0.3

^X EK 2'den özetlenmiştir.

Kız-Erkek

Çizelge 30'dan 1985/1986 öğretim yılında ortaokul çağındaki nüfusun okullaşmasında erkekler lehine bir gelişme gözlenmektedir. Gerçekten erkek ve kız nüfusun toplam çağ nüfusu içindeki oransal dağılımı birbirine çok yakınken, anılan öğretim yılında ortaokul öğrencilerinin % 66'sı erkek, % 34'ü kızdır. Öte yandan ortaokul öğrencilerinin

okullaşmasında kent-köy, kız-erkek arasında çok belirgin farklar görülmektedir. Köylerdeki ortaokullarda öğrenim gören çocukların % 74'ü erkek, % 26'sı kızdır. Aynı oran kentler için sırasıyla % 64 ve % 36'dır.

ÇİZELGE 30

ORTAOKUL ÇAĞ NÜFUSUNUN VE ÖĞRENİME DEVAM EDENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (1985/1986)

	Erkek			Kız		
	Top.	Kent	Köy	Top.	Kent	Köy
Çağ Nüfusu (12-14)						
İçindeki Oranı (%)	51.9	53.7	50.0	48.1	46.3	50.0
Ortaokul Öğrencileri İçindeki Oranı (%)	65.6	64.0	73.8	34.4	36.0	26.2

^a DİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^b MEB, Milli Eğitim Genelik ve Spor İstatistikleri 1985/-1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Değerlendirme

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 22.Maddesinde, "temel eğitimin 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsadığı, kız ve erkek çocuklar için zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu" açıklanmaktadır. Zorunlu öğrenim yaşı, ilkokul ve ortaokul çağ nüfusunu kapsamaktadır. Ancak uygulamada temel eğitimin ikinci kademesini oluşturan ortaokul öğrenimi sözcüğü tam anlamıyla zorunlu öğrenim olarak algılanmamaktadır.

Oysa EK 3 incelendiğinde, AT ve komşu ülkeler arasında İran ve Türkiye dışında zorunlu öğrenim süresi 5 yıl ile sınırlı ülke kalmamıştır. Kaldı ki, AT ülkeleri içinde

Portekiz dışında kalan 11 ülkede bu süre 9-12 yıl arasında değişmektedir.

Yasal olarak zorunlu öğrenim kapsamında olmasına karşın, uygulamada zorunlu öğrenim dışında gibi işlem gören ortaokul çağındaki nüfusun 1985/1986 öğretim yılı okullaşma oranı % 32.6'dır. Bu okullaşma düzeyi, araştırma dönemini içeren Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında aynı dönem için öngörülen % 55.8⁵⁵ ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında 1973/1974 öğretim yılı için öngörülen % 44.3'ün⁵⁶ çok altındadır.

12-14 yaş kümesi nüfusun 1985/1986 öğretim yılı okullaşma oranı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'ca farklı hesaplanmıştır (sırasıyla % 46.2 ve % 54.6)⁵⁷. Bu fark, her iki kurumun okullaşma oranını hesaplarken yaş çözümlemesi yapmamasından kaynaklanmıştır.

Okullaşma oranı konusunda plan hedefleri gerçekleşmemiştir. Ayrıca ortaokul öğreniminde, bölgesel-yöresel, kentsel-kırsal, iller ve kız-erkek arasında büyük ölçüde eşitsizlikler bulunmaktadır. Eşitsizliklerin, özellikle yörenin kalkınmışlık düzeyine göre çok daha büyük boyutlara ulaştığı da gözlenmektedir. Okullaşma düzeyi yüksek illerin genelde ülkenin batısında ve gelişmiş bölgelerde olmasına karşın, okullaşmaları düşük olan illerin ülkenin doğusunda ve Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yörelerde bulunduğu görülmektedir.

⁵⁵DPT, 1985, Ön.Ver., s.142

⁵⁶DPT, Kalkınma Planı : Üçüncü Beş Yıl 1973-1977 (Ankara:1973), s.742

⁵⁷DPT, Vl.Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler 1984-1988 (Ankara:DPT Yayını No 2190, 1990), s.347 ; MEB, Ön.Ver., s.205

Ortaokul çağ nüfusunun okullaşma düzeyinin düşük-
lüğü ve anılan öğretim düzeyinde gözlenen fırsat ve ola-
nak eşitsizliğinin, ilkokula göre çok daha derinleştiği
görülmektedir. Temel eğitimde saptanan bu çarpık gelişme
ortaöğretimde nasıl bir çizgi izlemektedir?

Ortaöğretim

Bilindiği gibi ortaöğretim genel ve mesleki-tekni-
k lise olma üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu nedenle ortaöğretimdeki
okullaşma durumu her iki lise türü için ayrı ayrı incelenmiştir.

Çizelge 31 ve Harita 8'de ortaöğretim çağ nüfusunun
bölgelere göre okullaşma oranları verilmiştir. Buna göre, 1985/-
1986 öğretim yılında ortaöğretimde okullaşma oranı % 19'dır.
Yani çağ nüfusundan 2,7 milyon 15 yaşında tümüyle eğitim şan-
sını yitirmektedir. Bu oran en yüksek Marmara'da (% 26), en dü-
şük Güneydoğu Anadolu'dadır (% 10).

ÇİZELGE 31

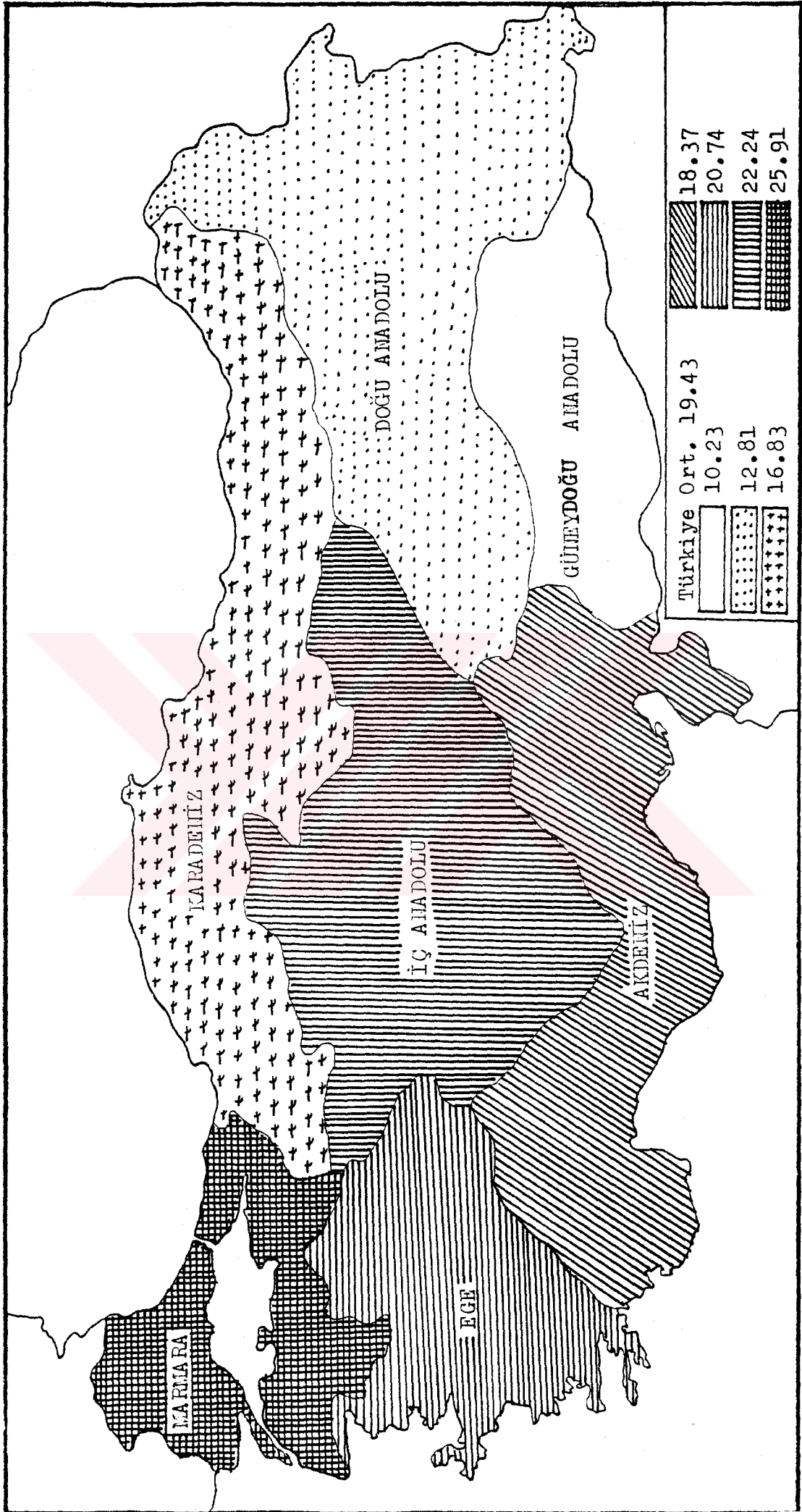
BÖLGELERE GÖRE ORTAÖĞRETİM ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI (1985/1986)

Bölge	Çağ Nüfusu (15-17)	Öğrenci Sayısı (15-17)	Okullaşma Oranı (%)	x
Marmara	683 377	177 052	25.9	
İç Anadolu	644 964	143 473	22.2	
Ege	421 423	87 409	20.7	
Akdeniz	432 450	79 463	18.4	
Karadeniz	533 746	89 820	16.8	
Doğu Anadolu	348 439	44 643	12.8	
G.Doğu Anadolu	286 390	29 291	10.2	
Toplam	3 350 789	651 151	19.4	

^xOkullaşma oranına çağ nüfusu (15-17) dışında kalan
386 669 öğrenci dahil edilmemiştir.

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekono-
mik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/-
1986 (Ankara:1987)den alınmıştır.

Harita 8: Bölgelere Göre Ortaöğretimde Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

Ortaöğretimde bölgelere göre okullaşma oranları ; eğitim hakkının nüfusun azınlığınca kullanıldığını, bunun da bölgelerarasında önemli ölçüde farklılaştığını göstermektedir.Çünkü, ortaöğretim çağındaki bulunan 100 çocuktan Marmara'da 26'sı Güneydoğu Anadolu'da ise 10'unun okullaşabildiği görülmektedir.

Ortaöğretim çağ nüfusunun okullaşma düzeyi AT ülkeleri ve Türkiye'ye komşu ülkelerin okullaşma düzeyi ile karşılaştırıldığında sorunun gerçekte çok daha büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.Çizelge 32 incelendiğinde, AT ülkelerinin ortalama net okullaşma oranının % 80 dolayında ve en düşük okullaşma oranının Lüksemburg'ta(% 66) olduğu görülmektedir.Aynı oran Bulgaristan'da % 79, Suriye'de % 53'dür. Buna göre, ortaöğretim çağ nüfusedeki her on çocuktan yaklaşık; Türkiye'de ikisi,Suriye'de beşi, AT ülkelerinde ise sekizi ortaöğrenim görme olanağına sahiptir.

ÇİZELGE 32

AVRUPA TOPLULUĞUNDA VE KOMŞU ÜLKELERDE ORTAÖĞRETİMDE NET OKULLAŞMA ORANI

Ülke	Yılı	Net Okullaşma Oranı(%)	Ülke	Yılı	Net Okullaşma Oranı(%)
Belçika	1985	85	Portekiz	1985	-
Danimarka		83	İspanya		-
Fransa		82	İngiltere		80
F.Almanya		80	Bulgaristan	1984	79
Yunanistan		81	SSCB	1985	-
İrlanda		81	İran		-
İtalya	1984	68	Irak		-
Lüksemburg	1985	66	Suriye		53
Hollanda		86	Türkiye		19

^aEK 3'den özetlenmiştir.

^b" - " ile gösterilen bölümler için veri bulunamamıştır.

Lise Çağ Nüfusunun Okullaşma Oranı (Genel Lise)

Bölgesel-Yöresel

Çizelge 33 ve Harita 9'a göre 1985/1986 öğretim yılında lise çağındaki 15-17 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranı genel lise için % 11.9'dur. Başka bir deyişle temel eğitimini tamamlayan lise çağındaki her on çocukta biri lise öğrenimi görme fırsatı bulabilmektedir. Çizelge 33, bu konuda bölgelere göre çok önemli eşitsizlik olduğunu sergilemektedir. Lise okullaşma oranı Marmara'da % 15.5, İç Anadolu'da % 13.6, Ege'de % 12.2, Akdeniz'de % 12, Karadeniz'de % 9.4, ve Doğu Anadolu'da % 8.5 olup, en düşük okullaşma ise Güneydoğu Anadolu'da (% 7.3) görülmektedir.

ÇİZELGE 33

LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞMA ORANI

(GENEL , 1985/1986)

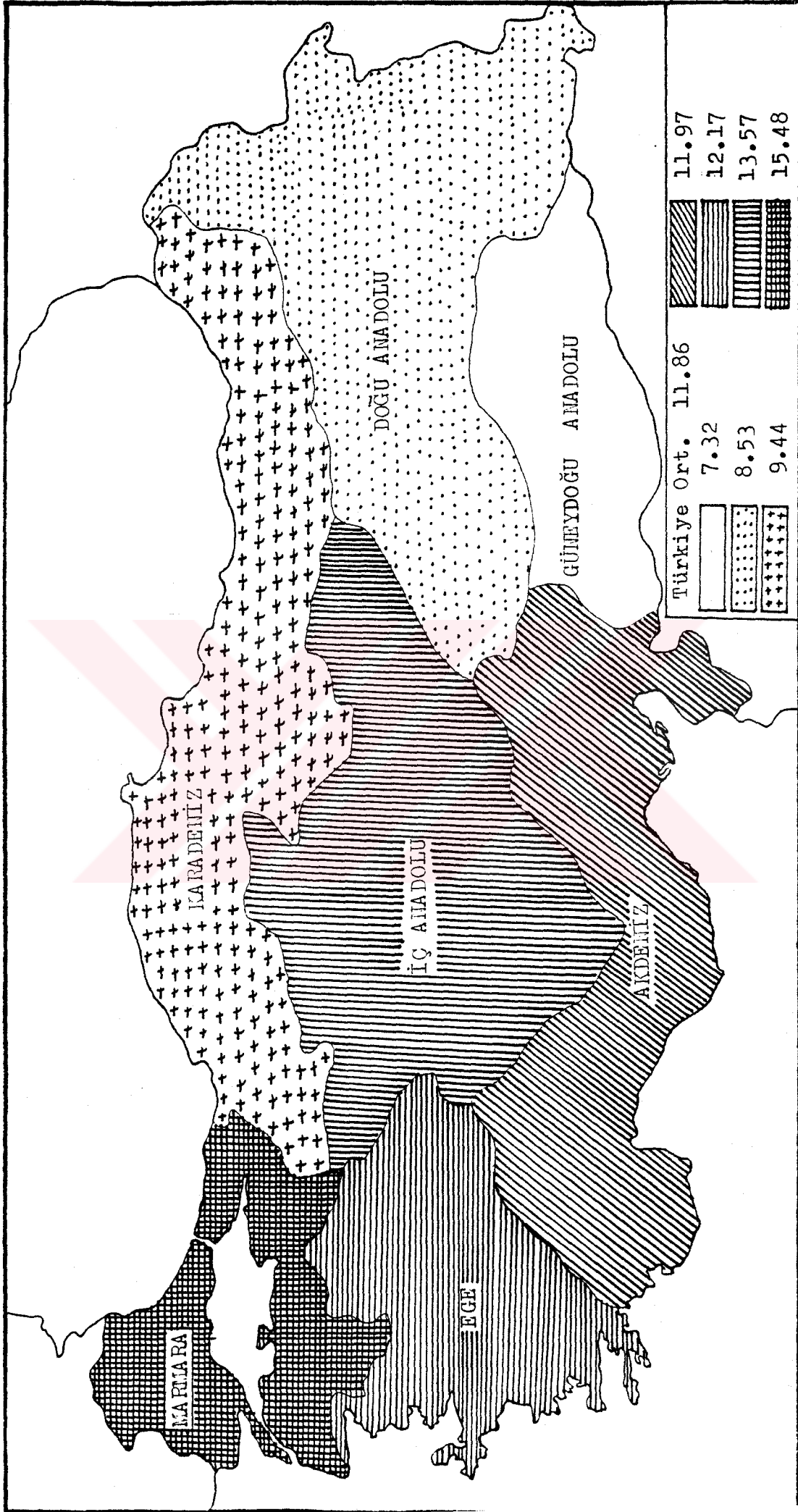
Bölge	Çağ Nüfusu (15-17)	Öğrenci Sayısı (15-17)	Okullaşma ^x Oranı (%)
Marmara	683 377	105 800	15.5
İç Anadolu	644 964	87 525	13.6
Ege	421 423	51 279	12.2
Akdeniz	432 450	51 781	12.0
Karadeniz	533 746	50 397	9.4
Doğu Anadolu	348 439	29 740	8.5
G.Doğu Anadolu	286 390	20 966	7.3
Toplam	3 350 789	397 488	11.9

^x Okullaşma oranına çağ nüfusu (15-17) dışında kalan 230 497 öğrenci dahil edilmemiştir.

^a DİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı-Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^b MEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Yörelere kalkınmışlık düzeyi ile lise çağındaki nüfusun okullaşma düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, ül-

Harita 9: Bölgelere Göre Genel Ortaöğretimde Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

kenin en geri kalmış illerini kapsayan Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli yörelerin okullaşma oranının(% 6.4), Güneydoğu Anadolu bölgesinin okullaşma oranının da altında kaldığı görülmektedir(Çizelge 34).Kalkınmada Öncelikli yörelerin ortalama okullaşma oranı % 7.8 olup, bu oran Türkiye ortalamasının oldukça altında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin arasında kalmaktadır.Kalkınmada İkinci Derecede Öncelikli yörelerin okullaşma oranı(% 8.7) ise, Doğu Anadolu bölgesi ile hemen hemen aynı düzeydedir.

ÇİZELGE 34

KALKINDADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANI(GENEL , 1985/1986)

Yöre	Çağ Nüfusu (15-17)	Öğrenci Sayısı (15-17)	Okullaşma Oranı (%)
1.Derecede Öncelikli	372 519	23 941	6.4
2.Derecede Öncelikli	555 949	48 449	8.7
Toplam	928 468	72 390	7.8

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı:Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

İller

Lise çağ nüfusunun okullaşma oranında görülen bölgesel-yöresel eşitsizlik, illerarasında daha da derinleşmektedir.EK 2, Çizelge 35 ve Harita 10'un incelenmesinden, 1985/1986 öğretim yılında 15-17 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranının en yüksek olduğu ilk on ilden sekizi(Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Balıkesir, Kırklareli,

Amasya ve İçel) ülkenin batısında, ikisi (Elazığ ve Malatya) doğusundadır. Okullaşma oranı en düşük on ilden ise Kastamonu dışında kalan Gümüşhane, Bitlis, Adıyaman, Bingöl, Şanlıurfa, Van, Hakkari, Ağrı ve Muş illeri ülkenin doğusundadır. En yüksek okullaşma oranı Ankara'da (% 20.3), en düşük Muş'tadır (% 3.5). Buna göre, Ankara'da lise çağındaki her beş çocuktan biri lise öğrenim olanağına sahipken, Muş'ta ancak, otuz çocuktan biri bu olanağa sahiptir. Yani, Ankara ilinde yaşayan 15-17 yaş kümesindeki bir çocuğun genel lise öğrenim görme şansı, Muş'taki bir çocuktan altı kat daha fazladır.

ÇİZELGE 35

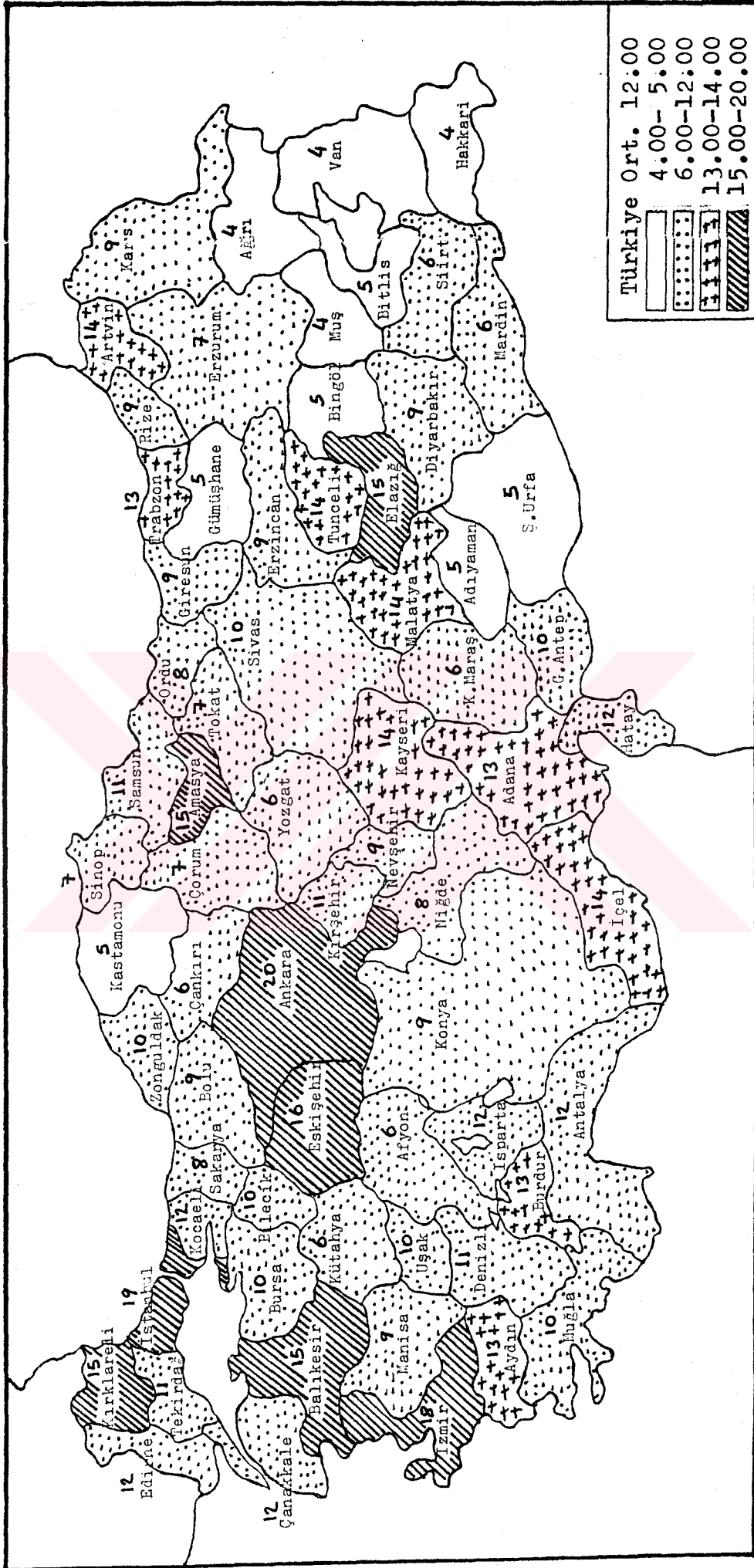
LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANININ EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER (GENEL, 1985/1986)

En Yüksek İller		En Düşük İller	
İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)	İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)
Ankara	20.3	Gümüşhane	5.4
İstanbul	18.9	Kastamonu	5.3
İzmir	18.0	Bitlis	5.0
Eskişehir	15.9	Adıyaman	4.7
Elazığ	15.4	Bingöl	4.6
Balıkesir	15.0	Şanlıurfa	4.6
Kırklareli	14.7	Van	4.3
Amasya	14.6	Hakkari	4.2
Malatya	14.4	Ağrı	3.9
İçel	13.8	Muş	3.5

X EK 2'den özetlenmiştir.

Kız-Erkek

Ortaöğretim çağ nüfusunun okullaşmasında ortaya çıkan bölgesel-yöresel ve illerarası eşitsizlikler kadın ve erkek nüfusun okullaşmasında da görülmektedir. Çizelge 36'-

Harita 10İllere Göre Genel Ortaöğretimde Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

ya göre çağ nüfusunun % 50.8'ini oluşturan erkeklerin, genel lise öğrenimi görenler içindeki oranı % 57.3'dür. Aynı oranlar kızlar için sırasıyla % 49.2 ve % 42.7'dir. Başka bir deyişle ortaöğretim çağ nüfusu içinde kız ve erkek nüfusun oranları arasındaki fark 1.6 iken, genel lise öğrenimi görenler içindeki kız ve erkek öğrencilerin oranları arasındaki fark 14.6'dır. Buna göre erkeklerin genel lise öğrenimi görme olanağının kızlardan çok daha fazla olduğu söylenebilir. Erkek nüfus lehine gözlenen bu eşitsizlik kentli nüfusta azalırken, köylü nüfusta artmaktadır.

ÇİZELGE 36

ORTAÖĞRETİM ÇAĞ NÜFUSU VE BUNLARDAN GENEL LİSEYE DEVAM EDENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIM (1985/1986)

	Erkek			Kız		
	Top.	Kent	Köy	Top.	Kent	Köy
Çağ Nüfusu (15-17) içindeki Oranı (%)	50.8	54.3	47.0	49.2	45.7	53.0
Genel Lise Öğrencileri içindeki Oranı (%)	57.3	56.8	65.0	42.7	43.2	35.0

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Değerlendirme

Ortaöğretim, Milli Eğitim Temel Kanununda şöyle tanımlanmıştır: "Temel eğitime dayalı, en az üç yıllık öğ-

renim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları"- (Md:26). Aynı kanunun 27.maddesinde ise, "temel eğitimi tamamlayanların ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre ortaöğretime devam ve olanaklarından yararlanma hakkına sahip oldukları" hükmü yer almaktadır. Oysa 1985/1986 öğretim yılında 15-17 yaş kümesi ortaöğretim çağı nüfusunun okullaşma oranı % 19.4'dür. Buna göre bu yaş kümesindeki her beş çocuktan dördü ortaöğrenim görme olanağına sahip değildir.

Öte yandan söz konusu kanunun 28.maddesinde ortaöğretimin amacının, "öğrencilere toplumsal bilinç sağlamak ve onları yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak" olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda ortaöğretimin önemli bir işlevi, öğrencilerin kendi yeteneklerini ortaya çıkarması ve kendini tanıması fırsatını vermesidir⁵⁸. Ancak, ortaöğretim çağı nüfusunun beşte dördü ortaöğrenim olanağını elde edemediği için kendini tanıma ve yeterli toplumsal bilinç düzeyine erişme fırsatını kaçırmaktadır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ortaöğretim çağı nüfusunun okullaşma oranı genel lise için 1971/1972 öğretim yılında % 11.8⁵⁹ olarak öngörülmüştür. Bu hedef, 14 yıl gecikme ile 1985/1986 öğretim yılında (% 11.9) gerçekleştirilebilmiştir. Oysa 1985/1986 öğretim yılı için Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planındaki okullaşma hedefi % 17.7'dir⁶⁰. DPT tarafından yapılan bir çalışmada aynı öğretim yılı için hedef okullaşma oranının (% 17.7) aşılarak % 18.9'a ulaşıldığı savunulmaktaysa da⁶¹, söz konusu

⁵⁸ Turhan Oğuzkan, Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunlar (2. Basım. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986), s.33

⁵⁹ DPT, 1967, Ön.Ver., s.175

⁶⁰ DPT, 1985, Ön.Ver., s.143

⁶¹ DPT, 1990, Ön.Ver., s.351

hedefin % 5.8'lik bir sapma ile çok daha alt düzeyde gerçekleştiği görülmüştür.

Ortaöğretim çağ nüfusunun toplam ve genel lise için okullaşma oranlarının düşüklüğünün yanısıra bölgesel-yöresel, iller ve kız-erkek arasında çok önemli eşitsizlikler görülmektedir. Ortaya çıkan eşitsizliklerin özellikle yörenin kalkınmışlık düzeyine göre farklılaştığı, gözlenen bir diğer önemli noktadır. Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli yörelerin ortalama okullaşma oranı, bölgelerarasında en düşük okullaşmaya sahip Güneydoğu Anadolu'nun da altında bulunmaktadır. Bu yörelerde eğitim düzeyinin çok düşük olması, kalkınmanın alt yapısını oluşturmada önemli bir sorun olacağı açıktır.

Ortaöğretim çağ nüfusunun AT ülkelerinde ortalama % 80 dolayında ve birçok kalkınma göstergesi bakımından Türkiye'den daha geri olan Suriye'de % 53 olması, ülkemizin bu alandaki durumunu açık seçik ortaya koymaktadır.

Mesleki-tekniik ortaöğretimde okullaşma ne düzeydedir?

Lise Çağ Nüfusunun Mesleki-Tekniik Ortaöğretimde Okullaşma Oranı

Bölgesel-Yöresel

Ortaöğretim çağ nüfusunun genel lise okullaşma oranında görülen bölgesel-yöresel eşitsizlikleri, mesleki-tekniik lisede de görülmektedir. Çizelge 37 ve Harita 11 incelendiğinde 1985/1986 öğretim yılında yaş kümesi nüfusun mesleki-tekniik lise okullaşma oranı % 7.6'dır. Bu oranın en yüksek olduğu bölge % 10.4 ile Marmara bölgesi olup, onu sırasıyla İç Anadolu(% 8.7), Ege(% 8.6), Karadeniz(% 7.4), Akdeniz(% 6.4) ve Doğu Anadolu(% 4.3) bölgeleri izlemektedir. Aynı oranın en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'

dur(% 2.9).Buna göre yaş kümesi her 100 nüfustan Marmara'da 10'u, Güneydoğu Anadolu'da 3'ü mesleki-teknik lise öğrenimi görebilmektedir.Öte yandan Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgeleri Türkiye ortalamasının üstünde, Karadeniz, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri bu ortalamanın altında bulunmaktadır.

ÇİZELGE 37

LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN BÖLGELERE GÖRE OKULLAŞMA ORANI (MESLEKİ-TEKNİK,1985/1986)

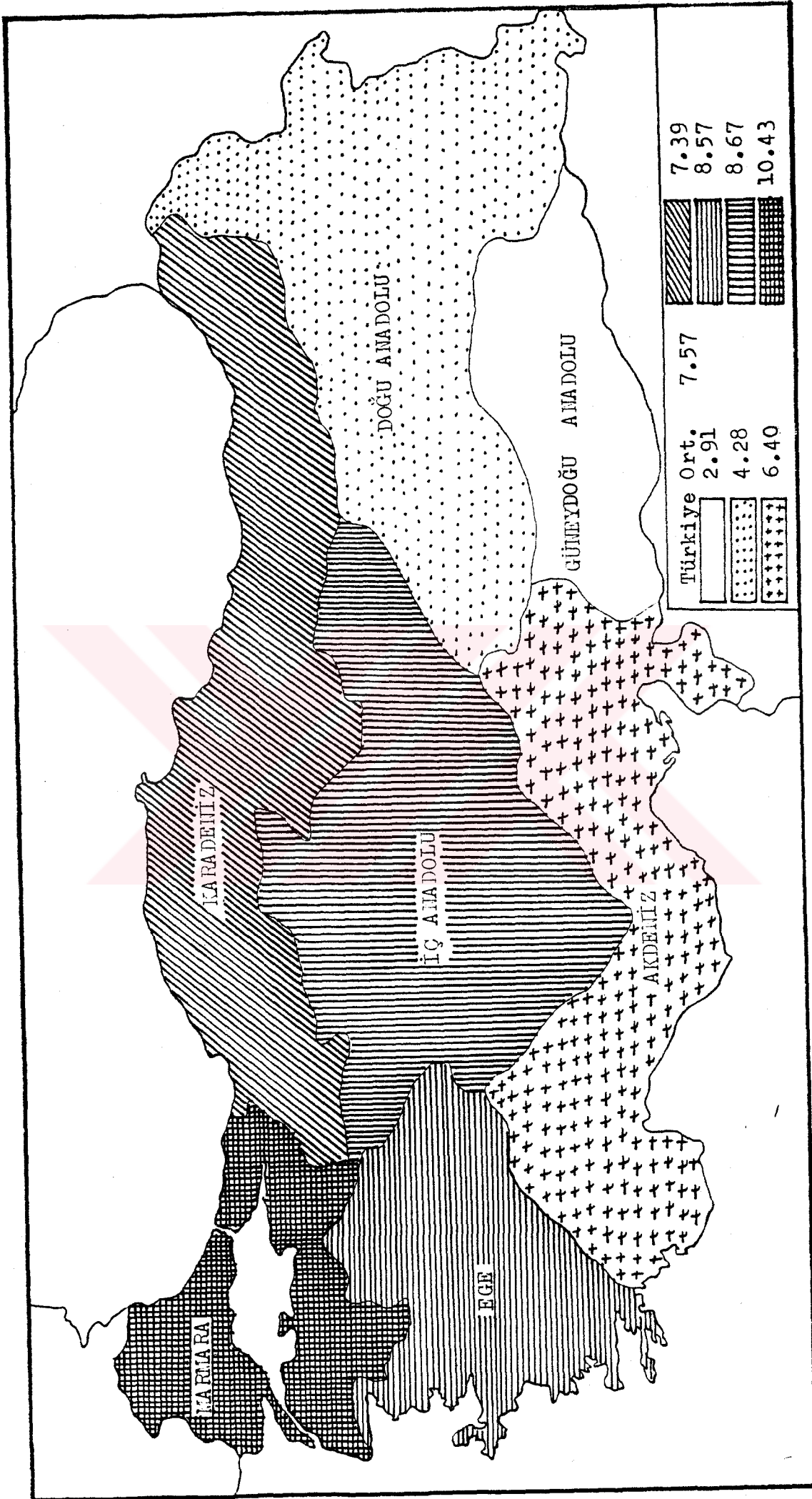
Bölge	Çağ Nüfusu (15-17)	Öğrenci Say. (15-17)	Okullaşma ^x Oranı (%)
Marmara	683 377	71 252	10.4
İç Anadolu	644 964	55 948	8.7
Ege	421 423	36 130	8.6
Karadeniz	533 746	39 423	7.4
Akdeniz	432 450	27 682	6.4
Doğu Anadolu	348 439	14 903	4.3
G.Doğu Anadolu	286 390	8 325	2.9
Toplam	3 350 789	253 663	7.6

^xOkullaşma oranına çağ nüfusu(15-17) dışında kalan 156 172 öğrenci dahil edilmemiştir.

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/-1986 (Ankara :1987)'den geliştirilmiştir.

Çizelge 38'e göre kalkınmada öncelikli yörelerde mesleki-teknik ortaöğretimde okullaşma oranı % 4.5'tir. Aynı oran Kalkınmada 1.Derecede Öncelikli yörelerde % 2.6'dır.Bu oran, Güneydoğu Anadolu bölgesinin okullaşma oranının da altında kalmaktadır.Kalkınmada 2.Derecede Öncelikli yörelerde aynı oran % 5.8 olup, Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır.

Haritalı Bölgelere Göre Mesleki-Teknik Ortaöğretimde Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

ÇİZELGE 38
KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERDE LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN
OKULLAŞMA ORANI (MESLEKİ-TEKNİK, 1985/1986)

	Çağ Nüfusu (15-17)	Öğrenci Sayısı (15-17)	Okullaşma Oranı (%)
1.Derecede Öncelikli Yöreler	372 519	9 854	2.6
2.Derecede Öncelikli Yöreler	555 949	32 020	5.8
Toplam	928 468	41 874	4.5

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

İller

15-17 yaş kümesi nüfusun mesleki-teknik lise okullaşma oranında ortaya çıkan bölgesel-yöresel eşitsizlikler, illerarasında daha da derinleşmektedir. Bu eşitsizlik özellikle yörenin kalkınmışlık düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Çizelge 39 ve Harita 12'ye göre mesleki-teknik ortaöğretim çağ nüfusunun en yüksek okullaşma oranı Eskişehir ve Kocaeli (% 16), en düşük okullaşma oranı ise Hakkari'de (% 1) gerçekleşmiştir. Buna göre yaş kümesi her 100 nüfustan Eskişehir ve Kocaeli illerinde 16 çocuk mesleki-teknik lise öğrenimi görme olanağına sahipken, Hakkari'de yalnızca bir çocuk bu olanağı sahiptir. Başka bir deyişle Eskişehir ve Kocaeli illerinde yaşayan aynı çağ nüfusundan bir çocuğun mesleki-teknik lise öğrenimi görme olanağı, Hakkari ilindeki bir çocuktan 16 kat daha fazladır.

ÇİZELGE 39

LİSE ÇAĞ NÜFUSUNUN OKULLAŞMA ORANININ EN
YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OLDUĞU İLLER
(MESLEKİ-TEKNİK,1985/1986)

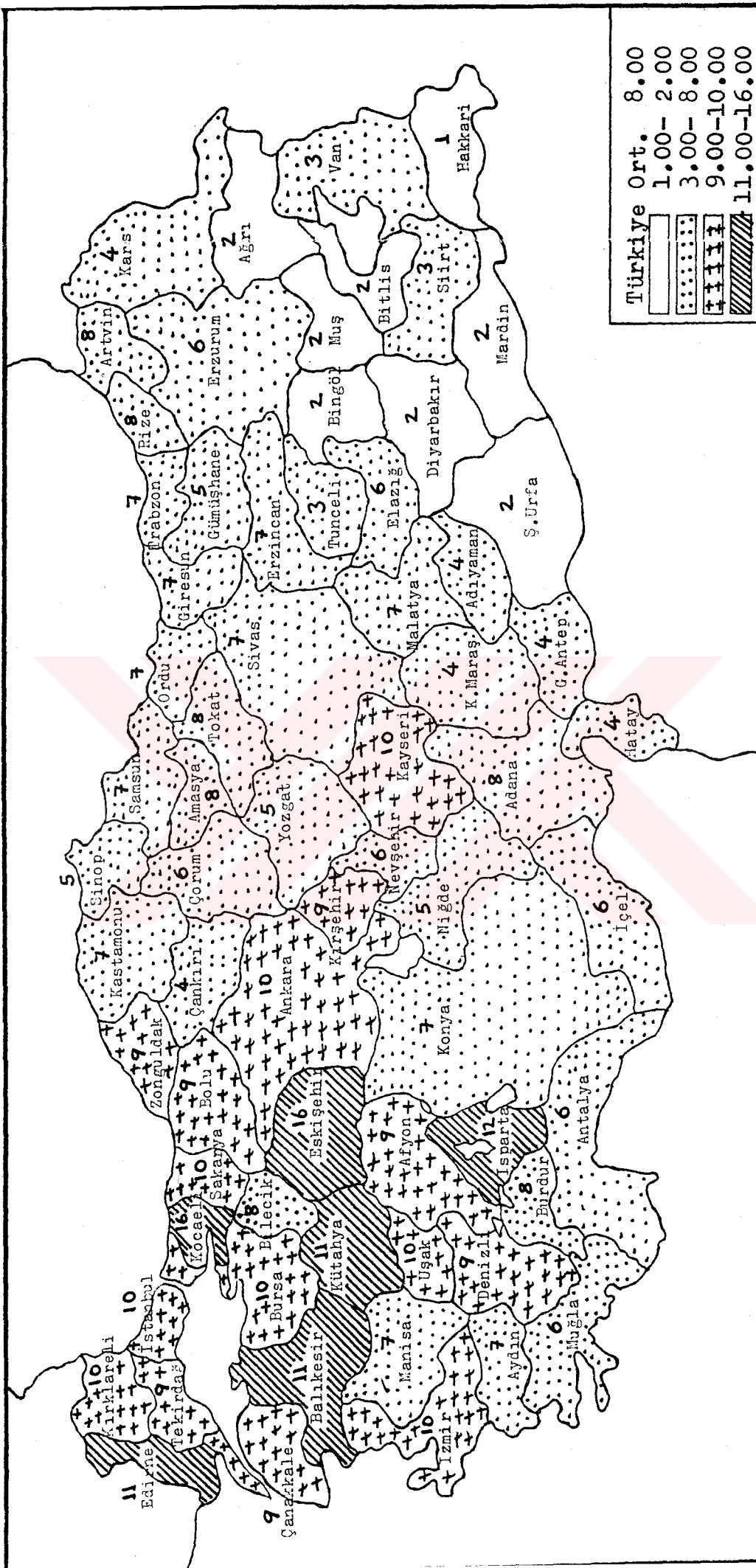
En Yüksek İller		En Düşük İller	
İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)	İlin Adı	Okullaşma Oranı (%)
Eskişehir	16.0	Tunceli	3.0
Kocaeli	15.7	Van	2.5
Isparta	11.6	Diyarbakır	2.4
Edirne	11.2	Şanlıurfa	2.4
Kütahya	10.8	Muş	2.2
Balıkesir	10.6	Bingöl	2.1
Ankara	10.2	Ağrı	1.9
İstanbul	10.2	Bitlis	1.6
Uşak	10.2	Mardin	1.6
Kayseri	10.0	Hakkari	1.4

^X
EK 2'den özetlenmiştir.

Öte yandan mesleki-teknik lisede en yüksek okullaşma oranına sahip on ilin tümü ülkenin batısında, en düşük okullaşmaya sahip on il ülkenin doğusunda yer almaktadır. Harita 12 incelendiğinde, doğu bölgelerimizdeki illerin tümünde okullaşma oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Buna karşılık okullaşma oranının en yüksek olduğu illerin ülkemizin kuzeydoğusu, Marmara bölgesi ve çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Kız-Erkek

Çağ nüfusunun mesleki-teknik ortaöğretim okullaşma durumu, kız-erkek nüfusa göre de farklılaşmaktadır. Çizelge 40'ın incelenmesinden, yaş kümesi nüfusun mesleki-teknik öğrenim olanağının erkekler lehine olduğu net olarak görül-

Harita 12 illere göre Mesleki-Teknik Ortaöğretimde Okullaşma Oranı
(1985/1986 Öğretim Yılı, % Olarak)

mektedir.Örneğin 1985/1986 öğretim yılında erkek nüfus; çağ nüfusunun % 50.8'ini, mesleki-teknik lise öğrenimi gören öğrencilerin ise % 75.1'ini oluşturmaktadır.Aynı oranlar kız nüfus için sırasıyla % 49.2 ve % 24.9'dır. Buna göre 15-17 yaş kümesi nüfus içinde erkek ve kızların oransal dağılımı birbirine çok yakınken(fark 1.6), mesleki-teknik lise öğrencileri içindeki oransal dağılımları erkekler lehine çok büyük farklılık(fark 50.2) göstermektedir.Bu ise kız nüfus aleyhine önemli bir eşitsizliği göstermektedir.

ÇİZELGE 40

ORTAÖĞRETİM ÇAĞ NÜFUSU VE BUNLARDAN MESLEKİ-TEKNİK LİSE ÖĞRENİM GÖRENLERİN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (1985/1986)

	Erkek			Kız		
	Top.	Kenk	Köy	Top.	Kent	Köy
Çağ Nüfusu (15-17) İçindeki Oranı (%)	50.8	54.3	47.0	49.2	45.7	53.0
Mesleki-Teknik Lise Öğrenciler İçindeki Oranı (%)	75.1	74.9	90.3	24.9	25.1	9.7

^aDİE, 1985 Genel Nüfus Sayımı:Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara:1989),

^bMEB, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/-1986 (Ankara:1987)'den geliştirilmiştir.

Değerlendirme

Milli Eğitim Temel Kanunu eğitimde, eğitim-insangücü-istihdam ilişkisi dikkate alınarak mesleki-teknik eğitime ağırlık ve öncelik verileceğini hükme bağlamıştır(Md:14).Ayrı-

ca kalkınma planlarının hemen tümünde eğitimin, kalkınmanın gereksinim duyduğu ara insangücünü yetiştirecek biçimde düzenleneceği, bunun için de mesleki-tekni eğitime ağırlık verileceği önemle vurgulanan bir husustur.

Buna karşılık, 1985/1986 öğretim yılında 15-17 yaş kümesi nüfusunun mesleki-tekni lise için okullaşma oranı % 7.6 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında 1974/1975 öğretim yılı için hedeflenen okullaşma oranı ile aynıdır⁶². Yani, 1974/1975 öğretim yılı için hedeflenen mesleki-tekni lise okullaşma oranı ancak, 11 yıl sonra gerçekleştirilebilmiştir. Öte yandan, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında 1985/1986 öğretim yılı için hedeflenen okullaşma oranı % 15.7'dir⁶³. Bu hedef, anılan yıldaki gerçekleşme oranının yarısından da düşüktür. Ancak gerek Devlet Planlama Teşkilatı, gerek Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ayrı ayrı yapılan hesaplarda aynı hedefin gerçekleşme oranı sırasıyla % 13.5 ve % 12.3 olarak bulunmuştur⁶⁴. Okullaşma oranının olduğundan daha yüksek çıkması doğal olarak yaş yapısı çözümlemesi yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Mesleki-tekni lise için okullaşma oranının oldukça düşük olmasının yanısıra bölgesel-yöresel, iller ve kız-erkek arasındaki fırsat ve olanak eşitsizliğinin çok önemli boyutlara ulaştığı da görülmüştür. Bu durum, Anayasa ve ilgili yasalarda yer alan "eğitim hakkı" ve "eğitimde fırsat ve olanak eşitliği" ilkelerinin uygulamaya aktarılamadığını göstermektedir.

⁶²DPT, 1973, Ön.Ver., s.724

⁶³DPT, 1985, Ön.Ver., s.143

⁶⁴DPT, 1990, Ön.Ver., s.351 ; MEB, Ön.Ver., s.207

BÖLÜM 3

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Özet

Türkiye'de "eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliği" konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Ancak bu araştırmaların tümünde de gerek okul çağı nüfusunun, gerek öğrenime devam edenlerin yaş yapısı çözümlemesinin yapılmadığı görülmektedir.

Oysa eğitimde okul çağı nüfusunun okullaşma oranının sağlıklı ve en az hata ile saptanabilmesi öncelikle nüfusun yaş yapısı çözümlemesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın problemini, okul çağı nüfusu ile okullaşan nüfusun yaş yapısının çözümlenmesi ve değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın genel amacı; Türkiye'de temel eğitim ve ortaöğretimde nüfusun eğitim hizmetinden yararlanmasında fırsat ve olanak eşitsizliğinin derecesini, bölgeler, iller, yerleşim birimi (kent-köy), cinsiyet ve yaşa göre değerlendirmektir.

Eğitimin sayısal gelişiminin değerlendirilmesinde nüfusun okur-yazarlık oranı ile okullaşma oranı önemli birer ölçüt olarak kabul edilmiştir. Araştırma, 1985/1986 öğretim yılı ve bu yılda mevcut 67 il ile sınırlıdır.

Araştırma tarama modelindedir. Mevcut durum **olduğu gibi** betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için gereksinim duyulan; nüfusun okur-yazarlık durumuna ve okul çağı nüfusuna ilişkin veriler Devlet İstatistik Enstitüsü, okul çağı nüfusuna olup da öğrenimine devam edenlere ilişkin veriler Milli Eğitim Bakanlığı kaynaklarından ve ilgili literatürden tarama yapılarak derlenmiştir. Derlenen veriler bölgelere-yörelere, illere, yerleşim birimine ve cinsiyete göre ayrı ayrı gruplandırılarak çizelgeleri ha-

zırlanmış ve öğretim haritaları düzenlenmiştir. Ayrıca okul çağı nüfusu ile bunlardan öğrenimine devam edenleri gösteren yaş piramitleri geliştirilmiştir. Bulgular, yasalar ve kalkınma planları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulguları aşağıda kısaca verilmiştir:

1985 yılı nüfus sayımına göre 6 ve daha yukarı yaşlardaki tüm Türkiye nüfusunun okur-yazarlık oranı % 77.3'tür. 1985/1986 öğretim yılında ilkökul çağındaki 7-11 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranı % 79.2, ortaokul çağındaki 12-14 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranı % 32.6, ortaöğretim çağındaki 15-17 yaş kümesi nüfusun toplam okullaşma oranı % 19.4'tür (genel lise için % 11.9, mesleki-teknik lise için % 7.5).

Oysa Türkiye'nin aday üye olduğu Avrupa Topluluğu (AT) ülkelerinde okur-yazarlık sorunu olmadığı gibi, en az dokuz yıllık temel eğitim çağ nüfusunun tümü, ortaöğretim çağ nüfusunun yaklaşık % 80'i okullaştırılmıştır. Öte yandan, birçok toplumsal ekonomik göstergeye göre ülkemizden daha geri olan Bulgaristan, İran, Irak ve Suriye'nin eğitim düzeyleri ülkemizden oldukça yüksektir.

Türkiye'de zorunlu öğrenim süresi uygulamada beş yıldır. Oysa AT ülkelerinde bu süre en az dokuz yıldır. Türkiye'nin komşusu olan ülkeler içinde bu sürenin beş yıl ile sınırlı olduğu tek ülke İran'dır. Temel eğitim süresi Suriye ve Irak'ta 6, Bulgaristan'da 8, SSCB'de 10 yıldır. Hemen hemen tüm AT ülkelerinde zorunlu öğrenim çağ nüfusunun tümüne yakını okullaştırılırken, Türkiye'de 6-14 yaş kümesi toplam nüfusun ortalama okullaşma oranı % 70'tir.

Eğitim düzeyinin ulusal ve uluslararası boyutta oldukça düşük görülmesinin yanısıra, bölgesel-yöresel, iller, kentsel-kırsal, kız-erkek nüfusun eğitim düzeyleri arasında önemli farkların olduğu görülmektedir. Bu eşitsizlikler 1985/1986 öğretim yılına göre incelendiğinde;

Bölgesel-Yöresel

Nüfusun eğitim düzeyinin bölgeden bölgeye çok farklılık gösterdiğine daha önce değinilmişti. Hem 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun okur-yazarlık oranının, hem temel eğitim ve ortaöğretim çağ nüfusunun okullaşma oranının en yüksek olduğu bölge Marmara, en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Marmara bölgesinde nüfusun okur-yazarlık oranı % 85.8, ilköğretimde okullaşma oranı % 83.4, ortaokulda okullaşma oranı % 43.8, ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranı ; genel lise için % 15.5, mesleki-tekniik lise için % 10.4'tür. Aynı oranlar Güneydoğu Anadolu bölgesinde nüfusun okur-yazar oranı % 55.8 ve ilköğretim, ortaoku, genel lise ve mesleki-tekniik lise okullaşma oranı sırasıyla % 72.1, % 20.1, % 7.3, % 2.9'dur. Marmara bölgesi ile Güneydoğu Anadolu bölgesi arasındaki en büyük farkın nüfusun okur-yazarlık oranında olduğu açık seçik olarak görülmektedir: % 85.8'e karşılık % 55.8. Hem okur-yazarlık oranı, hem de çeşitli öğretim düzeylerindeki okullaşma oranı yönünden en geri ikinci sırada bulunan Doğu Anadolu bölgesi, Türkiye ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Aynı biçimde kalkınmada öncelikli yörelerdeki tüm iller de yine Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde bulunmaktadır. Kalkınmada birinci derecede öncelikli yöreler, bu alanda en geri olan bölgemizin (Güneydoğu Anadolu) de gerisindedirler.

İller

Eğitim alanında, bölgelerarası eşitsizlikler, illerarasında daha önemli bir boyut kazanmaktadır.6 ve daha yukarı yaş nüfusun okur-yazarlık oranının en yüksek olduğu il, İstanbul(% 88.2), en düşük olduğu il, Hakkari(% 45.8).Bunun yanısıra okur-yazarlık oranının en yüksek olduğu on il(İstanbul, Eskişehir, Ankara, Kırklareli, Kocaeli, İzmir, Tekirdağ, Isparta, Bilecik, Burdur) ülkenin batısında, bu oranın en düşük olduğu on il(Bingöl, Muş, Ağrı, Bitlis, Diyarbakır, Van, Siirt, Mardin, Şanlıurfa, Hakkari) ülkemizin doğusunda bulunmaktadır.

İlkokul çağ nüfusunun(7-11) okullaşma oranının en yüksek olduğu il Gaziantep(% 87.2), bu oranın en düşük olduğu il Hakkari'dir(% 56.2).Buna göre Hakkari ili nüfusunda ilkokul öğrenimi görme şansına sahip olan her on çocuğa karşılık, Gaziantep ilinde 16 çocuk bu fırsattan yararlanabilmektedir.İlköğrenim düzeyinde okullaşma oranı en yüksek on ilden altısı(Çorum, İstanbul, Yozgat, Niğde, Kayseri, Zongulâak) batıda, kalan dördü(Gaziantep, Kars, Adıyaman, Sivas) doğudadır.Bu oranın en düşük olduğu on ilin tümü(Erzurum, Ağrı, Muş, Mardin, Şanlıurfa, Diyarbakır, Siirt, Van, Bitlis, Hakkari) doğudadır.

Ortaokul çağ nüfusunun(12-14) okullaşma oranının en yüksek olduğu il Eskişehir(% 51.2), en düşük olduğu il Ağrı'dır(% 10.6).Ağrı ilinde ortaokul öğrenimi görme olanağına sahip olan her on çocuğa karşılık Eskişehir'de 48 çocuk bu fırsattan yararlanabilmektedir.Bu düzey öğrenimde okullaşma oranının en yüksek olduğu on ilden dokuzusu(Eskişehir, Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Kırklareli, Balıkesir, Bursa, Tekirdağ) batıda, yalnızca biri(Artvin) doğudadır.Bu oranın en düşük olduğu on ilin tümü(Gümüşha-

ne, Siirt, Şanlıurfa, Mardin, Bingöl, Muş, Hakkari, Bitlis, Van, Ağrı) doğudadır.

Ortaöğretim çağ nüfusunun(15-17) genel lise okullaşma oranının en yüksek olduğu il Ankara(% 20.3), en düşük olduğu il Muş'tur(% 3.5).Buna göre Muş ilinde genel lisede öğrenim görme şansına sahip olan her on gence karşılık Ankara ilinde 58 genç bu olanağa sahip bulunmaktadır.Genel lise için en yüksek okullaşma oranına sahip on ilden sekizi(Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Balıkesir, Kırklareli, Amasya, İçel) batıda, ikisi(Elazığ, Malatya) doğudadır.Bu oranın en düşük olduğu on ilden dokuzu(Gümüşhane, Bitlis, Adıyaman, Bingöl, Şanlıurfa, Van, Hakkari, Ağrı, Muş) doğuda, biri(Kastamonu) batıdadır.

Çağ nüfusunun(15-17) mesleki-teknik ortaöğretimde okullaşma oranının en yüksek olduğu il Eskişehir(% -16), en düşük olduğu il Hakkari'dir(% 1.4).Buna göre, Hakkari ilinde mesleki-teknik lise öğrenimi görebilen her on gence karşılık, Eskişehir ilinde 114 genç bu olanağa sahip bulunmaktadır.Öte yandan, mesleki- teknik lise okullaşma oranının en yüksek olduğu on il(Eskişehir, Kocaeli, Isparta, Edirne, Kütahya, Balıkesir, Ankara, İstanbul, Uşak, Kayseri) ülkenin batısında, bu oranın en düşük olduğu on il(Tunceli, Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Muş, Bingöl, Ağrı, Bitlis, Mardin, Hakkari) doğusundadır.

Kentsel-Kırsal

Eğitimdeki eşitsizliğin bir başka boyutu da kentli nüfus ile köylü nüfus arasındadır.6 ve daha yukarı yaşlardaki toplam nüfusun okur-yazarlık oranı % 77.3'tür, bu oran kentlerde % 83.8, köylerde % 69.7'dir.Öğretim düzeylerine göre incelendiğinde; ilkokul çağ nü-

fusunun okullaşma oranı kentlerde % 81.6, köylerde % 76.7'dir. Aynı oranlar sırasıyla ortaokul için % 53.9 ve % 10.5'tir. Buna göre 6 ve daha yukarı yaşlardaki her on köylü nüfusa karşılık 12 kentli nüfus okuma-yazma bilmektedir. Bu fark öğretim düzeylerinde artmaktadır. Her on köylüye karşılık 11 kentli ilkokul, her on köylüye karşılık 51 kentli ortaokul öğrenimi görme şansına sahip bulunmaktadır.

Eğitim konusunda gözlenen kentsel-kırsal nüfus arasındaki bu eşitsizlik, bölgeler arasında daha da derinleşmektedir. Gerek kentsel nüfusta, gerek kırsal nüfusta en düşük okur-yazarlık ve okullaşma oranları Güneydoğu Anadolu'da, en yüksek okur-yazarlık oranı Marmara bölgesindedir. Ortaokul okullaşma oranının en yüksek olduğu bölgeimiz yine Marmara'dır.

Kentsel-kırsal yerleşim birimine göre bölgeler arası eşitsizlik, il bazında da görülmektedir. Kentsel nüfusta okur-yazarlık oranının en yüksek olduğu il Eskişehir'dir (% 89.7). Kırsal nüfusta okur-yazarlık oranının en düşük olduğu il, Şanlıurfa'dır (% 34.1). Bu konuda Eskişehir ili, Şanlıurfa ilinden 2.6 kat üstündür. Çeşitli öğretim düzeylerinde okullaşma oranına kent-köy açısından bakıldığında ilkokulda kentli nüfusun okullaşma oranının en yüksek olduğu il Sakarya'dır (% 92), anılan oranın en düşük olduğu il Hakkari'dir (% 47.7). Kentli nüfusun ortaokulda okullaşma oranının en yüksek olduğu il Artvin (% 94.1), en düşük olduğu il yine Hakkari'dir (% 0.3). Buna göre, kentsel-kırsal nüfus arasında 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusa okur-yazarlık ve temel eğitim çağ nüfusunun okullaşmasında (İlkokul, Ortaokul), genelde, bölgeler ve iller bazında önemli eşitsizlik bulunmaktadır.

Kadın-Erkek

Eğitimde, bölgesel-yöresel, iller ve kentsel-kırsal nüfus arasında görülen eşitsizlik kadın-erkek nüfus arasında da vardır. Bu durum, kadın ve erkeklerin okur-yazarlık oranından ve öğrenim çağı nüfusu ile öğrenimine devam edenlerin oransal dağılımlarından kolayca görülmektedir. 6 ve daha yukarı toplam nüfusun okur-yazarlık oranı % 77.3, aynı oran erkek nüfus için % 86.4, kadın nüfusta % 68'dir. Yani, her on kadın nüfusa karşılık 13 erkek okur-yazardır. Bu eşitsizlik, kentsel nüfusta azalırken, kırsal nüfusta artmaktadır. Okur-yazarlık oranı kentlerde erkekler için % 91, kadınlar için % 76'dır. Aynı oran köylerde sırasıyla % 80.5 ve % 59.4'dür. Bu eşitsizlik öğretim düzeylerinde de görülmektedir. İlkokul çağındaki erkek nüfusun toplam içindeki oranı % 51.5, öğrenimine devam edenler içindeki oranı % 52.8'dir. Aynı oranlar kızlar için sırasıyla % 48.5 ve % 47.2'dir. Erkeklerle kızların okullaşma oranı arasındaki fark erkekler lehine 1.3'tür. Bu fark, ortaokulda 13.7, ortaöğretimde genel lise için 6.5, mesleki-teknik lise için 24.3'dür. Fark, toplamda olduğu gibi kentsel nüfusta azalmakta, kırsal nüfusta artmaktadır.

Öğrenci Yaş Piramitleri

Öğrenci yaş piramidi, toplam nüfusun ve okul nüfusunun yaş yapısını belirlemek ve gelişimini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Öğrenci yaş piramidi, tek yaşlar itibarıyla kentsel-kırsal nüfusa göre geliştirilmiştir.

6-20 yaş arası toplam Türkiye nüfusu için geliştirilen öğrenci yaş piramidi incelendiğinde; 6-19 yaşlar arasında kentsel ve kırsal nüfusun birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Farklılaşma 20 yaşında olup, bu yaş-

taki kentsel nüfus kırsal nüfusun yaklaşık 1.5 katıdır. Buna karşılık aynı yaşlar arasında okullaşan nüfusun kentler lehine önemli ölçüde farklı olduğu görülmektedir. Bu fark, 6 yaşında başlamakta ve fark 10 yaşına kadar çok fazla değişiklik göstermeden sürmekte, ancak 10 yaşından sonra aniden önemli ölçüde artmaktadır. 10 yaşından sonra farkın büyük oranda artması, öğrenci yaş piramidinin bu yaştan sonra aniden içe basık bir şekil vermesinden anlaşılmaktadır.

Öte yandan, kentsel-kırsal yerleşim birimine göre tek yaşların okullaşma oranları incelendiğinde; kentlerde en yüksek okullaşma oranları 6 ve 8 yaşında (sırasıyla % 107.4 ve % 99.4), köylerde 9 ve 8 yaşındadır - (% 92.4 ve % 82.5). Bu durum, ilköğretime başlama yaşının kentsel nüfusta 6, kırsal nüfusta ise en az bir yıl daha ileri olduğunu göstermektedir.

Tek yaşların okullaşmasında kentsel-kırsal nüfus arasında görülen eşitsizlik, bölgeler arasında da görülmektedir. Okullaşmada ortaya çıkan fark, geri kalmış Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde diğer bölgelere göre daha fazladır. Bunun yanısıra toplam nüfusta tek yaşların en yüksek okullaşma oranı Marmara ve İç Anadolu, en düşük okullaşma oranı Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülmektedir. Bu, bölgelerarası eşitsizliğin, tek yaşlara göre de olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Avrupa Topluluğu üyeliğine ve 2000'li yıllara hazırlanan Türkiye'nin eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Bu, gelişen Türkiye'nin öncelikli ve en önemli sorunlarından biridir.

Ulusal kalkınma ile toplumsal barışın sağlanması

çabalarını olumsuz yönde etkilediği bilinen eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliği, bölgesel-yöresel, iller, kent-sel-kırsal ve kız-erkek arasında eğitimin her tür ve düzeyinde giderek derinleşme eğilimindedir.

Öte yandan eğitim düzeyi ile kalkınma arasında doğrusal bir ilişki görülmektedir. Bu kanı, daha önce yapılan benzer birçok araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Nüfusun yaş yapısı çözümlemesi, eğitimin sayısal gelişimini değerlendirmede olası hataları da en aza indirgediğinden bu amaçla kullanılan öğrenci yaş piramitleri sağlıklı bir tekniktir.

1963 yılında başlayan planlı kalkınma döneminde eğitim planlaması çalışmalarına planlarda yer verilmiş, ancak tutarlı eğitim politikası ile desteklenmediğinden, belirlenen eğitim hedefleri gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle, planlama aşamasında uygulamadaki olası güçlüklerin dikkate alınmadığı ve eğitim hedeflerinin gerçekçi olmadığı kanısına varılmıştır.

Öğretim kademelerinde ortaya çıkan düşük okullaşma düzeyi ve eşitsizlikler, gerçekte tek yaşlarda saptanan düşük okullaşmanın ve eşitsizliklerin doğal bir sonucudur.

Eğitim, nüfus ve kalkınma arasında çok yönlü ve sürekli bir etkileşim vardır. Her üç değişken, sahip oldukları durum ve özelliklere göre birbirlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

Öneriler

Araştırma bulgularına göre geliştirilen öneriler:

1. Sekiz yıllık zorunlu öğretime işlerlik kazandırılmalı ve temel eğitimde tüm çağ nüfusunun okullaştırılması bir toplumsal strateji olarak en kısa sürede kesinkes gerçekleştirilmelidir. Ancak, zorunlu öğ-

renim çağının üst sınırı olan 14 yaşın, 3308 Sayılı Çı-
raklık ve Meslek Eğitim Kanununa göre çıraklığa başlama
yaşı olarak kabul edildiği görülmektedir(Md:10).Bu bir
çelişkidir.Bunun için, anılan kanunda değişiklik yapı-
larak çıraklığa başlama yaşı, zorunlu öğrenim çağı son-
rasındaki 15 yaşından başlatılmalıdır.

2. Eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliğini en dü-
şük düzeye indirebilmek için bölgesel-yöresel eğitim plan-
ları geliştirilmelidir.Örneğin, Güneydoğu Anadolu Projesi-
(GAP) bölgesi eğitim planlaması gibi.

3. Temel eğitimini tamamlayanların ilgi ve yetenek-
lerine göre bir üst öğrenim olanağından yararlanmalarını
sağlamak amacıyla "eğitimde yaygın ve etkin bir yönlendir-
me sistemi kurulmalı ve işlerlik kazandırılmalıdır.

4. Ulusal, bölgesel eğitim planlaması çalışmaların-
da, bu alanda yetişmiş uzman personelden yararlanılmalı-
dır.

5. Eğitim planının hedefleri Devlet Planlama Teşki-
tî-Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle iller, bölgesel ve
ulusal boyutta izlenmeli, varsa gerçekleşmeme nedenleri
daha sonraki çalışmalara ışık tutması amacıyla yayımlan-
malıdır.

6. Okul çağı nüfusunun yaş yapısı çözümlemesinde kul-
lanılan yaş piramitlerinin öğretmen gereksiniminin saptan-
masında kullanılabileceği dikkate alındığında öğretmen yaş
piramitleri konusunda bir araştırma yapılabilir.

7. Her düzeyde kadın nüfusun eğitime ayrı bir öncelik
verilmeli, bu amaçla parasız yatılılıkta kız öğrencilere kon-
tejan ayrılmalıdır.

8. Okullaşma oranının düşük olduğu Güneydoğu ve Doğu
Anadolu ile kırsal kesimde Yatılı Bölge okulları artırılma-
lıdır.

9. Kadın nüfusun da mesleki-teknik öğretimden en az

erkekler kadar yararlanması sağlanmalıdır.

10. Nüfus planlaması da, köyden kente göç de eğitimi etkileyen en önemli etmenler olduğundan çabalar ; hızlı nüfus artışının düşürülmesi, içgöçün önlenmesi konularında yoğunlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. "Eğitim Düzeninin Dengeli Gelişimi". Eğitim ve Bilim Dergisi. Cilt 3 Sayı 14. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını, 1978, s.16-22
- _____. Eğitim Planlaması. Ankara: Ank. Üni. Eğitim Fakültesi Yayını No 1, 1981
- _____. Kalkınma Planlarında Eğitimimizin Hedefi ve Finansmanı. Ankara: Ank. Üni. Eğitim Fakültesi Yayını No 109, 1982
- _____. "Uygar Toplum Olmanın Yolu Çağdaş Eğitimden Geçer" Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65. Yıl Armağanı. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını, 1988, s.735-761
- _____. "Eğitim Hakkı" TODAIİE İnsan Hakları Yıllığı Cilt 10-11. Ankara: 1989, s.139-152
- _____. "Ulusal Eğitim Politikamız" Yayınlanmamış Bildiri Ankara: 1991
- Ana Britannica 1986 Karşılaştırmalı Ulusal İstatistikler İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986
- Başaran, İbrahim Ethem. "Temel Eğitim Politikamız Ne Olmalıdır?" Temel Eğitim ve Sorunları. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını No 4, 1981, s.3-47
- Başol, Koray. Demografi: Genel ve Türkiye. İzmir: Dokuz Eylül Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını No 6, 1984
- Châu, Ta Ngoc. Eğitim Planlamasının Demografik Yönleri Çev. Reşide Kabadayı. Ankara: 1989
- Coombs, Philip H. Eğitim Planlaması Nedir? Çev. Celal Mıhçıoğlu. Ankara: Talim ve Terbiye Dairesi Yayını No 19, 1973
- Darkot, Besim ve Giusuppe Motta. Modern Büyük Atlas. İstanbul: 1980
- Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. Ankara: 1989
- _____. 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Adana'dan Zonguldak'a Tüm İllerin Her Biri İçin Ayrı Ayrı Yayınlar. Ankara: 1989
- Devlet Planlama Teşkilatı. Kalkınma Planı: Birinci Beş Yıl 1963-1967. Ankara: 1963
- _____. Kalkınma Planı: İkinci Beş Yıl 1968-1972. Ankara: 1968

- . Kalkınma Planı:Üçüncü Beş Yıl 1973-1977. Ankara:1973
- . Kalkınma Planı:Dördüncü Beş Yıl 1979-1983. Ankara:1979
- . Kalkınma Planı:Beşinci Beş Yıl 1985-1989 . Ankara:1985
- . Kalkınmada Öncelikli İllerde Eğitim Raporu 1984-1986. Ankara:1987
- . Kalkınmada Öncelikli Yörelere Raporu. Ankara:1989
- . VI.Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler 1984-1988. Ankara:DPT Yayını No 2190, 1990
- Hesapçioğlu, Muhsin. Eğitim Planlaması ve Yönetim. İstanbul:Marmara Üni. Eğitim Fakültesi Yayını No 7, 1989
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 S.K.), 1961
- Karakütük, Kasım. "Türkiye'nin Öğretim Haritaları". Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1986
- Köklü, Aziz. Makro İktisat. Ankara:S Yayınları, 1984
- Lowe, John. Dünyada Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış. Çev. Turhan Oğuzkan. Ankara:Unesco Türk Milli Komisyonu Yayını, 1985
- Milli Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986. Ankara:1987
- . Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler 1923-1988. Ankara:1988
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.), 1973
- Oğuzkan, Turhan. Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunlar. İstanbul:Ana Yayıncılık, 1986
- Tan, Mine. Kadın:Ekonomik Yaşamı ve Eğitim. Ankara:Türkiye İş Bankası Yayını No 204, 1979
- . "Eğitsel Fırsat Eşitliği" Ankara Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 20 Sayı 1-2, 1987
- Tuncer, Baran. Ekonomik Gelişme ve Nüfus. Ankara:Hacettepe Üni. Yayını No D-20, 1976
- . Gelecekte Türkiye Nüfusu ve Ekonomisi. İstanbul:Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını, 1977
- Tunç, Sevim. Türkiye'de Eğitim Eşitliği. Ankara:Ank.Üni. Eğitim Fakültesi Yayını No 8, 1969

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1924

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1961

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık. Resmi Gazete. Ankara: Sayı 18603, 12 Aralık 1984

Unesco, Statistical Yearbook. Paris:1990

EKLER

1. Türkiye'de İllere, Cinsiyete ve Yerleşim Birimine Göre Okur-Yazarlık Oranları
2. Türkiye'de İllere ve Yerleşim Birimine Göre Okullaşma Oranları
3. Avrupa Topluluğu ve Komşu Ülkelerde Eğitim

EK 1

TÜRKİYE'DE İLLERE, CİNSİYETE VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE
OKUR-YAZARLIK ORANLARI
(1985, 6 Ve Daha Yukarı Yaşlar)

T: Toplam E: Erkek K: Kadın

İli	Cinsiyeti	Okur-Yazarların Nüfusa Oranı %		
		Toplam	Kent	Köy
Genel Toplam	T	77.29	83.83	69.66
	E	86.35	91.01	80.49
	K	68.02	75.96	59.43
Adana	T	76.51	79.18	71.34
	E	86.07	87.91	82.33
	K	66.73	69.96	60.73
Adıyaman	T	61.80	71.93	56.12
	E	75.68	83.58	71.00
	K	47.82	59.31	41.74
Afyon	T	78.67	84.69	75.43
	E	87.62	91.61	85.33
	K	69.80	77.21	66.06
Ağrı	T	54.82	68.40	47.41
	E	71.15	82.25	63.77
	K	37.17	48.65	32.20
Amasya	T	77.64	82.96	73.75
	E	85.68	90.16	82.11
	K	69.37	74.76	65.79
Ankara	T	86.76	88.67	77.32
	E	92.71	94.03	85.76
	K	80.44	82.85	69.27
Antalya	T	80.84	86.27	76.44
	E	88.40	92.04	85.30
	K	72.96	79.89	67.62
Artvin	T	78.61	87.09	75.62
	E	87.58	92.88	85.30
	K	70.17	79.78	67.39
Aydın	T	79.38	84.80	75.67
	E	87.45	91.44	84.61
	K	71.33	77.87	67.02
Balıkesir	T	79.67	86.60	74.02
	E	86.67	92.27	81.94
	K	72.43	80.50	66.06

İli	Cinsiyeti	Okur-Yazarların Nüfusa Oranı %		
		Toplam	Kent	Köy
Bilecik	T	83.92	88.84	79.99
	E	90.47	94.21	87.01
	K	76.74	81.85	73.29
Bingöl	T	57.62	70.38	53.00
	E	71.69	83.73	66.74
	K	43.89	54.63	40.49
Bitlis	T	53.89	66.63	44.55
	E	68.54	78.88	60.03
	K	38.16	51.50	29.53
Bolu	T	80.66	88.05	77.64
	E	88.37	93.70	85.92
	K	73.08	81.48	70.04
Burdur	T	83.91	88.33	81.10
	E	90.42	93.81	87.86
	K	77.26	81.36	74.85
Bursa	T	83.38	86.69	77.64
	E	90.03	92.47	85.69
	K	76.62	80.72	69.68
Çanakkale	T	81.86	88.37	78.27
	E	87.65	92.62	84.67
	K	75.42	83.05	71.61
Çankırı	T	76.30	86.72	71.20
	E	83.90	92.37	79.02
	K	69.01	79.96	64.48
Çorum	T	72.41	80.40	68.23
	E	80.78	88.41	76.44
	K	64.71	72.20	61.09
Denizli	T	78.87	85.12	75.12
	E	88.27	92.72	85.38
	K	69.45	76.70	65.43
Diyarbakır	T	52.16	64.74	38.63
	E	69.65	80.12	57.57
	K	33.71	47.36	20.08
Edirne	T	83.08	84.60	81.79
	E	88.98	89.94	88.11
	K	76.11	77.76	74.82

İli	Cinsiyeti	Okur-Yazarların Nüfusa Oranı %		
		Toplam	Kent	Köy
Elazığ	T	68.67	77.21	60.40
	E	82.44	88.38	76.27
	K	54.99	65.30	45.68
Erzincan	T	76.27	86.21	70.22
	E	86.59	92.85	82.09
	K	65.27	77.40	59.13
Erzurum	T	69.51	79.95	61.96
	E	82.04	89.39	75.94
	K	56.60	68.47	49.19
Eskişehir	T	87.18	89.69	81.92
	E	92.67	94.40	88.94
	K	81.61	84.82	75.07
Gaziantep	T	70.66	73.32	65.28
	E	83.36	84.34	78.82
	K	58.17	61.19	52.39
Giresun	T	71.53	81.90	66.48
	E	84.14	91.04	80.32
	K	59.88	71.92	54.69
Gümüşhane	T	74.24	85.14	70.56
	E	85.47	92.17	82.56
	K	64.27	76.06	61.17
Hakkari	T	45.79	69.66	34.07
	E	63.41	84.62	50.53
	K	23.37	42.75	16.31
Hatay	T	76.41	79.83	73.78
	E	86.20	88.59	84.30
	K	66.47	70.57	63.45
Isparta	T	84.02	88.55	79.72
	E	90.52	93.38	87.45
	K	77.02	82.61	72.40
İçel	T	81.06	82.42	79.43
	E	88.18	89.40	86.66
	K	73.66	74.98	72.14
İstanbul	T	88.18	88.31	85.70
	E	93.74	93.87	91.38
	K	82.11	82.27	78.68

Okur-Yazarların Nüfusa Oranı %				
İli	Cinsiyeti	Toplam	Kent	Köy
İzmir	T	85.31	87.57	77.41
	E	91.56	93.15	85.84
	K	78.60	81.50	68.79
Kars	T	71.04	80.20	67.37
	E	82.28	88.99	79.07
	K	59.49	68.38	56.58
Kastamonu	T	68.75	81.87	63.68
	E	79.09	90.29	74.14
	K	59.38	72.64	54.88
Kayseri	T	79.14	83.11	73.89
	E	88.46	91.23	84.51
	K	69.97	74.58	64.33
Kırklareli	T	85.99	87.64	84.62
	E	90.83	91.62	90.07
	K	80.13	81.95	78.85
Kırşehir	T	77.52	83.48	73.48
	E	86.42	91.09	82.94
	K	69.42	75.76	65.49
Kocaeli	T	85.91	88.20	83.05
	E	91.94	93.53	89.95
	K	79.41	82.40	75.75
Konya	T	80.92	85.06	77.03
	E	88.99	91.89	86.09
	K	73.04	77.96	68.69
Kütahya	T	79.40	87.21	74.84
	E	87.48	93.09	84.03
	K	71.25	80.86	65.91
Malatya	T	72.24	79.06	66.24
	E	83.71	88.77	79.11
	K	60.46	68.74	53.41
Manisa	T	77.89	81.75	74.60
	E	86.21	88.98	83.71
	K	69.39	73.88	65.78
Kahramanmaraş	T	69.52	76.05	64.87
	E	81.84	86.68	78.18
	K	56.92	64.35	51.97

İli	Cinsiyeti	Okur-Yazarların Nüfusa Oranı %		
		Toplam	Kent	Köy
Mardin	T	47.96	59.31	40.84
	E	66.22	75.17	60.06
	K	29.06	40.83	22.37
Muğla	T	83.43	88.67	81.36
	E	89.87	93.67	88.29
	K	76.67	83.01	74.30
Muş	T	55.38	72.20	49.91
	E	73.16	85.76	68.57
	K	36.64	55.07	31.37
Nevşehir	T	80.81	84.25	78.98
	E	89.54	91.95	88.15
	K	72.56	76.22	70.75
Niğde	T	72.37	79.68	69.00
	E	83.31	87.42	81.30
	K	62.23	71.89	58.03
Ordu	T	70.32	81.48	65.59
	E	81.64	90.10	77.68
	K	60.00	72.49	55.18
Rize	T	77.38	84.31	74.39
	E	90.47	93.58	88.91
	K	65.31	73.77	62.17
Sakarya	T	82.06	86.79	79.23
	E	90.33	93.30	88.49
	K	73.74	80.01	70.08
Samsun	T	76.36	84.02	71.70
	E	85.24	91.13	81.41
	K	68.00	76.78	62.96
Siirt	T	50.74	63.97	39.17
	E	67.62	79.39	56.45
	K	33.38	46.63	22.75
Sinop	T	72.41	86.74	67.37
	E	80.48	92.63	75.82
	K	65.26	80.84	60.20
Sivas	T	72.99	82.72	66.02
	E	83.72	91.13	77.72
	K	62.55	73.28	55.76

İli	Cinsiyeti	Okur-Yazarların Nüfusa Oranı %		
		Toplam	Kent	Köy
Tekirdağ	T	85.06	87.13	82.88
	E	90.30	91.82	88.47
	K	78.73	80.63	77.03
Tokat	T	72.70	79.56	68.67
	E	81.98	87.91	78.29
	K	63.88	71.06	59.88
Trabzon	T	77.77	86.64	73.75
	E	89.01	93.80	86.43
	K	67.44	78.34	63.26
Tunceli	T	70.03	81.74	65.17
	E	80.95	90.31	76.44
	K	59.45	71.48	55.16
Şanlıurfa	T	47.86	58.59	36.39
	E	65.30	73.65	55.84
	K	29.24	41.54	16.93
Uşak	T	76.72	82.76	71.47
	E	86.49	91.34	82.06
	K	67.26	74.01	61.68
Van	T	50.75	67.35	41.15
	E	67.88	82.04	58.88
	K	32.87	50.00	23.90
Yozgat	T	71.44	81.45	67.50
	E	82.34	90.44	78.89
	K	61.48	72.28	57.54
Zonguldak	T	79.36	88.11	74.75
	E	87.81	93.75	84.38
	K	71.05	81.84	65.88

a Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara : 1989) İl Kitapları,

b Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985/1986 (Ankara : 1987)'den geliştirilmiştir.

EK 2

TÜRKİYE'DE İL'LERE VE YERLEŞİM BİRİMİNE GÖRE

OKULLAŞMA ORANLARI

(İlkokul, Ortaokul, Lise, 1985/1986)

İli	İlkokul (%)			Ortaokul (%)			Lise* (%)		
	7-11			12-14			15-17		
	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
Genel Toplam	79.15	81.60	76.67	32.57	53.87	10.48	11.86	21.58	1.25
							7.57	14.35	0.17
Adana	79.89	80.76	78.22	36.43	49.34	13.85	13.14	19.70	1.80
							8.38	13.23	-
Adıyaman	85.64	83.22	86.89	21.96	50.38	5.08	4.66	12.70	-
							3.56	9.73	-
Afyon	76.47	73.74	77.76	27.13	55.93	12.64	5.96	16.73	0.23
							8.79	24.72	0.32
Ağrı	69.90	66.91	71.16	10.58	30.23	1.35	3.87	11.67	-
							1.88	5.68	-
Amasya	81.28	81.34	81.23	33.25	68.53	9.33	14.63	36.22	0.43
							8.20	20.68	-
Ankara	80.21	80.12	80.60	51.16	59.58	14.32	20.28	24.33	2.32
							10.25	12.53	0.13
Antalya	77.52	79.58	75.91	29.36	57.40	9.37	12.47	27.23	1.69
							5.52	13.07	-
Artvin	81.06	84.36	79.91	39.10	94.14	18.44	13.73	48.46	1.02
							7.52	25.42	0.97
Aydın	77.42	79.05	76.32	32.17	61.36	14.01	12.52	29.02	2.84
							7.37	19.14	0.47
Balıkesir	81.36	80.74	81.85	39.28	68.82	14.37	15.03	32.52	0.40
							10.56	23.19	-
Bilecik	75.60	77.40	74.09	33.39	64.73	9.19	10.10	22.50	1.17
							8.20	19.58	-
Bingöl	74.62	71.57	75.59	14.85	46.39	3.51	4.61	16.43	0.27
							2.07	7.72	-
Bitlis	58.56	60.34	57.49	13.42	30.57	0.95	5.02	11.41	0.18
							1.63	3.79	-
Bolu	80.28	90.36	76.84	29.46	75.07	11.62	8.50	26.43	1.39
							9.05	30.09	0.71

* Lise sütununda yer alan birinci satırda genel liseler için, ikinci satırda ise meslekî-tekniik liseler için okullaşma oranları verilmiştir.

EK 2-- devam

İli	İlkokul (%)			Ortaokul (%)			Lise* (%)		
	7-11			12-14			15-17		
	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
Burdur	77.96	77.82	78.04	33.80	58.24	17.85	12.58	28.42	1.69
							8.05	19.58	0.60
Bursa	80.69	82.50	77.47	38.34	54.97	9.92	10.32	16.18	0.50
							9.55	15.26	-
Çanakkale	79.11	80.91	78.16	35.57	76.54	13.40	11.93	31.61	0.85
							9.09	24.43	0.45
Çankırı	74.51	74.30	74.61	23.63	59.14	5.21	5.97	16.84	-
							4.39	11.15	0.68
Çorum	87.08	83.17	88.88	22.98	57.13	5.15	7.32	19.83	0.29
							5.53	15.36	-
Denizli	80.81	82.84	79.73	33.51	60.49	18.65	10.75	27.20	1.10
							8.66	22.58	0.48
Diyarbakır	65.33	70.81	60.24	20.53	39.53	1.37	9.06	17.52	0.08
							2.45	4.76	-
Edirne	79.86	81.62	78.44	37.69	58.93	21.02	12.46	27.79	-
							11.22	52.83	-
Elazığ	77.95	83.94	72.69	32.77	58.96	8.34	15.38	31.07	0.60
							5.98	12.33	-
Erzincan	75.47	78.33	73.65	29.24	66.18	10.20	8.88	25.56	0.58
							7.17	21.61	-
Erzurum	73.63	79.69	69.88	21.03	44.84	5.23	7.39	17.02	0.61
							5.55	13.46	-
Eskişehir	79.83	80.81	77.73	51.23	65.69	22.17	15.87	22.31	3.84
							16.04	24.06	1.07
Gaziantep	87.23	87.44	86.84	27.88	36.99	10.72	10.25	15.38	0.71
							4.13	6.35	-
Giresun	77.87	70.44	81.25	27.24	61.62	11.63	9.13	24.82	1.64
							7.07	20.50	0.66
Gümüşhane	78.86	73.80	80.35	18.70	51.93	6.37	5.41	21.31	-
							4.74	18.69	-
Hakkari	56.17	79.00	47.68	13.50	43.04	0.34	4.17	15.09	-
							1.35	4.89	-
Hatay	82.40	88.04	78.55	28.19	54.75	9.96	12.22	25.84	2.43
							3.98	9.53	-
Isparta	75.63	73.68	77.17	34.51	55.88	16.76	12.11	23.71	2.63
							11.64	25.89	-
İçel	77.58	81.04	73.26	34.82	56.66	9.93	13.83	25.10	1.59
							6.27	11.75	0.33
İstanbul	85.93	86.57	72.57	48.85	50.11	23.49	18.93	19.67	4.06
							10.24	10.75	-
İzmir	81.00	83.44	72.31	44.84	53.82	15.64	18.04	23.24	1.58
							9.60	12.63	-
Kars	85.78	82.08	86.91	24.81	73.51	7.42	9.15	32.56	0.21
							3.51	12.68	-

EK 2- devam

İli	İlkokul (%)			Ortaokul (%)			Lise* (%)		
	7-11			12-14			15-17		
	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
Kastamonu	80.06	78.65	80.54	21.08	66.22	5.02	5.28	16.96	0.87
							6.65	24.28	-
Kayseri	84.76	84.87	84.62	36.10	54.14	13.65	13.72	22.52	2.07
							10.00	17.56	-
Kırklareli	79.28	80.09	78.65	42.81	65.35	25.77	14.71	31.75	2.47
							9.70	23.20	-
Kırşehir	79.67	79.11	80.03	35.09	60.85	17.18	11.31	26.81	0.47
							9.23	22.44	-
Kocaeli	81.78	85.69	76.83	43.78	62.46	22.33	11.82	18.79	3.78
							15.69	26.13	3.66
Konya	77.82	80.92	75.09	27.30	43.88	12.48	8.85	16.12	2.14
							6.92	14.36	0.06
Kütahya	79.68	80.44	79.24	31.76	61.86	14.04	6.43	15.79	1.11
							10.84	29.92	-
Malatya	79.65	84.01	76.05	33.44	56.16	14.71	14.39	28.60	2.42
							7.18	15.71	-
Manisa	77.86	79.22	76.75	28.00	51.21	9.86	8.87	19.72	1.11
							6.91	16.58	-
K.Maraş	78.49	69.12	84.31	21.84	40.61	9.33	6.46	15.60	-
							3.82	9.21	-
Mardin	68.03	69.58	67.20	15.04	34.18	2.99	6.17	15.48	0.18
							1.61	4.10	-
Muğla	80.23	83.02	79.23	28.23	73.77	12.57	10.48	37.31	0.99
							5.77	22.08	-
Muş	68.56	72.95	67.40	14.69	50.56	3.69	3.50	14.12	0.16
							2.21	9.26	-
Nevşehir	82.41	80.95	83.09	34.00	71.01	16.43	9.11	26.16	0.34
							6.49	19.11	-
Niğde	85.64	83.32	86.58	26.51	58.10	12.92	7.52	21.20	1.27
							5.42	17.27	-
Ordu	77.15	79.38	76.32	25.06	57.22	11.01	8.04	22.18	1.30
							6.87	21.28	-
Rize	83.11	87.76	81.28	30.72	70.14	14.49	9.13	28.92	1.09
							8.48	29.34	-
Sakarya	81.11	92.03	75.13	30.31	63.76	12.02	7.89	19.23	1.60
							9.51	26.43	0.13
Samsun	82.43	90.57	78.22	28.85	69.57	6.79	10.61	27.87	0.80
							7.34	20.24	-
Siirt	60.00	66.40	54.88	16.06	32.20	1.19	5.89	12.33	-
							3.12	6.55	-
Sinop	82.97	79.18	84.04	18.80	70.82	3.06	7.18	27.57	-
							5.08	19.52	-
Sivas	84.26	83.61	84.68	29.15	58.67	8.31	10.17	22.18	1.63
							6.68	16.07	-

İli	İlkokul (%)			Ortaokul (%)			Lise* (%)		
	7-11			12-14			15-17		
	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
Tekirdağ	77.96	78.69	77.24	37.89	67.45	10.77	11.04	23.32	0.46
							9.48	20.48	-
Tokat	81.11	81.32	81.00	26.47	59.23	8.66	7.38	18.70	0.80
							8.35	22.72	-
Trabzon	78.40	85.00	75.77	31.61	68.13	16.40	13.09	33.82	3.93
							7.00	20.34	1.11
Tunceli	75.79	85.86	71.40	31.17	83.12	7.46	13.77	46.69	0.90
							3.03	10.78	-
Ş.Urfa	66.95	71.93	62.12	15.45	28.45	1.59	4.60	8.76	0.14
							2.38	4.61	-
Uşak	81.58	79.80	83.14	36.50	62.54	10.37	10.40	22.46	-
							10.21	22.06	-
Van	59.23	70.95	53.60	13.20	32.95	1.83	4.34	10.58	0.47
							2.51	6.56	-
Yozgat	85.77	84.40	86.27	25.21	64.61	9.34	6.38	19.25	0.81
							5.12	16.96	-
Zonguldak	83.72	84.75	83.24	32.88	69.00	14.90	10.05	26.28	2.26
							8.88	26.61	0.38

a. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Ankara: 1989),

b. Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1985 / 1986 (Ankara: 1987)'den geliştirilmiştir.

EK 3

AVRUPA TOPLULUĞU VE KOMŞU ÜLKELERDE
EĞİTİM

(Zorunlu Öğrenim Yaşı-Süresi, Okullaşma Oranı)

Ülke	Zorunlu Öğrenim		Net Okullaşma Oranları(%)								
	Yaş Kümesi	Süresi (Yıl)	Temel Eğitim			Ortaöğretim					
	Yaş Kümesi	Süresi (Yıl)	Yaş Kümesi	Toplam	Erkek	Kadın	Yaş Kümesi	Toplam	Erkek	Kadın	Yılı
Belçika	6-18	12	6-11	93	93	93	12-17	85	84	87	1985
Danimarka	7-15	9	7-12	-	-	-	13-18	83	82	84	
Fransa	6-16	10	6-10	97	97	97	11-17	82	78	85	
F.Almanya	6-18	12	6-9	82	81	83	10-18	80	81	80	
Yunanistan	6-15	9	6-11	99	99	99	12-17	81	81	81	
İrlanda	6-15	9	6-11	89	88	90	12-16	81	79	84	
İtalya	6-13	8	6-10	96	96	96	11-18	68	68	69	1984
Lüksemburg	6-15	9	6-11	-	-	-	12-18	66	66	67	1985
Hollanda	5-16	11	4-11	-	-	-	12-17	86	84	87	
Portekiz	6-14	6	6-11	100	100	100	12-17	-	-	-	
İspanya	6-15	10	6-10	100	100	100	11-17	-	-	-	
İngiltere	5-16	11	5-10	96	95	96	11-17	80	78	82	
Bulgaristan	6-16	8	7-14	98	98	98	15-17	79	79	80	1984
SSCB	7-17	10	7-11	-	-	-	12-16	-	-	-	1985
İran	6-10	5	6-10	88	94	82	11-17	-	-	-	
Irak	6-12	6	6-11	86	92	81	12-17	-	-	-	
Suriye	6-11	6	6-11	97	100	91	12-17	53	62	44	

X Unesco, Statistical Yearbook 1990 (Paris:1990)'dan derlenmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the degree of equality of opportunity and possibility in making use of educational services of the population within the levels of primary and secondary education in the school year of 1985/-1986 in Turkey, with respect to regions, provinces, the settlement unit, sex and ages. In realizing the aim, the data needed were gathered from the publications of State Institute of Statistics (Devlet İstatistik Enstitüsü-DİE) and Ministry of National Education (Milli Eğitim Bakanlığı-MEB) with together related literature, through a survey. The data gathered were analysed by using lists, the teaching map and the pyramids on the age of students. The findings were interpreted by considering the laws and the development plans.

In terms of the study findings carried out on census of 1985, the rate of literacy within 6 age and upper levels of the total population of Turkey is 77.3 %. In the school year of 1985/1986 the schooling rate of the population of 6-14 age group within primary education is 70 %. This rate is 79.2 % for the population within primary education term (7-11 age group), 32.6 % for the population within secondary education term (12-14 age group). At the same school year, the cumulative schooling rate is 19.4 % for the population within secondary education term (15-17 age group). This is 11.9 % for general high schools, 7.5 % for occupational technical high schools. Considering these rates above, it can be claimed that the educational level of Turkey who is still preparing herself to participate to the European Community is very low. Apart from this, the level of population in making use of educational services differs in terms of regions and provinces. The difference also ranges from urban areas to rural districts, from women to men and among single ages. "the right for

education" and "educational equality of opportunity" formulated in the Constitution and some education laws have not been implemented. This inequality tends to become deeper in the all levels and kinds of national education. One of the most important factors affecting this inequality is the level of development. It is also indicated in this study that there is a direct relation between education and the level of development.

